

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ALTYAZI ÇEVİRİSİNDE KARAR SÜRECİNDE
KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR**

Nüket KANTÜRK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Aydan IRGATOĞLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

ARALIK 2023

**ALTYAZI ÇEVİRİSİNDE KARAR SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN
ZORLUKLAR**

Nüket KANTÜRK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nüket Kantürk

12.12.2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Çeviri ve Kültürel Çalışmalar (Türkçe) Programı öğrencisi Nüket Kantürk tarafından hazırlanan Altyazı Çevirisinde Karar Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar başlıklı tez çalışması 14/12/2023 tarih ve 12.30 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Prof. Dr. Özkan Kırmızı (Başkan): Karabük Üniversitesi	☒	☐
Doç. Dr. Aydan Irgatoğlu (Üye): Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Doç. Dr. Gürkan Dağbaşı (Üye): Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐

Altyazı Çevirisinde Karar Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar
(Yüksek Lisans Tezi)

Nüket KANTÜRK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2023

ÖZET

Günümüzde televizyonun yanı sıra hem teknolojiyle birlikte kullanımı artan dijital platformlar hem de film festivalleri, izleyicilerin altyazı okuyarak filmi alımlamasına olanak veren kanallar olmuştur. Bu çalışmada televizyonların, dijital platformların ve film festivallerinin kuralları incelenerek çevirmenlerin çeviri sürecinde karşılaştıkları zorluklar ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu zorluklar zamansal kısıtlamadan doğan zorluklar ve çeviri öğelerinin aktarımından doğan zorluklar olarak ikiye ayrılmıştır. Bu zorlukları ortaya koymak adına altyazı alanında deneyimli beş çevirmenle çevirisi sürecinde karşılaştıkları zorluklara ve çeviri geçmişlerine dair soruları içeren görüşmeler yapılmış, onlardan araştırma sürecinde belirlenen zorluklar olan kısaltma, ekran yazıları, altyazının bölümlenmesi, okuma hızı/karakter kısıtlaması, sansür, kültüre özgü öğeler, ara dilden çeviri ve küçük ekranda izleme maddelerini destekleyici çeviri örnekleri toplanmıştır. Ayrıca altyazı çevirmenlerinin yaşadıkları zorlukları besleyen dış etmenleri ortaya koymak amacıyla üç çeviri koordinatörü ve üç festival koordinatörüyle de görüşmeler yapılmıştır. Çevirmenlerin çeviri sürecinde altyazının kendine özgü kuralları, çeviri sürecine etki eden çeviri için verilen süre ve çevirinin ederi kaynaklı sorunlar sebebiyle aynı anda birden fazla zorlukla karşılaştığı ve bu durumun çeviri sürecinde karar vermelerini zorlaştırdığı ortaya konulmuştur.

Bilim Kodu : 30501
Anahtar Kelimeler : Altyazı çevirisi, altyazı kuralları, çeviri süreci
Sayfa Adedi : 105
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Aydan IRGATOĞLU

The Difficulties Translators Cope With in Decision-making in Subtitling
(M.Sc. Thesis)

Nüket KANTÜRK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

December 2023

ABSTRACT

Today alongside the TV, digital platforms which have started to be more common with trechnology, and film festivals have turned into channels for the audience to understand the movies via reading the subtitles. In this study, the difficulties the subtitlers come try to deal with during the translation process in detail in the light of the subtitling guidelines of TV channels, digital platforms, and film festivals. These difficulties are categorized into two groups: The difficulties based on the time restrictions and the transfer of the translation elements. To verify these difficulties, five experienced subtitlers have been interviewed about the difficulties they come across in the translation process. They've been asked questions about their translation background and examples of their subtitles have been requested on usage of abbreviation/acronyms, forced narratives, spotting, reading speed/character limitation, censorship, culture-specific items, indirect translation and watching the audiovisual images in a small screen. Furthermore, three translation coordinators and three festival coordinators have been interviewed in order to put forward the external factors that reinforce the difficulties subtitlers cope with. Due to the subtitling specific guidelines, the tight deadlines and the translation rates which have a huge impact on the translation process, the translators come across more than one difficulty at the same time and this situation causes them to spend much more time in the decision-making throughout the translation process.

Science Code : 30501
Key Words : Subtitling, subtitling guidelines, translation process,
Page Number : 105
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Aydan IRGATOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazımında her soruma cevap verip manevi desteğini hiç esirgemeyen tezin de yüksek lisans sürecimin de her aşamasında elinden geleni yapan değerli hocam Doç. Dr. Aydan Irgatoğlu'na çok teşekkür ederim.

Ayrıca bana değerli vakitlerini ayırıp sorularımı cevaplandıran sevgili meslektaşlarıma, eğitimime ve hayatıma büyük etkileri olan İstanbul Okan Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde 2004-2008 yılları arasında bana emek vermiş tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLARIN LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
TANIMLAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	5
2.1. Görsel-İşitsel Çeviri	5
2.1.1. Görsel-İşitsel Çevirinin Türleri	6
2.1.1.1. Altyazı	8
2.1.1.2. Üstyazı (Surtitling, supertitling, supratitling).....	8
2.1.1.3. Canlı altyazı (Live subtitling).....	9
2.1.1.4. İşitme engelliler için yapılan altyazı (SDH):.....	9
2.1.1.5. Sesli betimleme	10
2.1.1.6. Senaryo çevirisi	11
2.1.2. Görsel-İşitsel Çevirinin Tarihi.....	11
2.2. Altyazı Çevirisi	14
2.2.1. Altyazı Çevirisine Özgü Kurallar	14
2.2.1.1. Kısaltmalar	15
2.2.1.2. Ekran yazıları	16
2.2.1.3. Karakter kısıtlaması.....	16
2.2.1.4. İtalikler	17

2.2.1.5. Büyük harf kullanımı.....	17
2.2.1.6. Devamlılık/akıcılık.....	17
2.2.1.7. Noktalama işaretleri	18
2.2.1.8. Birden fazla konuşmacı	18
2.2.1.9. Font.....	19
2.2.1.10. Yabancı dildeki sözcükler ya da diyaloglar	19
2.2.1.11. Altyazının bölümlenmesi	19
2.2.1.12. Sayıların yazılışı	20
2.2.1.13. Okuma hızı (CPS-characters per second).....	20
2.2.1.14. Tekrarlar	21
2.2.1.15. Program isimleri	21
2.2.1.16. Çevirmen ismi	22
2.2.3. Altyazı Çevirisine Dair Alanyazının İncelenmesi	22
2.2.3.1. Kültürel aktarıma odaklanan tezler	23
2.2.3.2. Mizah aktarımına odaklanan tezler	25
2.2.3.3. Kelime oyunlarının aktarımına odaklanan tezler	26
2.2.3.4. Deyimlerin aktarımına odaklanan tezler	28
2.2.3.5. Çeviri sürecine, stratejilerine, yöntemine odaklanan tezler	28
3. YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Katılımcılar	32
3.3. Veri Toplama Araçları	34
3.4. Uygulama Süreci.....	35
3.5. Verilerin Analizi	36
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	37

4.1. Zamansal Kısıtlamadan Doğan Zorluklar, Bu Zorluklara Dair Çevirmenlerden Toplanan Örnekler ve Çevirmenlerin Görüşleri	38
4.1.1. Kısaltma	39
4.1.2. Ekran Yazıları	42
4.1.3. Altyazının Bölümlenmesi	45
4.1.4. Okuma Hızı/Karakter Kısıtlaması	48
4.1.5. Çeviri için Verilen Süre	51
4.1.6. Çevirinin Ederi	53
4.2. Çeviri Öğelerinin Aktarımından Doğan Zorluklara Dair Çevirmenlerden Toplanan Örnekler ve Bu Zorluklara Dair Görüşleri	54
4.2.1. Sansür	54
4.2.2. Kültüre Özgü Öğeler	56
4.2.3. Ara Dilden Çeviri	58
4.2.4. Küçük Ekranda İzleme	60
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	63
KAYNAKLAR	69
EKLER	73
EK-1. Çevirmenlerle Yapılan Görüşme Formu	73
EK-2. Çevirmen A Görüşme Soruları ve Cevapları	74
EK-3. Çevirmenlerin Temin Ettiği Çeviri Örneklerine Dair Çevirmenlere Sorulan Soruların Olduğu Görüşme Formu	85
EK-4. Çeviri Koordinatörlerine Sorulan Sorular	86
EK-5. Çeviri Koordinatörleriyle Görüşmeler	87
EK-6. Festival Koordinatörüne Sorulan Sorular	97
EK-7. Festival Koordinatörleriyle Yapılan Görüşmeler	98
ÖZGEÇMİŞ	105

TABLolarIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Katılımcılar	32
Tablo 3.2. Katılımcı özellikleri	33

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AVTE	Avrupa Görsel-İşitsel Çevirmenler Birliği
CPS	Saniyede geçen karakter sayısı
ÇEVBİR	Çevirmenler Meslek Birliği
IKSV	İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
KNP	Terimce
QC	Quality Kontrol/Kalite Kontrol
SDH	İşitme Engelliler İçin Yapılan Altyazu Çevirisi
TV	Televizyon

TANIMLAR

Deşifre/Transcription: Görsel-işitsel metnin yazılı metni olmadığı takdirde duyulanın yazıya geçirilmesidir

Altyazı birimi/Cue: Ekranda her yanıp sönen altyazıya verilen ad

Zaman kodu/Timecode: Altyazının ekranda görüldüğü ve ekrandan çıktığı zamanı gösteren sayı birimleri

Altyazı teknisyeni/Launcher: Film festivallerinde salonda altyazıyı ekrana yollamak için bulunan görevli

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, altyazı çevirisinin alana özgü kurallarından ve sınırlamalarından dolayı çevirmenlerin karşılaştıkları zorlukların neler olduğunu araştırmaktır. Çevirmenlerin çalıştıkları mecraya göre değişen kural listeleri bulunmaktadır. Bu sebeple hangi kurallar çerçevesinde bu zorlukların vuku bulduğu ortaya koyulmuştur. Çeviri kararlarında ve karşılaştıkları zorluklarda çalıştıkları mecra'nın bir etkisi olup olmadığı irdelenmiş, kendilerine çeviri için verilen sürenin bundaki etkisi tartışılmıştır. Çevirmenlerin her zaman çevirdikleri görsel-işitsel metnin orijinal diline hakim olmayarak, ara dilden -ki bu dil büyük oranda İngilizcedir- çeviri yapmaları gerekebilmektedir. Bu koşullarda kendilerini zorlayan kararlar ayrıntılandırılmıştır.

Bilgi ve iletişim toplumunda, eski kültürlerde kitabın ve kâğıdın oynadığı rolü dokunmatik ekranlarla iç içe geçmiş görüntüler, sesler almıştır. (Bruti ve Di Giovanni, 2012) Bu çalışmada, Kantürk'ün (2021) Kutsal Motor YouTube kanalında altyazı çevirileriyle ilgili röportajında yer verdiği üzere, altyazı çevirisine ve karşılaşılan zorluklara eğilinmesinin temelinde, kitap okuyarak dili öğrenmenin yerini günümüzde altyazı okuyarak dili öğrenme eyleminin almış olması düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle altyazı çevirisinde kullanılan sözcüklere, dilbilgisine çok önem verilmesi gerektiği fikrinden yola çıkılmıştır. Dil kurallarının doğru veya yanlış bir şekilde benimsenmesinde altyazının payı göz ardı edilemez. Ancak altyazı çevirisinin kısıtlamaları ve kuralları çerçevesinde çevirmenlerin iletmek istedikleri mesajı en kısa ve öz şekilde vermeleri bazı ifadelerden feragat etmelerine, altyazının anlamsal noksanlıklar içermesine yol açmaktadır. Bunun izleyici/okuyucu tarafından da bilinmesi, altyazı çevirmenini hedef tahtası olmaktan kurtarması hedeflenmiştir.

Bu konunun seçilmesinin diğer bir sebebiyse hem dijital platformlara hem televizyona hem film festivallerine çeviri yapan bir çevirmen ve çeviri koordinatörü olarak tüm bu alanlarda çalışan çevirmenlere araştırmacı olarak ulaşılmasının kolay olması ve alanyazında altyazı çevirmenlerinin görüş ve deneyimlerine oldukça az yer verilmesidir.

Bu amaçlar doğrultusunda alanın tecrübeli çevirmenleriyle görüşmeler yapılmış, onlardan kendilerini altyazı çevirisi yaparken zorlayan çeviri örnekleri toplanmış, çeviri kararlarını, onları zorlayan süreci ve gerekçelerini açıklamaları beklenmiştir. Çevirmenlerin arka planını da içeren sorular ışığında görüşmelerden çıkan cevaplar

incelenerek değerlendirmelere gidilmiştir. Çalışmanın odağında altyazı çevirisinde, çevirmenlerin uygulamak zorunda olduğu kurallar ve kısıtlamalar gereği karşılaştıkları zorluklar yer almaktadır.

Altyazı evirmeni, son yıllarda hızla herkesi içine alan sosyal medya aracılığıyla bir yandan eleştiri oklarının hedefi olurken bir yandan hâlâ adının bilinmediği, görünürlüğünün olmadığı, hızlıca t ketlenen görsel-işitsel metinlerin kendisi gibi, bir anda ekranda adı yanıp s nen ve varlığı da bir o kadar hızla unutulun öğesidir. Bu çalışmada altyazı çevirmenlerinin kendi deneyimlerine yer verilip bir yandan çalışma koşulları ortaya konulurken öte yandan onların görünür olmaları sağlanmaktadır.

Bu çalışmada altyazı çevirisine dair genel kanı olarak Vanderschelden'in (2002) de belirttiği üzere 'eksik', 'çevrilemez', 'tatmin etmeyen', 'kayba uğrayan' eviri türü olarak sınıflandırıldığı varsayımından yola çıkılmıştır.

Bu çalışmanın konusu aşağıdaki araştırma sorularıyla sınırlandırılmıştır:

1. Altyazı evirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı?
2. Çeviri için çevirmenlere tanınan süre altyazıya özgü nitelikler düşünüldüğünde onlara yeterli geliyor mu?
3. evirmenleri en çok zorlayan altyazı kuralları ve koşulları nelerdir?
4. Çevirinin yayınlanacağı mecranın kurallarına göre çevirileri, aldıkları kararlar değişiklik gösterebiliyor mu?
5. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden eviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran nokta, birçok farklı mecra ya aktif olarak eviri yapan, altyazı çevirmenliğini bir meslek olarak gören, bu çerçevede ortak bir etik anlayışa sahip altyazı çevirmenlerinin birebir deneyimlerini gözler önüne sermesidir.

Çalışmanın kısıtlamaları, yalnızca erek ya da kaynak metnin Türkçe olduğu çevirilere ve Türkçeye ya da Türkçeden eviri yapan altyazı çevirmenlerinin görüş ve örneklerine yer verilmiş olmasıdır. Bunun sebebiyse görüş alınacak çevirmenlerin bu dil yönünde çalışmasıdır.

Tezde beş bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümü çalışmanın amacını, önemini ve araştırma sorularını içeren Giriş bölümü oluşturmaktadır.

İkinci bölüm olan literatür taramasında görsel-işitsel çevirinin geçmişten günümüze ne şekillerde değişerek geldiğiyle başlanıp daha sonrasında görsel işitsel çevirinin alt türlerine kısaca değinilip asıl üstünde durulacak konu olan altyazı çevirisiyle devam edilmiştir. Buna ek olarak bölüm, altyazı çevirisi üzerine odaklanmaktadır. Altyazı çevirisinin dijital platformlarda uygulanan kuralları detaylı olarak açıklanacak ve bu kuralların yarattığı sorunlar ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi verildikten sonra dördüncü bölüm olan Bulgular ve Tartışma bölümünde çevirmenlerden edinilen örnekler üzerinden çözümlemeler yapılmıştır. Çeviri örneklerine dair çevirmenlere yöneltilen soruların cevapları üzerinden değerlendirmeler de bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

Beşinci bölümde araştırma soruları çerçevesinde çevirmenlerin görüşmelerinden ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş, çalışmanın kısıtlarına yer verilip ilerideki akademik çalışmalar için öneriler getirilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

İkinci bölüm olan literatür taramasında görsel-işitsel çeviriye geçmişten günümüze kadar ne gibi isimler verildiği, tarihsel bağlamda nasıl bir dönüşüm geçirdiğine değinilerek görsel-işitsel çevirinin günümüzde kullanılmakta olan alt türleri tanımlanmıştır. Alt türler kapsamında altyazı, üstyazı, canlı altyazı, işitme engelliler için yapılan altyazı (SDH), sesli betimleme ve senaryo çevirisi detaylı olarak tartışılmıştır.

Daha sonra bu bölüme, çalışmanın odağı olan altyazı çevirisinin ayrıntılarıyla devam edilmiştir. Ayrıca bu bölümde, altyazı çevirisinde yaygın olarak kullanılan kural listesine de yer verilmiştir.

2.1. Görsel-İşitsel Çeviri

Görsel-işitsel metin denildiğinde, bu çeviri türünün tarihsel gelişimine bakıldığında öncelikle filmler ve televizyonlara yayınlanan programlar akla gelmektedir. Film ve televizyon programlarının çevirisine zaman içinde birçok isim verilmiştir. Istvan Fodor (1976) “transadaptation” ya da “film dubbing” terimlerini kullanırken Mary Snell-Hornby (1988) bu terime metinlerinde “film translation” olarak yer vermiştir. Ian Mason (1989) “screen translation”, Amparo Hurtado (1994) “traducción cinematográfica”, Jorge Díaz Cintas (2001) “traducción audiovisual” terimini kullanmıştır. Gambier (2003) ise “audiovisual translation” ve “multimedia translation” önerilerini sunmuştur. Daha sonrasında “audiovisual translation” kullanımı yaygınlaşmıştır (Pardo, 2013). Türkçede ise “film çevirisi”, “görsel-işitsel çeviri” karşılıkları kullanımdadır (Şahin, 2015).

O’Sullivan ve Cornu (2019), “Sessiz filmler döneminde çeviri; ara kartların çevirisi, silinmesi ya da eklenmesini, film kurgusu ve paraçeviri sürecini içeren bütünsel bir süreç olarak görülmelidir” düşüncesini savunmaktadır. Film çevirisi tarihine bakıldığında dünyanın farklı yerlerinde eş zamanlı olarak geliştirilen süreç ve yöntemleri iki kategori altında toplamaktadırlar. Birinde filmin üstüne yapıştırılan yazılı metinlerle farklı bir ekrana yansıtılan yazılarken, diğerinde yerel izleyicinin anlayabilmesi için orijinal diyalogun farklı dillerde okunmasıyla yapılır. Sesli filmler dönemine geçildiğinde aynı teknik ekip kullanılarak ancak oyuncular değiştirilerek başka dilde aynı hikâye ve diyaloglar kullanılarak filmler tekrar çekilmiştir. Bu filmler çeviri film olarak görülme de henüz incelenmemiş çeviri faaliyetleri içermektedir.

O'Sullivan ve Cornu (2019), senaryolar ve diyaloglar orijinal dilinden birçok farklı dile çevrilmesi gerekmiş olsa da bu konuda çok az kanıt ve açıklama olduğu kanısındadırlar. Seslendirmede ise filmin yayınlanacağı ülkelerin dillerinde orijinal diyalog ve aktörlerin sesi başka repliklerle aktarılmıştır. Sessiz filmlerdeki ara kartlar hem olay örgüsünü hem de diyalogları içererek kare aralarına yerleştirilmiştir. Sesli filmlere geçildiğinde sadece diyaloglar ve mağaza tabelaları, gazete manşetleri gibi yazılı metinlere altyazıda yer verilmiştir. Teknik açıdansa altyazıların filmin üstüne işlenmesinde 1933'ten 1990'ların başlarına kadar kimyasal altyazı kullanılmıştır. 1988'den 2000'lerin sonlarına kadarsa lazer altyazı en fazla kullanılan türdür. Bu türde, altyazı film şeridinin üstüne gömülmektedir. Elektronik altyazılarsa ilk defa 1970'lerde televizyon yayını için ortaya çıkmıştır. Bilgisayar üretimi olan metinler üretilip, elektronik televizyon görüntüleriyle birleştirilmektedir. Bu yöntem filmlerin video kasetlerine, sonra da DVD'lere uygulanmıştır. Günümüzdeyse dijital sistemlerde kullanılmaktadır. Aynı zamanda film festivallerinde ekranın altına ya da ekrandaki görüntünün üstüne yansıtılarak bu yöntemden yararlanılmaktadır. Görsel işitsel çeviri farklı kıtalarda farklı şekillerde gelişmiştir. Almanya, İtalya, Fransa gibi büyük film endüstrilerinin olduğu Avrupa ülkeleri seslendirmeye ağırlık vermiştir. Daha küçük film altyapısı olan ülkelerde bu yöntem maliyetlidir. İskandinav ülkelerinin ve Hollanda, Belçika, İsviçre, Portekiz ve Yunanistan'ın altyazıya yönelmesinin ana nedeni budur. Okuma yazma oranları ve ülkenin çift dilli olması da diğer ülkeleri seslendirmeye iten sebeplerdendir. Bilinen ilk altyazı ABD'de Herman Weinberg'le başlamış olabilir. Kendisi New York'ta ilk altyazı çevirmeni olarak çalıştığını iddia etmiştir. İlk altyazısını çevirdiği film Géza von Bolváry in 1930 yapımı filmi *Zwei Herzen im ¾ Takt* (*Two Hearts in Waltz Time*)'tır (O'Sullivan ve Cornu, 2019). Altyazıların uluslararası film piyasasında ve film festivallerinde de kullanımı artmaktadır (Ivarsson ve Carroll, 1998).

2.1.1. Görsel-İşitsel Çevirinin Türleri

Görsel-ışitsel çeviri türleri, görsel-ışitsel metnin izleyiciye ulaştırılma şeklini değiştirmektedir. Hangi görsel-ışitsel çeviri türünün kullanılacak olması mecradan mecraya değişiklik gösterse de birden fazla türünün de aynı mecraada kullanıldığı görülmektedir.

Gambier (2003) görsel-işitsel çeviri türlerini yaygın olanlar ve zorlayıcı olanlar olarak ikiye ayırmıştır. Yaygın olanları diller arası altyazı, çift dilli altyazı (iki resmi dilin olduğu bölgelerde iki dilde aynı anda altyazının olması), dublaj, dil içi dublajdır (Amerikan İngilizcesi olan görsel-işitsel bir metnin İngiliz İngilizcesiyle dublajının yapılması). Ardıl, simultane, işaret dili çevirisi de yaygın olan görsel-işitsel çeviri türleri arasına katılmıştır. İngilizcede “dubbing” (dublaj/seslendirme) ve “voiceover” (üst sesle çeviri) olarak iki tür bulunmaktadır. Gambier (2003), “voiceover”ı arka plandan konuşanın sesinin geldiği seslendirme biçimi olarak tanımlamıştır. Dublajda (dubbing) kaynak metindeki ses erkek metindeki sesle yer değiştirir. Bir kast ekibi tarafından seslendirme yapılır. Üst sesle (dış sesle) çevirideyse (voice-over) kaynak metindeki ses kalır ancak sesi çok az gelir. Yine ağırlıklı olarak erkek metindeki ses duyulur. Genellikle tüm metin tek bir kişi tarafından seslendirilir (Pedersen, 2011). Günümüzde Türkiye’de buna bazı belgesel seslendirmelerinde rastlanmaktadır (Okuyuz, 2016).

Diğer bir görsel-işitsel çeviri türü olan serbest yorum/anlatım (free commentary), başka bir izleyici kitlesi için metne eklemeler, çıkarmalar, açıklamalar ve yorumlar yapılarak metnin uyarlanmasıdır. Bu görsel-işitsel çeviri türünde senkronu baz almada sesler değil görseller belirlenir.

Gambier (2003)’e göre zorlayıcı görsel-işitsel çeviri türleri; altyazı, senaryo çevirisi, genellikle işitme engelliler için yapılan dil içi altyazı (SDH), canlı altyazı (live subtitling), canlı etkinliklerde yapılan üstyazı ve görme engelliler için yapılan, ekranda olan bitenlerin, mimiklerin, eylemlerin de tanımlandığı çeviri türü olan sesli betimlemedir (Gambier, 2003).

Görsel-işitsel çevirinin türlerinin görsel-işitsel bir metni baz almasından dolayı birbirleriyle ortak yanları olmakla birlikte birbirinden keskin çizgilerle de ayrılan özellikleri vardır. Bu özelliklerin ortaya çıkarılması adına çalışmanın devamında görsel-işitsel çevirinin türleri olan altyazı, üstyazı, canlı altyazı, işitme engelliler için yapılan altyazı (SDH), sesli betimleme ve senaryo çevirisi detaylı olarak tek tek ele alınacaktır.

2.1.1.1. Altyazı

Altyazı çevirisi en çok kullanılan görsel-işitsel çeviri türlerinden biri ve bu araştırmanın da ana odak noktası olduğu için detaylarıyla ayrı bir ana başlık olarak ele alınacak ancak bu başlık altında sadece tanımından bahsedilecektir.

Altyazı çevirisi, görsel işitsel unsurun, yani kaynak metnin, orijinal yapısını koruyup izleyicinin orijinal metne doğrudan ulaşmasını sağlarken (çoğunlukla) ekranın alt tarafında bulunan bir ya da iki satırdan oluşan metin izleyicinin ekrandaki görüntülerin bir kısmını kaçırmamasına yol açmaktadır. Öte yandansa altyazı çevirisi, izleyicinin, oyuncuların gerçek ses tonlamalarına ulaşmalarını sağlar (Guardini, 1998).

Newmark (1993)'a göre, az çok bir çeviri ortaya çıkarmak her zaman mümkündür. Hangi mecrada olursa olsun çeviri; bazı öncelikler, telafiler, tavizler gerektirir. En çok taviz vermeyi gerektiren çeviri türlerinden birinin de altyazı çevirisi olduğu aşîkârdır. Pedersen (2011) bu tavizleri altyazı çevirisinin yer ve zamansal sınırlılıklarıyla açıklamaktadır. Bunun getirdiğı bir zorluk olarak kısaltarak anlatma tekniğı ön plana çıkar. Kısaltarak anlatma tekniğı, çalışılan mecranın altyazı kuralları dâhilinde çevirmeni zorunlu kıldığı karakter kısıtlaması ve okuma hızının göz önünde bulundurulmasıyla çevirmenin dilsel nitelik ve becerilerini gösterdiği bir yöntemdir (Pedersen, 2011).

2.1.1.2. Üstyazı (Surtitling, supertitling, supratitling)

Görsel işitsel çeviri türlerinden bir diğeri ise üstyazıdır. Opera, tiyatro, müzikal, konferans, konser gibi canlı etkinliklerde deşifre ya da çeviri metnin sahnenin uygun olan bir ya da birden fazla kısmına yansıtıldığı yazı biçimidir (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Altyazılar ekranın alt kısmına yansıtılırken, üstyazılar canlı opera veya tiyatro sahnelerinin üstüne yansıtılmaktadır. Üstyazıların tarihine dair çok bilgi bulunmasa da ilk canlı yapılan üstyazıya dair kanıtlar Hong Kong'da 1980'lerin başına dayanmaktadır. Yansıtılan dil Çince olduğu için sahnenin yan tarafına dikey bir şekilde yansıtılmışlardır. Her ülkenin üstyazıya verdiği önem aynı olmamıştır. Örneğın İngiliz Ulusal Operası'nda operaların üstyazıyla sahnelenmesine 2005-2006 tiyatro sezonunda başlanmıştır. Üstyazıların ekrana yansıtılmasında kullanılan sistemler birbirinden farklılaşabilmektedir. Standart bir sistem yoktur. Ekrana projektör

aracılığıyla yansıtılabilirler ya da PowerPoint gibi bir programda slaytlar hazırlanarak gösterilebilmektedirler. Birden fazla dilde de gösterilme gibi bir seçenek mevcuttur (Burton, 2009).

Türkiye’de üstyazı geleneği bulunmaktadır. Tiyatro festivalleri ve operalarda Türkiye’de de üstyazı görmek mümkündür. Ancak bu alanda yeterli çalışma yapılmadığı tespit edildiğinden dolayı yurt dışıyla karşılaştırmalı bir analiz yapılamamıştır.

2.1.1.3. Canlı altyazı (Live subtitling)

Görsel-işitsel çeviri türlerinden bir diğeri de canlı altyazıdır. Pedersen (2010), canlı altyazı türünü, bir program canlı yayınlandığında yapılan altyazı olarak tanımlamaktadır.

Canlı altyazı, spor etkinlikleri ve haberler gibi canlı yayınlarda kullanılır. Altyazıyı yapanlara yardımcı olmak adına “stenography” ve “velotype” denilen klavyeler geliştirilmiştir. Günümüzde daha yaygın olan versiyonu çevirmenin cümlelerin çevirisini okuyup bir yazılım yardımıyla bunun altyazı dönüşmesi ve altyazı çevirmenin o yazı üstünde değişiklikler yapmasıdır. Canlı altyazının, önceden hazırlanmış altyazı gibi eş zamanlı olması mümkün değildir. Çok stresli bir iş olduğu için de birden fazla altyazı çevirmeni işe dahil edilir. Genellikle iki altyazı çevirmenin yanı sıra bir de simultane tercüman ekibe katılır. Altyazı çevirisinin niteliklerini bilmek kadar simultane çevirmenin kısa sürede karar alma ve stres kontrolü gibi nitelikleri de önemlidir (Pedersen, 2010).

Canlı altyazının zorlu bir süreç olduğu ve özel bir ekipman gerektirdiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı sadece bazı canlı yayınlarda canlı altyazıya başvurulmaktadır.

2.1.1.4. İşitme engelliler için yapılan altyazı (SDH):

Görsel-işitsel çeviri türlerinden en sık kullanılanlardan biri ise işitme engelliler için yapılan altyazıdır. Görsel-işitsel çeviri, medyayı herkese ulaşılabilir hâle getirmeye çalışmaktadır. Sonuç olarak medyaya ulaşma konusundaki odak noktalardan biri duysal engelli olanlardır (Reviere, 2012).

İşitme engelliler için altyazı yapmak, sözlü olanı yazılı hâle dönüştürme biçimidir. Bu altyazı türü, hem diller arasında hem dil içi olarak yapılmaktadır. Yayınlanan

programdaki anlamın ekranda yazılı metne aktarımını içerir. Ancak sadece söylenenlerin, vurgunun, ses tonunun, aksanların, yabancı dillerin, sessel ifadelerin, kimin söylediğinin değil, aynı zamanda duyulan her şeyin (müzik ve ortam sesleri) ve görüntüdeki söylemsel unsurların da (mektuplar, posterler vb.) aktarılması gerekir (Pereira, 2005). Diğer bir deyişle bu çeviri türünde bir yandan diyalogların azaltılması gerekirken diğer yandan sessel öğelerin anlatımına ve konuşan kişinin adına da yer verilir (Szarkowska, 2020).

İşitme engelliler için yapılan altyazı medya araçlarının kapsama alanını genişletmektedir. Bu çeviri türü sadece karakterlerin repliklerini içermez. Sessel öğelerin de hedef kitle tarafından anlaşılması adına altyazıya ek bilgiler girilmektedir.

2.1.1.5. Sesli betimleme

Görsel işitsel çeviri türlerinden bir diğeri olan sesli betimleme, son yıllarda filmler için yapılarak görme engellilerin erişimini sağlama konusu hem akademide hem de STK'ler gibi kurumlar için önemli hâle gelmiştir (Bogucki, 2020). Sesli betimleme görme engellilerin medyaya ulaşımını arttırmaktadır.

Netflix'in Sesli Betimleme kurallarına (2022) baktığımızda amacın görsel-işitsel metnin görme engelli ya da az gören izleyicilere konuyla ve karakterlerle alakalı bilgilerin iletilmesi olduğu görülür. En önemli olayların ve karakterlerin hangileri olduğuna çevirmen karar vermektedir. Ayrıca betimleme yaparken diyaloga, ses efektlerine, müziğe ve vurgulanan sessizliğe yer kalmalıdır. Önemli olan betimleme yaparken gerektiği kadar ayrıntıya yer verip zaman kısıtlamalarının farkında olmaktır (Netflix, 2022).

Sesli betimleme çevirisi, görsel-işitsel metinlerin kapsama kitlesini genişletmektedir. Ancak ekrandaki görsele dair eklenmesi gereken detaylar diyaloglar yoğun olduğunda kendisine yer bulamayabilmektedir. Öte yandan görsel-işitsel metinlerde türün kendine özgü durumu olan görsel odaklılık ekranda olup bitenlerin aktarılmasını gerektirdiğinden aynı metnin sadece altyazı yapılan versiyonundan çok daha uzun vakit almakta ve bu da çevirinin maliyetini arttırmaktadır (Utray, Pereira ve Orero, 2009).

2.1.1.6. Senaryo çevirisi

Görsel-işitsel çeviri türlerinden senaryo çevirisi genellikle ödenek almak, sponsor bulmak için yaptırılmaktadır. Bu çeviriler genellikle kontrolden geçmez (Gambier, 2003).

Senaryo çevirisini yapmak üzere çevirmene yollanan metin nihai değildir, hatta projenin son şeklinden çok önceki hâlidir. Çevirmen, daha sonrasında birçok karmaşık süreçte kullanılacak bir çıkış metni ortaya koyar (Martinez, 2004).

Senaryo çevirisinin görsel-işitsel metnin ham hâli olduğu söylenebilir. Daha sonra sponsor bulununca ya da ödenek alınınca film veya dizinin sonraki adımlarında senaryo çevirisi kullanılarak altyazı ya da dublaj gibi başka bir görsel-işitsel metin türüne dönüştürülebilir.

Görsel-işitsel çevirinin alt türleri olan altyazı, üstyazı, canlı altyazı, işitme engelliler için yapılan altyazı, sesli betimleme ve senaryo çevirisinin görüldüğü üzere birbirinden farklı kısıtlamaları bulunmakta ve hedef kitlesi değişiklik göstermektedir. Her türün kullanım alanları birbirinden farklılaşırken teknolojinin gelişmesiyle medya araçlarının kapsama alanını arttırarak işitme ve görme engeli olanların da görsel-işitsel metin türlerine ulaşımı sağlanmaktadır.

2.1.2. Görsel-İşitsel Çevirinin Tarihi

Görsel-işitsel çevirinin tarihi incelendiğinde sinema sanatı kadar eski bir geçmişe sahip olduğunu görmek mümkündür. Araştırmanın konusu olan altyazı çevirisinde karşılaşılan zorlukları anlama yolunda öncelikle görsel-işitsel araçlarda kullanılan çevirilerin evrilmesine bakmak teknolojiyle birlikte değişkenlerin neler olduğunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Ivarsson ve Carroll (1998), sinemanın bulunmasından bu yana oyuncuların diyaloglarını aktarmak için bir çaba olduğuna dikkat çekmişlerdir. Görsel işitsel çevirilerin ilk çıkış yeri sessiz filmlerdir. İlk çıkışı 1903'te ara kart (intertitle) şeklinde olmuştur. Sonra adı 'subtitle' olarak değişmiştir. 1917 itibariyle altyazılar görselin/ekranın (image) içine yerleştirilmeye başlanmıştır. Sessiz filmler döneminde altyazı sorununu çözmek nispeten daha kolay olmakla birlikte bu işlem orijinal ara kartların çıkartılması, çevirilmesi, kağıda basılması, çekilmesi ve filmin içine yeniden yerleştirilmesiyle yapılmıştır. Modern çağdaki kullanımına yakın versiyonu sessiz

filmlerin ilk yıllarında ortaya çıkmıştır. Bir tür projektör aracılığıyla bir teknisyen tarafından ara kartların yanına ya da altına altyazılar yansıtılmaya başlanmıştır. Ancak teknisyen için çok k  fletli olduğundan bu teknik çok kabul görmemiştir (Ivarsson ve Carroll, 1998).

1927 itibarıyla artık izleyiciler oyuncuların seslerini filmlerde duymaya başladıkça ara kartlar ve çevirisi sıkıntısı ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu yüzden ortaya dublaj fikri çıkmıştır. Aynı filmin birkaç dilde seslendirilmesine girişilmiştir. 1929’da ABD’nin büyük yapım şirketlerinin Avrupa’da bulunan tam donanımlı dublaj stüdyolarında Avrupa’nın en önemli görülen dillerinde dublaj yapabilen kadrolu seslendirme oyuncularını çalışmıştır. Dublaj, milliyetçiliğin ağır bastığı Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya gibi ülkelerde tercih edilmiştir. Dublaj maliyetli bir iş olduğundan dolayı yapımcılar dublajın 10-20’de birini ödeyerek özellikle de Hollanda ve İskandinav   lkeleri gibi nispeten küçük toplulukların konuştuğu dillerde altyazı yaptırmayı tercih etmeye başlamışlardır. 80’lere kadar altyazı iki aşamadan oluşurken orijinal dili az bilen ya da bilmeyen bir teknisyen her konuşmanın başını ve sonunu belirlemektedir. Diyalog listesine zaman kodlu bir metin girildikten sonraki aşamada, teknisyenin hazırladığı spotting listesini kullanarak çevirmenin genellikle filmi izlemeden çevirisini yapmaktaymış (Ivarsson ve Carroll, 1998).

90’lar itibarıyla dünyadaki altyazı-seslendirme (dublaj) uygulamalarına bakıldığında altyazı veya seslendirme uygulamasının ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği görülmektedir. İskandinavya’da başta İsveç olmak üzere 90’ların sonunda yoğun bir şekilde altyazılı film gösterilmiştir. Belçika’da yabancı filmlerin hem TV hem video dağıtımı için altyazı yapılmasına start verilmiştir. İki dilli olmalarından dolayı Fransızca altyazı üst satırda, Felemenkçe altyazı alt satırda yer almaktadır. Yunanistan’da yabancı filmlerin yüzde 90’ında altyazı bulunurken Almanya ve İtalya’da sektör altyazıdan ziyade dublaj ağırlıklıdır. İspanya ve Portekiz’de de altyazı uygulaması hâkim olmakla birlikte Avustralya’da yayınların yüzde 50’sine altyazı yapılırken buna SDH de dâhil edilmiştir. Tayvan’da haberler, canlı yayınlar, yerel programlar haricinde tüm programlar Mandarin   incesinde altyazılı gösterilmeye başlanmıştır. Çoğu yabancı prime time programını bir ya da iki diyalekte dublajlı yayınlanırken gece 10’dan sonra gösterilen yabancı programlarda sadece altyazı

bulunmaktaymış. İrlanda'ysa altyazılı yayına 1996'da geçmiştir (Ivarsson ve Carroll, 1998).

Görsel-işitsel çevirinin başka bir uygulanma alanı olan tiyatro ve operalardaki uygulamalar bazı yönlerden sinema salonlarındakinden farklılık gösterirken tarihsel gelişimi de farklı bir seyir izlememiştir. Tiyatro ve operalarda üstyazı yapılması 20. yüzyılın son çeyreğinde popüler hâle gelmiştir. Üstyazıyla tiyatro ve opera sergilenmesinin iki türünden birinde yazılar ekranda sağdan sola doğru durmadan akmaktayken diğer türünde film festivallerinde kullanılan yöntemle ekrana altyazı yansıtılmıştır. Günümüzdeyse perdenin üstüne kurulan LED ekrana yansıtılmaktadır. Bu görsel-işitsel metin türünün kendine özgü durumundan ötürü otomatik bir sistemin üstyazıyı göndermesi mümkün olmadığından hep bir teknisyen sayesinde izleyiciye ulaştırılmaktadır (Ivarsson ve Carroll, 1998).

Görsel-işitsel bir başka metin türü olan teletext sistemleri 1970'lerde farklı isimlerle Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır. 80'lerdeyse bu sisteme işitme engelliler için altyazı seçeneği eklenmiştir. 90'ların sonunda en az 15 Avrupa ülkesi işitme engelliler için altyazı hizmeti olan teletextlerden faydalanırken İngiltere (UK) 1990'da TV programlarının en az yüzde 50'sine işitme engelliler için altyazı yapılması konusunda alanında başı çeken bir kanunu yürürlüğe koymuştur (Ivarsson ve Carroll, 1998).

Altyazının filmlerin üstünde gösterilmesini sağlayan sistemler tarihsel gelişimleriyle şu şekildedir: mekanik ve termik, fotokimyasal, optik, lazer, elektronik, 3D ve kapsayıcı (immersive) (Diaz Cintas ve Remael, 2021). Bunlardan günümüzde en çok kullanılanıysa lazer altyazıdır. Sinema salonlarında gösterilen altyazının teknolojiyle birlikte teknik gelişimine bakıldığında 1980'lerden itibaren 35 mm'lik filmlerde lazer altyazı kullanımına geçildiği görülmektedir. Lazer altyazının mucidi Denis Auboyer'in ülkesi Fransa'nın öncülüğünde bu teknolojinin kullanımı yaygınlaşırken onu Çin, İsrail ve Amerika gibi ülkeler izlemiştir. Filmin her kopyasının üstüne altyazının teknik aşamalardan geçerek işlenmesi oldukça meşakkatli ve pahalı olmakla birlikte o dönemde teknik ekipman da maliyetlidir. En çok kullanılan sistemlerden biri de LED ekrana altyazının bir projektör tarafından yansıtılmasıdır. Bu elektronik altyazı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ivarsson ve Carroll, 1998). Elektronik altyazının seçilme sebebi daha ucuz olması ve ürünün ortaya çıkmasının daha kısa sürmesidir. Elektronik altyazılar ek bir ekrana yansıtıldığı, filmin üstüne gömülmediği

için de filmin orijinalinde sonsuza kadar kalmazlar (Baturay, 2019). Böylelikle aynı kopya farklı ülkelerde gösterilebilmektedir.

Görsel-işitsel çevirinin türleri farklı ülkelerde, farklı zamanlarda evrilmiştir. Görsel-işitsel çeviri tarihi boyunca en büyük değişiklikleri sağlayan etmenin teknoloji olduğu ortaya çıkmaktadır. 80’lerde lazer altyazıya geçilmesi çığır açan bir yenilik olarak görülmektedir. Günümüzde oldukça yaygın bir kullanım alanı olan ve görsel-işitsel çeviri türleri arasında bu çalışmanın odağında yer alan altyazı çevirisi ikinci ana başlık altında geniş bir biçimde tartışılacaktır.

2.2. Altyazı Çevirisi

Altyazı çevirisi, görsel-işitsel çeviri türlerinden en yaygın olarak kullanılanlardan biridir. Maliyetinin, dublaja (seslendirme) göre daha az olmasından dolayı tercih sebebi olabilmektedir. Öte yandan altyazı çevirisi, izleyicinin orijinal metni duymasına da olanak verir. Altyazı çevirisi, altyazı çevirmenlerinin verdikleri kararlardan, uyguladıkları stratejilerden bağımsız düşünülemez.

Altyazı çevirmenleri, çevirecekleri görsel işitsel metnin görüntüsünü izlemekle yükümlüdürler. Öte yandan sorumlulukları dâhilinde çalıştıkları mecranın çeviride uygulanacak kural listesine uygun olarak yaptıkları çeviriyi işverene teslim ederler. Altyazının diğer çeviri türlerinden farklı olarak kendine has özelliklerinden olan yer ve zaman kısıtlaması onları strateji belirlemeye iter. Çeviri sürecindeyken aldıkları kararları etkileyen stratejiler, çeviride ne yapıp yapamayacaklarına ve ne şekilde yapacaklarına dair soruların cevabı niteliğindedir (Baturay, 2019).

Bu bölümde altyazı çevirisine özgü kurallar olan kısaltmalar, ekran yazıları, karakter kısıtlaması, italikler, büyük harf kullanımı, akıcılık/devamlılık, noktalama işaretleri, birden fazla konuşmacı, font, yabancı sözcükler ya da diyaloglar, altyazının bölümlenmesi, sayıların yazılışı, okuma hızı (CPS-Characters Per Second), tekrarlar, program isimleri ve çevirmen ismi başlıkları altında tartışılacak ve altyazı çevirisine dair alanyazı incelenmesinin ayrıntıları verilecektir.

2.2.1. Altyazı Çevirisine Özgü Kurallar

Kural listesi yani uluslararası metinlerde yer aldığı adıyla “guidelines”, bir grupta belli bir iş icra edenlerin davranışlarına yön veren kuralları belirlemek üzere ortaya konmuş bir listedir. Bu listeyi belirleyen bir ülke, şirket ya da müşteri olabilir. Görsel-işitsel

çeviri alanındaysa serbest çevirmenler çalıştıkları işverene göre farklı kural listelerini baz alarak çalışmaktadırlar. Kural listesi mesleğe yeni başlayanlara yol göstermesi, mesleği icra edenlere referans olması, kalite kontrol sürecinin standartlarını belirlemesi amaçlarıyla kullanılmaktadır (Pedersen, 2010).

Uluslararası dijital platformların Türkiye’deki geçmişi pek eskiye dayanmamaktadır. Ancak piyasanın ihtiyacını karşılayabilecek bir kural listesi oluşturmuş ve bunu alenen internet ortamında paylaşmaktadırlar. Bu bölümde yer alan kurallar listesi 2023 yılı itibarıyla Türkiye piyasasında yer alan dijital platformlardan biri olan Netflix’in kural listesini baz almaktadır (Netflix, 2022).

Altyazı çevirisine özgü kurallar; kısaltmalar, ekran yazıları, karakter kısıtlaması, italikler, büyük harf kullanımı, akıcılık/devamlılık, noktalama işaretleri, birden fazla konuşmacı, font, yabancı sözcükler ya da diyaloglar, altyazının bölümlenmesi, sayıların yazılışı, okuma hızı (CPS-Characters Per Second), tekrarlar, program isimleri ve çevirmen ismi başlıkları altında gruplandırılır. Bu başlıklar detaylı olarak bu bölümde açıklanacaktır.

2.2.1.1. Kısaltmalar

Türkçe’de “kısaltma” adı altında iki grup kuraldan bahsedebiliriz. Tek kelimenin daha kısa formda yazılan hâli ve kelimelerin baş harfleriyle yapılan kısaltmalardır. Netflix (2022) kural listesine göre çevirmenin yer kısıtlaması olmadığı durumlarda kısaltma kullanımından kaçınılması gerektiğini göstermektedir ancak kültürel olarak aynı kısaltmanın Türkçe karşılığı varsa o tercih edilmektedir. Ölçü birimlerindeyse uluslararası olarak kabul görmüş versiyonlarının kullanımına onay vermektedirler. Kelimelerin baş harfleriyle yapılan kısaltmalarda harflerin arasına nokta koyulmadan yazılmakta, yaygın kullanımı İngilizce telaffuzu olmadığı sürece kısaltmalara Türkçe telaffuzuna uygun olarak ek getirilmektedir (Netflix, 2022). Bu kuralların aynı zamanda TDK’deki yazım kuralları olduğu görülmektedir. Bannon (2013), filmde diyaloglarda kısaltma geçtiği takdirde, örneğin bu bir kurumsa önce tam adına yer verip daha sonra tekrar geçtiğinde kısaltmasını yazmak gerektiğini savunmaktadır. Eğer ki kısaltma görsel işitsel metin için oluşturulmuşsa onu oluşturan kelimelerin diğer kültürdeki karşılığına göre baş harflerinden erek dilde yeni bir kısaltma oluşturulmalıdır (Bannon, 2013).

2.2.1.2. Ekran yazıları

Netflix'in (2022) kural tablosunda çevirmenlere iletildiği direktifler ışığında ekranda görünen, sahnenin bir parçası olan yazılar ancak filmin konusuyla, olay örgüsüyle ya da sahneyle alakalıysa çevrilmektedir. Ekran yazısıyla diyalog üst üste biniyorsa hangisi konuyla daha alakalıysa ona öncelik verilmektedir. Hem diyalog hem ekran yazısına yer vermeye çalışarak okuma hızının üstüne çıkılmaktan kaçınılır. Ekran yazılarının ekrana çıktığı ve ekrandan kaybolduğu an altyazıyla örtüşmektedir. Okuma hızı ya da diyalogun girmesi gibi durumlar bundan ayrı tutulmaktadır. Uzun paragraf ya da metin şeklinde ekranda yazı beliren durumlar haricinde ekran yazılarının tamamı büyük harfle yazılmaktadır. Ekran yazısıyla diyalog aynı cue yani altyazı birimi içinde yer almamaktadır. Devam etmekte olan diyaloglar, ekran yazısıyla bölünmemektedir. Ekran yazısı bir diyalogun arasına giriyorsa diyalogun devam ettiğini gösteren önceki altyazı biriminin sonuna, ardından gelen aynı cümlemin devamı olan altyazı biriminin de başına üç nokta getirilmektedir. Ekranda çıkan yazıyla çevirisinde var olacak metin aynıysa altyazıda tekrarlanmasına gerek yoktur. Okunurluğu arttırmak için ekran yazısında metin nereden satırlara bölündüyse altyazıda da aynı yerden bölünmektedir. Okunurluğu arttırmak için hashtag'le yazılan sözcüklerin her harfi büyükle başlamaktadır (Netflix, 2022).

Díaz Cintas ve Remael (2021), ekran yazılarının, pek çok şekilde ve formda karşımıza çıkabileceğini belirtmektedirler. Mektuplar, belgeler, tabelalar, gazeteler, telefon mesajları vb. Filmin konusuyla alakalı olanlar altyazıya dahil edilir. Büyük harfler, daha çok yer kapladığı için okuması daha zordur. Bu yüzden ekranda tüm metnin büyük harfle yazılması yaygın değildir. Nispeten kısa olan ekran yazılarının tamamı büyük harfle yazılabilir. Díaz Cintas ve Remael (2021) de Netflix (2022) kurallarındaki gibi ekran yazısı bir diyalogun arasına girdiğinde önceki yarım kalan cümlemin sonuna ve sonrasında devamı gelen cümlemin başına üç nokta gelmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

2.2.1.3. Karakter kısıtlaması

Netflix'te bir cue bir ya da iki satırdan ve satır başına en fazla 42 karakterden oluşmaktadır (Netflix, 2022).

Díaz Cintas ve Remael (2021) diller arası yapılan çeviride altyazıların genelde maksimum iki satırdan oluştuğuna değinmektedirler. Eskiden satır başına en fazla 37

karakter kullanımı yaygınken teknolojideki gelişmeler sayesinde artık 42 karakterlere çıkıldığı görülmektedir. Tabii Uzak Doğu dillerinde farklı karakter sayısı uygulanmaktadır (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

2.2.1.4. İtalikler

Netflix'in kural listesinde italik kullanımına dair detaylı bir madde bulunmaktadır. İtalik yapılan durumlar: kitap isimleri, süreli yayınlar (dergi, gazete vs.), sanat eserleri, albüm isimleri, film isimleri, TV programları, radyo programları, video oyunları, (Dizilerin bölüm isimleri, şarkı isimleri, gazete ve dergi manşetlerinde tırnak işareti kullanılır), yabancı kelimeler (günlük kullanımın parçası değilse), elektronik aletlerden (telefon, televizyon, bilgisayar, hoparlör, robotik sesler) duyulan konuşmalar. Ancak robotlar filmin/dizinin karakteriyse italik yapılmaz. Konuşan kişi megafonla, mikrofonla ekranda görünecek biçimde duyuru yapıyorsa italik yapılmaz, stadyum/havalimanı gibi yerlerde duyulan anonslar italik yapılır. Şarkılar, anlatıcı, düşünceler, iç monologlar, seslendirmeler italik yapılır (Netflix, 2022).

Bannon (2013), şarkılar, geriye dönüşler, dış sesler gibi durumlarda italiklerin kullanımı yerine tırnak işareti de kullanılabileceğini öne sürmüştür. Dış seslerle ilgili ayrıntılı tanımlamaya giderek dış ses eğer ki tüm program boyunca devam ediyorsa italiğe gerek olmadığını belirtmiştir. İçsel düşünceyi diyalogdan ayırmak için de italik yapılabileceğini eklemiştir. İç konuşma karakter sahnede yalnızken yapıldığındaysa italiğe gerek duyulmayacağını altını çizmiştir.

2.2.1.5. Büyük harf kullanımı

Netflix (2022)'in çevirmenlere baz almaları için yayınladığı kurallar tablosunda büyük harf kullanımı da bir başlık altında yer almaktadır. Bu kurallar tablosu incelendiğinde genel olarak TDK'nin büyük harf yazım kurallarının uygulandığı görülmektedir.

Büyük harf kullanımı başlığı altındaki kurallardan göze çarpanlar, düz cümlelerin ilk harfi, ünvanlar, lakaplar, ardından özel isim geldiğinde rütbelere, özel tarihlerdeki gün ve aylar, siyasi akımların büyük harfle başladığıdır (TDK, 2023).

2.2.1.6. Devamlılık/akıcılık

Altyazı birimleri arasında devamlılık ve akıcılığın sağlanması adına belli durumlarda üç nokta uygulamasına gidilmektedir. Türkçe dilbilgisinde kullanılan üç nokta kuralı dışında altyazı çevirisine özgü olarak diyalogun arasına ekran yazısı girdiğinde ve

ekran yazısının ardından diyalog devam ettiğinde o devamlılığı göstermek adına ekran yazısından önce yarım kalan altyazının sonuna, ekran yazısından sonra ekrana gelen cümlelerin diğer yarısının başına da üç nokta konur.

Halk burada...

MEZOPOTAMYA (EKTRAN YAZISI)

...üç bin yıldır yaşamaktadır.

İki saniyeden fazla bilinçli bir sessizlik olduğunda da yine aynı şekilde üç nokta kullanılmaktadır. Ancak bu, üç noktayı yan yana koyarak değil “single character ellipsis” kısayolunu kullanarak yapılmaktadır. Cümle eksiltili bir cümleyse eksiltili kısmı izleyiciye iletmek adına başına ya da sonuna yine üç nokta getirilmektedir (Netflix, 2022).

2.2.1.7. Noktalama işaretleri

Netflix kuralları çoğunlukla TDK kurallarını baz alsa da altyazının sadeliğini sürdürmek ve gereksiz karakter fazlalığından kaçınmak adına basit cümleler kurup iki nokta üst üste, noktalı virgül kullanımını desteklememektedir. Virgül ancak sıralamalarda ve anlam karmaşasını giderebilecek yerlerde kullanılmaktadır (Netflix, 2022).

Perego (2009)’ya göre, noktalama işaretlerinin kullanımı anlamlı olmalıdır. Bannon (2013), özellikle ünlem işaretlerinin sadece bağırma seslerinden sonra konulması gerektiğini, dikkat dağınıcı olduğunu öne sürmektedir.

Noktalama işaretlerinin kullanımında sadeliği savunan Netflix (2022), özellikle virgül ve üç nokta kullanımında dikkatli olunmasının altını çizmektedir. Bu sadeliğin amaçlarından biri de karakter kullanımını azaltmasıdır. Böylece çevirmen, noktalama işaretlerinden kısıtıldığı alanı çevirisinde farklı ya da uzun kelimeler kullanarak değerlendirebilecektir.

2.2.1.8. Birden fazla konuşmacı

Bir altyazı biriminde iki konuşmacı varsa her iki konuşmacının da söyledikleri ayrı satıra yazılır. Her karakterin repliğinin başına boşluk bırakmadan konuşma çizgisi koyulur (Netflix, 2022).

Örnek:

-Sen de mi oradaydın?

-Evet.

Díaz Cintas ve Remael (2021) kısa çizgi olan konuşma çizgisinin ekranda konuşmakta olan iki karakterin konuşmalarını altyazıda ayırmakta koyulduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca konuşmacıların replikleri ayrı satıra yazılarak da birbirinden ayrılmaktadır.

2.2.1.9. Font

Altyazıda kullanılacak font da mecradan mecraya değişiklik gösteren unsurlardan biridir. Netflix kurallarına göre platformda uygulanan font türü Arial'dir. Font boyutuysa satır başına 42 karakter sığacak kadardır. Font rengiyse beyazdır (Netflix, 2022).

2.2.1.10. Yabancı dildeki sözcükler ya da diyaloglar

Netflix (2022) kural listesine göre, yabancı dildeki diyaloglar sadece izleyicinin anlaması gerektiğinde çevrilir. Yabancı sözcükler kullanırken her zaman telaffuzu, aksanları, noktalaması sağlam kaynaklardan doğrulanır. Belli bir alanın terminolojisine dahil olan yabancı sözcükler italik yapılmadan kullanılabilir. Günlük kullanımın parçası ya da özel isim olmadıkları sürece yabancı sözcükler italik yapılır. Özel isimlerde kullanılan yabancı kelimeleri italik yapmaya gerek yoktur. İçeriğe ve erek izleyici kitlesine bağlı olarak Latince'den geçen deyişler italik yapılmadan bırakılabilir. Özel isimler orijinal haliyle bırakılır. Eğer bir özel ismin Türkçede yaygın olarak kullanılan bir okunuşu varsa o tercih edilir. Latin alfabesi kullanılmayan yabancı bir içerikte kurgusal olmayan bir karakter adının transliterasyonunu kullanırken tutarlı olmak gerekir. Yer isimlerinin transliterasyonu Türkçede bulunuyorsa o versiyonu kullanılır. Hem transliterasyonu hem de orijinal versiyonu aynı derecede sıklıkla kullanılıyorsa ikisinden biri seçilebilir ancak metin içinde tutarlı olunması gerekir. Orijinal versiyonu kullanıldığında büyük harfle yazılması gerekince orijinal dilin büyük küçük harf kuralı uygulanır.

2.2.1.11. Altyazının bölümlenmesi

Netflix (2022)'in kural listesine göre her altyazı kendi içinde dilbilgisel ve anlamsal olarak bütünlük içinde olmalıdır. Bir cümle'nin olabildiğince üç ve daha fazla altyazı

birimine bölünmemesi için çaba gösterilir. Cümlelerin öğeleri doğru yerinden satırlara ya da altyazı birimlerine ayrılır.

Altıyazılar izleyicilerin mesajı bir bakışta anlayabilmesine el verecek şekilde düzenlenir. Bölümleme, altıyazının okunurluğunu ve anlaşılmasını sağlayan önemli bir unsur olarak görülmektedir. Uzun cümlelerin takibi zordur ve daha kısa cümlelere bölünmelidir. Bir altıyazı birimi iki satıra bölünecekse estetik kaygılardan öte (satırların birbirine olan simetrisi vb.) sözdizim ve dilbilgisi kuralları göz önüne alınarak satırlara ayrılır (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Rietveld (2008), altıyazıyı bölümlemeyi; hangi altıyazının ekranda ne zaman belireceğine, ne zaman ekrandan çıkacağına, ekranda ne kalacağına karar vermek öte yandan da altıyazıları görsel-işitsel metnin akışına uygun hâle getirmek olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda insanların altıyazıları gereksiz olarak görmesinin ve altıyazıları okumadıklarından dem vurmalarının ardındaki kimsenin farkında olmadığı nedenin, spotting ve altıyazıyı okunur kılmak adına doğru yerden bölmenin karmaşıklığında yattığını ileri sürmektedir.

2.2.1.12. Sayıların yazılışı

Netflix'in Türkçe çevirilerde uygulanacak kurallar listesine göre sayılar 1'den 9'a kadar yazıyla, 10'dan itibaren rakamla yazılır. Okunabilirliği arttırmak adına mecbur kalındığında bu kuraldan feragat edilebilir. Altı rakamdan fazla sayı olduğunda (milyon, milyar, trilyon) yazıyla yazılabilir. Binli sayılar noktayla, ondalık sayılar virgülle ayrılmaktadır. Ölçü birimleri Türkiye'de kullanılan birime dönüştürülmektedir (Netflix, 2022).

Bannon (2013), sayı sayma durumları haricinde cümleye sayıyla başlanmaması görüşündedir. Ayrıca "ondan önce gelen rakamlar yazıyla yazılmalıdır" kuralını desteklemektedir.

2.2.1.13. Okuma hızı (CPS-characters per second)

Netflix (2022)'in kural listesinde okuma hızı yetişkin programları için saniye başına 17 karaktere, çocuk programlarındaysa 15 karaktere kadardır. Çevirmenlerin kullandığı programlarda zaman kodunun olduğu yerde CPS'i aşp aşmadıkları görülmektedir. Aştıkları takdirde sistem onlara uyarı vermektedir.

De Linde ve Kay (1999) asıl okuma hızının, altyazıların ekranda geçme hızına, filmin özelliklerine, ekrandaki görselden bilginin ne kadarının alımlandığına göre değişiklik gösterdiğine dikkat çekmektedir. Çocuk programlarında karakter sayısının azlığı erek metnin izleyicisinin okuma hızının yavaşlığına bağlanmaktadır. Ayrıca erek metnin sözdizimsel ve sözcük bazında karmaşıklığı kadar sözsel olmayan bilgi de okuma hızına etki etmektedir (Pedersen, 2010).

2.2.1.14. Tekrarlar

Aynı karakter kelime ya da kelime gruplarını ardı ardına birden fazla kez tekrarladığında tekrar tekrar çeviride yer almasına gerek yoktur. Tekrarlanan kelime ya da kelime grubu iki kez ardı ardına söylendiğinde zaman kodu ilk söylendiğinde başladığı yerle, son kez söylendiği bitiş noktasına kadarki kısmı kapsar ancak altyazıya tek sefer yazılır. İkilemeler bu kurala dahil değildir.

Aynı sözcük çok sayıda ardı ardına söylendiğinde iki kez yazılması tercih edilir. Görselle uyumlu şekilde tekrar edilmesinden de kaçınılmaktadır. Örneğin karakter eliyle birden fazla şeyi işaret ederek “Şunu, şunu ve şunu istiyorum.” dendiğinde bunu tek “şunu” şeklinde yazmak ekrandaki görselle zıtlık oluşturacak, anlam hatasına sebebiyet verecektir. Kafiye, şiir ve şarkı sözleri bu kuralın istisnalarıdır. Örneğin şarkının nakaratında tekrar edilen kısımlar ekranda tekrar edildiği kadar altyazıda yer alabilir (Netflix, 2022).

Tekrarlar, ancak anlam farkı olan durumlarda kullanılması mümkündür. Altyazı, kendi özelliği gereği fazlalıkları çıkarmayı gerektirdiğinden tekrarlarla bu sadelik bozulmuş olur. Bu nedenle özel durumlar haricinde tekrarlardan kaçınılır.

2.2.1.15. Program isimleri

Program isimleri, filmin başında, belirli bir süre geçtikten sonra ya da en sonunda ekranda beliren filmin, dizinin ya da programın adı olarak tanımlanabilir.

Netflix’te KNP/Terminoloji dosyasında programın isminin Türkçesi varsa o kullanılır, çevirmen kendisi çevirmez. KNP dosyasındaki ile onaylanan Türkçe ismi aynıysa altyazıya koymaya gerek yoktur (Netflix, 2022).

Program isimlerinde de ekran yazıları kuralında olduğu gibi ekrandakiyle aynı olma durumunda eklenmesine gerek yoktur kuralının altı çizilmiştir.

2.2.1.16. Çevirmen ismi

Çevirmenin isminin eserin sonunda yayınlanması, çevirmenin görünürlüğü açısından önemlidir.

Filmin jeneriği akarken çevirmenin isim kartı da altyazıda yer almaktadır. Bunun altyazıda her dilde yer alan şekline “Original Credits Translation Document” adlı belgeye sistemden ulaşılarak uygun versiyonu yazılmaktadır (Netflix, 2022).

Bu bölümde Netflix’in (2022) kendi internet sitesinde yayınladığı kurallar listesi baz alınarak dijital platformların altyazı çevirilerinde uygulanan kuralların genel bir çerçevesi çizilmiştir. Bulgular bölümünde yer alan çeviri örneklerinden dijital platformalara yapılan kısmı bu kurallar listesine uyularak yapılmıştır.

2.2.3. Altyazı Çevirisine Dair Alanyazının İncelenmesi

Görsel işitsel çeviri, akademik ve eğitim alanlarında uzun yıllar göz ardı edilse de 20.yüzyılın başlarında sinemanın ortaya çıkışından beri varolagelmektedir (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Alanyazında altyazı çevirisinde çevirmenlerin uyguladıkları stratejiler çerçevesinde çevirmenlerin karar süreçleri üzerine Türkiye’de yapılan tezler incelendiğinde bunları beş gruba ayırmak mümkündür.

1. Kültürel aktarıma odaklanan tezler
2. Mizah aktarımına odaklanan tezler
3. Deyimlerin aktarımına odaklanan tezler
4. Kelime oyunlarının aktarımına odaklanan tezler
5. Çeviri sürecine, stratejilerine, yöntemine odaklanan tezler

Geçtiğimiz yıllarda dijital platformların ve yayın alanının artmasıyla dikkat çekmeye başlayan altyazı alanında yapılan çalışmalar da hız kazanmıştır. Türkiye’de altyazı alanında yapılmış tez çalışmalarının çeviri stratejileri bağlamında odağına baktığımızda, bu çalışma ışığında incelenen 13 tezin başlığında en çok araştırılan konunun kültürel aktarım olduğu görülmektedir. Diğer odaklanılan konularsa yine kültürün parçaları olan mizah, kelime oyunları ve deyimlerdir. Üç tez ise altyazı çevirisinin aktarım öğelerini değil süreçlerini, stratejilerini, yöntemini incelemektedir.

2.2.3.1. Kültürel aktarıma odaklanan tezler

Kuzgun'un "Altyazı Çevirisinde Kültürel İfadelerin Aktarımı: Mandıra Filozofu: İstanbul Filmi Üzerinde Bir Vaka İncelemesi" (2019) konulu yüksek lisans tezinde altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri olan zaman ve kısıtlamaları sebebiyle metnin ayrılmaz bir parçası olan kültürel öğelerin aktarımının ne kadar zorlaştığı üzerine odaklanılmıştır. Araştırmacının amacının çevirmenin yöntem ve stratejilerini belirlemek ve bunları kullanmadaki başarısını değerlendirmek olmasının yanı sıra çevirmenin tercihlerinin arka planındaki nedenler su yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla incelenmek üzere "Mandıra Filozofu: İstanbul" (2015) filminin Türkçeden İngilizceye çevirisi seçilmiş, analiz içinse Pedersen'in stratejileri (2005) kullanılmıştır. Araştırmanın cevap aradığı sorular ışığında eriştiği sonuçlar şu şekildedir:

1. Altyazı çevirmeni, kültüre özgü öğeleri çevirmede atlama (omission) stratejisini kullandığından mütevellit her zaman çevirmenin kültüre özgü öğeleri doğru bir şekilde aktarmasının mümkün olmadığı.
2. Kültüre özgü öğelerin direkt karşılığı olmayan öğeler olmalarından dolayı, bazı kişi ve yer isimlerinin erek kültürde bilinmemesi.
3. Altyazı çevirinin kendine özgü kısıtlamaları kültüre özgü unsurların çevirisini daha da zor hâle getiren sebepler çerçevesinde bakıldığında altyazı çevirisinde doğru ve kabul edilebilir çeviriye ulaşmada iki faktörün etkili olduğu sonucuna varılmıştır. İlki, altyazı çevirisinin çok göstergeli (polysemiotic) doğasıdır. İkincisiyse altyazıların ekranda kısıtlı bir sürede ve kısıtlı bir alanda gösterilmesidir.
4. Altyazı çevirmeni filmdeki kültüre özgü unsurları çevirirken pek çok farklı strateji kullanmıştır. Pedersen'in stratejileri bazında incelendiğinden resmi eşdeğerliğini bulma stratejisi dışında Pedersen'in önerdiği stratejilerin tamamının kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Aynı bırakma (retention), tanımlama (specification), doğrudan çevirme (direct translation), genelleştirme (generalization), yer değiştirme (substitution), atlama (omission) stratejileri kullanılmıştır.

Özer (2015)'in "Film Altyazı Çevirilerinde Kültürel-Dilsel Öğelerin Aktarım Olanakları ve Sınırları" konulu yüksek lisans tezinde çeviribilim kuramları uygulanmasıyla kültürel-dilsel öğelerin altyazı çevirisinde aktarılıp aktarılamayacağı "Willkommen in Deutschland" (2011) filminin Türkçeden İngilizceye çevirisi

çerçevesinde sorgulanmıştır. Her iki kültürün yaşam alanlarının karşılaştırılması önemli olduğundan ve kültürel-dilsel öğelerin aktarımı için çevirmenin alanı kısıtlı olduğundan filmin tüm boyutlarıyla irdelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu durum birden fazla kısıtlamayla karşı karşıya olan altyazı çevirmeninin, diğer çevirmenlerden daha donanımlı olmasını zorunlu kılarken öte yandan da çevirmenin yeterli dünya ve kültür bilgisine de sahip olması özgürlük alanını genişletecektir. Hem kaynak hem erek dil yetisiyle de aktardığı dile ifadeyi en doğru şekilde iletmesi mümkün olacaktır.

Damar Yılmaz (2017)'ın "Altyazı Çevirilerinde Kültürel Öğelerin Aktarımı ve Çeviri Sorunları" konulu yüksek lisans tezinin çıkış noktası altyazı çevirisinde kültürel öğelerin çeviride korunup korunmadığını ortaya çıkarmak, erek dile aktarımda gerçekleşen değişikliklerin sebeplerini ve erek kitle üzerindeki etkilerini yorumlamaktır. Deneyimli altyazı çevirmenleriyle mülakat yapılarak verdikleri cevaplar analiz edilmiştir.

"Unsere Mütter Unsere Väter" (2013) adlı Alman filmi üzerinden çevirmenlerin aldığı kararların kültürel öğelerin aktarımına olan etkisi ve bu kararları belirleyen faktörler ortaya konularak nesnel yorumlama yöntemiyle (objective hermeneutik) incelenmiştir. İncelenilen örneklerde zaman zaman yabancılaştırma zaman zamansa yerlileştirme stratejisi kullanıldığı; eksiltme, kısaltma ve genişletme teknikleriyle kültürel öğelerin aktarılmaya çalışıldığı ortaya çıkmıştır. Varılan değerlendirme sonucunda altyazı çevirisinde kaynak metnin erek dile tam olarak aktarılamadığı, bununla birlikte kaynak filmin içeriğinden ve biçiminden uzaklaşmadığı da görülmüştür. Diğer çeviri türlerinden farklı olarak altyazı çevirisindeki en büyük sorunun mecra farkı, zaman ve alan kısıtlaması olduğu belirlenmiştir.

Kuşçu Özbudak (2018)'ın "Cultural Representation and Translation of Poetry Through Subtitling: The Case of Butterfly's Dream" adlı tezinde Kelebeğin Rüyası (2013) adlı filmin Türkçeden İngilizceye altyazı çevirisi incelenerek kültürel öğelerin ve şiir çevirisinde kültürün aktarımına odaklanılmıştır. Kültürel öğelerin yerlileştirildiği, şiirin ise yabancılaştırıldığı ortaya çıkmıştır. Altyazı çevirmeninin aldığı kararlarda süreçte söz sahibi diğer kişilerin de etkisi olduğu belirlenmiş, sinematografik dilin de çevirmenin kararlarını etkilediği görülmüştür. Araştırma konusu çerçevesinde araştırmacının ulaştığı sonuçlar şu şekildedir:

1. Türk kültürü İngilizce altyazılarda hem yerelleştirilmiş, hem yabancılaştırılmıştır. Kültürel öğeler %87 oranla yerelleştirilmişken, şiir %95 oranında yabancılaştırılmıştır.
2. Karar vermede diğer kişilerin etkileri bağlamında yapılan mülakatlar sonucunda çevirisi sürecinde filmin yönetmeni ve senaristi olan kişinin etkisi ve talepleri olduğu öğrenilmiştir. En önemlisi etkisi şiiri çevirirken edebi yanını kaybettirmemeye çalışmış olmasıdır, şiirler neredeyse kelimesi kelimesine çevrilmiştir. Filmin diğer kısımlarının çevirisinde senarist ve yönetmenin etkisi olmamıştır.
3. Kültürel öğelerin ve şiirin çevirisinde en çok kullanılan yerleştirme stratejileri, yer değiştirme (transposition), açıklama (explication) ve atlama (omission)'dır. Şiir çevirisindeyse en çok kullanılan strateji literal translation'dır.
4. Altyazı çevirisinde sinematografik dilin etkisine bakıldığında kültürel öge yerleştirilip yabancılık kaybolduğunda görsel ve akustik kanalların bu kaybı örttüğü görülmüştür. Bu sebeple araştırmacı "Altyazı çevirmenleri kültürel referansları çevirirken ekranda var olan ya da olmayan unsurları göz önüne almalıdır" önerisinde bulunmuştur.

Bağcı (2013)'nın "Reflection of Culture in Audiovisual Translation: Translatability & Untranslatability in Subtitling" adlı tezinde kültürel farklılıkları belirlemek için altyazı çevirisi aracılığıyla çevrilebilirliği ve çevrilemezliği araştırmaktır. Cola Turka reklamı ve Babam ve Oğlum (2005) filmleri içerdikleri kültürel ifadeler sebebiyle tezin araştırma öğeleri olmuşlardır. Konu alınan Cola Turka reklamının ve Babam ve Oğlum (2005) filminin Türkçeden İngilizceye çevirisinde reklamda ve filmde geçen kelimelerin kültürel ifadeler olmasından dolayı İngilizcede tam olarak karşılamanın kelime olmaması sorunu ortaya konmuştur.

2.2.3.2. Mizah aktarımına odaklanan tezler

Çakıroğlu (2019)'nın "The Big Bang Theory Dizisinin Türkçe Altyazı Çevirisinde Mizah Aktarımı" adlı yüksek lisans tezinde görsel-işitsel metinlerdeki mizah aktarımı merkeze alınarak çeviri süreci betimleyici bir biçimde irdelenmiştir. Uygulamalı olarak bunu göstermek amacıyla da "The Big Bang Theory" (2007) dizisinin 3.sezonundaki 23 bölümde bulunda mizah öğelerinin altyazı çevirisinde yer alma

durumu araştırılmıştır. İngilizceden Türkçeye yapılan çeviride daha ziyade ikame stratejisi kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Yetkin (2009)'in Analyzing The Translatability in Subtitled Humor in the Turkish Cultural and Linguistic Context adlı doktora tezinde The Simpsons (1989) dizisinin Homer the Heretic adlı bölümü ve Halloween Special IV adlı bölümünde The Devil and the Homer Simpson adlı parçası altyazı çeviri örnekleme olarak seçilmiş, taşlama ve ironiye dayalı mizahın kültür ve dil yönünden çevrilebilirliği araştırılmıştır. İncelemenin sonunda şu sonuçlara varılmıştır:

1. Dizi, görsel-işitsel bir metin olduğundan mizahi öğelerin anlaşılması için sadece dilsel değil, başka öğeler de incelenmelidir.
2. Dildışı kültüre bağlı referanslar, seçilen kısımlarda önemli rol oynamaktadır.
3. Seçilen kısımlarda stratejik olarak kullanılan açık/örtük metinlerarasılık vardır. Türün gerektirdiği şekilde bu örtüklük altyazıda açıklanamaz, açıklanmaması gerekir.
4. Seçilen kısımların izleyici tarafından anlaşılmasında çevirmen, taşlama/ironiye dayalı mizah konusunda farkındalık sahibi olmalıdır.
5. Altyazı çevirisinin kendine özgü kısaltma gerektiren durumlarının yanı sıra çevirmen ve varsa editör gibi değişkenler de mizahi öge kayıplarına sebebiyet verebilir.
6. Mizah kişiden kişiye, karakterden karaktere ve içinde bulunan ruh haline göre değişiklik gösterebilir. Sonuç olarak da mizahi öğelerin anlaşılması zorlaşabilir, mizahi öge kayıpları yaşanabilir.

2.2.3.3. Kelime oyunlarının aktarımına odaklanan tezler

Kalender (2019)'in “A Descriptive Study on the Translation of Wordplays in Subtitles of the TV Serial How I Met Your Mother” adlı yüksek lisans tezinde How I Met Your Mother (2005) adlı dizinin 3. sezonunda geçen kelime oyunları Tiglon (DVD) ve Netflix (Dijital platform) tarafından yaptırılan iki farklı çevirisi ve çevirmenlerin uyguladıkları çeviri stratejileri incelenmiştir. Araştırmada sorulan sorular ışığında varılan sonuçlar şu şekildedir:

1. İki çevirmen de kelime oyunlarının çevirisinde analizde betimlenen Delabastita'nın stratejilerinden kelime oyunundan kelime oyununa (Pun to Pun Translation), kelime oyunundan kelime oyunsuz çeviriye (Pun to Non-pun Translation), kelime oyunundan söz sanatlı kelime oyununa (Pun to Rhetorical Pun Translation), olduğu gibi bırakma (Non-Translation), kelime oyununu sıfıra indirme (Pun to Zero Translation) ve kaynak metnin kelime oyununu erek metnin kelime oyununa dönüştürme (Pun ST to Pun TT Translation) çeviri stratejilerini kullanmış, kelime oyunsuzu kelime oyununa dönüştürme (Non-Pun to Pun), sıfırdan kelime oyunu üretme (Zero to Pun) ve düzeltme teknikleri (Editorial Techniques) stratejilerini kullanmamışlardır.
2. Altyazılarda mizahi bağlamda geçen kelime oyunlarında çeviri stratejilerinin kullanım sıklığı şu şekildedir: 158 çeviri örneğinde olduğu gibi bırakma (Non-Translation) stratejisi 61, kelime oyunundan kelime oyununa (Pun to Pun) stratejisi 37, kaynak metnin kelime oyununu erek metnin kelime oyununa dönüştürme (Pun ST to Pun TT) 24, kelime oyunundan söz sanatlı kelime oyununa (Pun to Rhetorical) 20, kelime oyunundan kelime oyunsuz çeviri (Pun to Non-Pun) 13, kelime oyununu sıfıra indirme (Pun to Zero) stratejisiyse 3 kez kullanılmıştır.
3. Çevirmenlerin belli bir stratejiyi seçmesinin ardındaki nedenlere bakıldığında en çok kullanılan strateji kelimesi kelimesine olmuştur. Çevirmenlerin başka seçenekleri olmadığından ve erek dilde de aynı kelime oyunu etkisini yarattığından bu tekniğin kullanıldığı düşünülmektedir. Orijinal dildeki kelime oyununun erek metinde tekrarlandığı, olduğu gibi bırakıldığı olmuştur. Görsel işitsel ürünün kendisinden ve izleyicinin sosyokültürel geçmişine güvenildiğinden bu karar alınmış olabilir.
4. Çevirmenlerin belli bir strateji seçimleri açısından çevirilerin birbirinden ne açıdan farklılaşmakta veya benzeşmekte olduğu incelendiğinde iki çevirmenin de uyguladığı ve uygulamadığı stratejilerin aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak aynı stratejiyi farklı kelime oyunlarının çevirisinde kullanmışlardır.

Kocavli (2019)'nin "An Analysis of Turkish Audiovisual Translation (Subtitling) in a Pun-friendly Context: A Relevance Theoretical Approach Towards the American TV Show Modern Family" adlı yüksek lisans tezinde Modern Family (2009) çizgi dizisinin birinci sezonunun İngilizceden Türkçeye yapılan altyazı çevirisindeki kelime

oyunları Ernst-August Gutt (1991)'un bilişsel yaklaşımıyla incelenmiştir. Sekiz tip kelime oyunu tespit edilmiş, en çok kullanılan kelime oyunu türünün sesteş sözcük oyunları olduğu ortaya çıkmıştır. Delabastita'nın (1993) stratejilerinden en sık kullanılanıysa kelime oyunundan kelime oyununa (Pun to Pun) stratejisidir. Tez çalışmasında sorulan sorular ışığında ulaşılan cevaplar şu şekildedir:

1. Bağıntı kuramı, kültüre özgü öğeler ve bağlamsal anlamlar taşıyan kelime oyunları çevirisinde oldukça uygulanabilir bir kuram olarak öne çıkmaktadır.
2. Delabastita'nın kelime oyunu stratejilerinin çeviride optimal bağıntıya ulaşma başarı oranı % 54,54'tür. Kelime oyunu stratejileri sıklıkla ve güvenilir bir biçimde görsel işitsel çevirmenler tarafından kullanılabilir. Dizinin çevirmeni, örnek verilen durumlarda alanındaki bir profesyonele danıştığını söylemektedir. Google'da başka dillerdeki çevirilerini bulup onların nasıl kararlar aldığına bakmaktadır. Hiçbir çeviri yöntemi ya da kuramını çevirilerinde kullanmadığına değinmiştir.

2.2.3.4. Deyimlerin aktarımına odaklanan tezler

Yıldırım (2018)'in "A Descriptive Study on the Translation of Idioms from English into Turkish in the Subtitles of Three Popular American Sitcoms" adlı yüksek lisans tezinde Friends (1994), How I Met Your Mother (2005) ve Two and A Half Man (2003) dizilerindeki geçen deyimlerin çevirileri Mona Baker'ın deyim çeviri stratejileri kapsamında değerlendirilmiştir. Kültürden bağımsız düşünilemeyen deyimlerin çevirisi her daim çevirmenler için sorun teşkil ederken bir yandan da altyazıdaki kısıtlılıklarla altyazı çevirmenlerinin üzerindeki baskı daha da artmaktadır.

Yıldırım (2018)'in vardığı sonuçlardan biri, çevirmenin deyimi fark edip çevirmesi kültürel farkındalık, hem kaynak hem de erek dil ve kültür bilgisi gerektirdiğidir. Çıkan diğer bir sonuçsa Mona Baker (2011)'in stratejilerinden en çok kullanılan strateji farklı olmayan, yakın anlamlı bir deyim kullanarak çevirmedir (translation by using an idiom of a similar meaning but dissimilar from). İkinci en çok kullanılsa açıklamadır (paraphrasing).

2.2.3.5. Çeviri sürecine, stratejilerine, yöntemine odaklanan tezler

Sayman (2011)'in "The Quality of Audiovisual Translation in Turkey and the Course of the Production Process: An Empirical Study on the Subtitled and The Dubbed Versions of Will and Grace" adlı tezinde Will and Grace (1998) dizisi örneği üzerinden

Türkiye’de yapılan film çevirilerinin kalitesini, çeviri analizi ve alımlama çalışması çerçevesinde incelemiş, üretim süreci unsurlarının çeviri kalitesi üstündeki etkilerine değinmiştir.

Dizinin altyazı çevirisinin kalitesi üzerine yapılan görüşmelerde üretim sürecindeki eksikliklerden dolayı görsel-işitsel metnin son halinin kalitesinin etkilendiği görülmektedir. Altyazının bölümlenmesinin doğru olmaması sebebiyle altyazının okunabilirliği azalmıştır. Araştırmacı, çevirmen alımında belirlenen kriterlerin değişmesiyle, çevirilerin editör tarafından okunmasıyla bu sorunların aşılabileceği sonucuna varmıştır. Süreçteki sorumlulardan birinin de işveren olduğu eklenmiştir.

Baturay (2019), “Turkish-English Subtitling Strategies in Turkey: The Case of the 2014 Istanbul Film Festival” adlı tezinde İstanbul Film Festivali’nde gösterilen iki festival çevirmeni tarafından çevrilen 21 Türkçe filmin İngilizce altyazı çevirisindeki stratejileri incelemiştir. Çevirmenlerin zorlukların üstesinden gelmekte hangi kararları verdikleri, hangi stratejileri uyguladıkları sorgulanmaktadır. Çeviri kararlarının ardındaki sebepleri ve onları etkileyen parametreleri belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmadan çıkan sonuçlara göre, erek kültür odaklı kararlar almalarına dair bir eğilim olsa da hem kaynak kültür hem erek kültür odaklı stratejiler uyguladıkları görülmüştür. Çevirmenlerin, çeviri kararlarındaki farklılıklar ve bireysel farklılıkları kendi kararlarını almada özgür olduklarını göstermiştir.

Zamanla çevirmenlerin kararlarının da değişeceği ön görülmüştür. Kültürel, toplumsal ve siyasi hayattaki değişiklikler, insanların film festivallerine bakış açısı değiştikçe, erek kültürün ihtiyaçları ve beklentileri de dönüştükçe çevirmenlerin çeviri kararları da zamanla değişecektir. Bu yüzden de araştırmacı, film festivallerindeki altyazılarda uygulanan çeviri kararlarının da zaman içinde farklılaşmasını beklemektedir.

Erdoğan (2009)’ın “Altyazı ve Dublaj Çevirileriyle İlgili Yöntem ve Tekniklerin Çeviribilim Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde film çevirisini hem altyazı hem dublaj çevirisi olarak ayrı ayrı çeviribilim çerçevesinde irdeleyerek çevirmenlerin karşılaşılabilecekleri sorunları ve bu sorunları çözerken kullanabilecekleri stratejileri ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucunda film çevirisi alanında ortaya çıkan çeviri metnin, estetik kayba ulaştığı belirlenmiştir.

Türkiye’de son yıllarda yazılmış olan 13 çeviri stratejisi odaklı tez incelendiğinde bu tezlerin kültürel öge ve alt unsurları olan mizaha, deyim çevirilerine ve çeviri süreçlerine odaklandığı görülürken bu tezlerden farklı olarak bu çalışmada yapılan araştırma ışığında hem kültürel öge, hem alt unsurlarının hem de çeviri süreçlerinin aynı anda incelenmiş ve hepsinin birbirine olan etkisinin çevirinin birbirinden ayrılmaz parçaları olduğundan dolayı çevirinin ne kadar çok alt katmanlı bir süreç olduğu ortaya koyulmuştur. Bu süreçte altyazı çevirisinin diğer çeviri türlerinden farklı olarak kendine özgü olan yer ve zamansal kısıtlamasının çeviri sürecini ne kadar etkilediğine de vurgu yapılmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada altyazı çevirisinin zorlukları üstünde durulmaktadır. Bu zorlukların araştırılmasında sadece kuralların ve altyazının kendine özgü özelliklerinin beraberinde getirdiği çevirmeni yoran bir süreç değil aynı zamanda serbest meslek olarak bu işi sürdüren çevirmenlerin çalışmasını etkileyen dışsal etmenler de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, katılımcıların nitelikleri, veri toplanma araçları, süreci ve veri analizinin nasıl yapıldığı anlatılmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılacak olan veri toplama teknikleri, doküman analizi ve görüşme yöntemidir. Araştırmada kullanılmak üzere toplanan çeviriler doküman analizinin kaynağını oluşturacaktır. Doküman analizi, ampirik bilgiyi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Corbin&Strauss, 2008).

Öte yandan çevirmenlerle hem profesyonel çeviri geçmişlerini ve görüşlerini öğrenmek hem de temin ettikleri örneklerin arka planını incelemek üzere kendileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak var olan durumun tespiti amaçlanmıştır.

Bu çalışmada veri analiz tekniği olarak nitel analiz tekniği kullanılmıştır. Görsel işitsel çeviri ve alt dalı olan altyazı çevirisi, çeviri süreçleri değerlendirileceğinden dolayı nitel analiz kapsamına dahil edilmektedir. Ayrıca nitel araştırma, Neuman (2014)'ın da üzerinde durduğu üzere keşif yapan niteliktedir ve az çalışılmış konuları açıklığa kavuşturmada büyük iş başarmaktadır.

Altıyazı çevirisi, çevirmenin öznelliğinden izler taşıdığı gibi uzman görüşü de nitel araştırmanın parçası olarak bu öznelliğe yer vermektedir. Örnek olarak sunulacak çevirilerin aktörleri olan altyazı çevirmenlerine çeviri geçmişleri, çeviriyi yaparken hangi süreçlerden geçtikleri, hangi kararları ne sebeple aldığı, çeviri kararı vermedeki zorlukların neler olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Bu çalışmanın örnekleme olan çeviriler, altyazı çevirisindeki zorluklar ve kısıtlamalar baz alınarak incelenmiş, farklı çevirmenlerin çeviri kararlarını belirlerken karşılaştığı zorluklar görüşme sorularına verdikleri cevaplar ışığında analiz edilmiştir.

3.2. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları olarak alanında uzman beş altyazı çevirmeni, deneyimli üç çeviri koordinatörü ve yıllardır bu işi yapan üç festival koordinatörü seçilmiştir. Bu kişilerin seçilme nedeni hem alanlarında uzun yıllardır deneyimli oldukları için görüşme sorularına kolayca ve hızlıca cevap vermelerinin beklenmesi hem de ulaşılabilirliklerinin nispeten kolay olmasıdır.

Katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla gerçek isimleri yerine görüşme yapılan her bir katılımcı çevirmene bir harf (Çevirmen A, B, C, D, E), çeviri koordinatörleri (Çeviri Koordinatörü 1, 2, 3) ve festival koordinatörlerineyse (Festival Koordinatörü 1, 2, 3) bir sayı atanmıştır.

Tüm görüşmelerin yapıldığı altyazı çevirmenler, çeviri koordinatörleri ve festival koordinatörlerinin yaş, deneyim, gelir kaynağı ve eğitimlerine dair özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

	Yaş			Deneyim		Gelir kaynağı		Eğitim	
	25-35	36-45	46-55	1-10 yıl	11 ve üstü	çeviri	diğer	çeviri	diğer
Altıyazı Çevirmeni	1	4	0	1	4	4	1	4	1
Çeviri Koordinatörü	0	2	1	0	3	2	1	2	1
Festival Koordinatörü	0	1	2	0	3	0	3	0	3

Tablo 3.1. Katılımcılar

Katılımcılar arasında yer alan beş altyazı çevirmeninden biri erkek, dördü kadındır. Yaş aralıkları 27 ila 44 arasında değişmektedir. Çeviri deneyimleri 5 ila 23 yıl arasındadır. Ana gelir kaynağı dört çevirmenin altyazı çevirisiyken, beşinci çevirmen geçen yıla kadar sadece altyazı çevirisiyle geçindiğini belirtmiştir. Çevirmenlerden biri hariç dördünün çeviri eğitimi geçmiş bulunmaktadır.

ÇEVİRMENLERE SORULAN SORULAR	ÇEVİRMEN A	ÇEVİRMEN B	ÇEVİRMEN C	ÇEVİRMEN D	ÇEVİRMEN E
Altyazı Deneyimi	15 yıl	23 yıl	5 yıl	15 yıl	19 yıl
Ana Gelir Kaynağı Altyazı	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet
Çeviri Eğitimi	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
Altyazı için Verilen Süre	Değişiyor	Değişiyor	Değişiyor	Değişiyor	Değişiyor
Süre Yeterli	Festivallerde yeterli, platformlarda değil	Genelde evet	Gereken süreyi verenle çalışıyor	Genelde Evet	Genelde evet
İdeal Süre	90 dk için 6 gün	100 dk için en az 3 gün	90 dk için 7 gün	90 dk için en az 5 gün	Film başına 5 gün
Süre, Kararları Etkiler	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
En Sık Karşılaşılan Zorluk	Karakter ve ekran süresi kısıtlaması	Türkçenin fakirliği, metinsiz çevirmek	Ara dilden çeviri, kısaltma	Metinsiz çevirmek, metin formatı, görüntü formatı, kısaltma	Kısaltma, birleştirme, kelime oyunları, araştırma, terminoloji, altyazı bölümlleme
Anlamı Yansıtabilme Yüzdesi	%70	%60-99	%70-80	%85-90	%80-90
Mecra, Kararları Etkiler	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Orijinal Dilden ve Ara Dilden Çeviri Farklıdır	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Ayda Çevrilmesi Gereken Film Sayısı/ Gereğinden Fazla Çeviri Almak	10 film / Evet	400 dk ve üzeri / Hayır	300-360 dk / Hayır	300 dk / Evet	Ayda 2 film / Hayır

Tablo 3.2. Katılımcı özellikleri

Çalışma grubunda yer alan üç çeviri koordinatörü de kadındır. Yaşları 37 ile 52 arasında değişiklik göstermektedir. Üçü de profesyonel altyazı çevirmenidir. Çeviri

koordinatörlüğü deneyimleri birbirine yakındır. 15 ila 18 yıllık çeviri koordinatörlüğü deneyimleri vardır. İkisinin çeviri eğitimi varken, birinin bulunmamaktadır.

Çalışma grubunda yer alan üç festival koordinatöründen ikisi erkek, birisi kadındır. Yaşları 36 ile 57 aralığındadır. Festival koordinatörlüğü deneyimleri 12 ila 30 yıl arasındadır. Bu grupta yer alan kişilerin çeviri geçmişleri bulunmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verileri toplarken yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmede kullanılacak sorular, literatür taramasıyla elde edilen veriler ışığında güncel sorunlar belirlenerek iki uzmanın onayı alındıktan sonra beş altyazı çevirmenine, üç çeviri koordinatörüne ve üç festival koordinatörüne yöneltilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan altyazı çevirilerinde çevirmenlerin karşılaştıkları zorluklarla ilgili olarak çevirmenlerden verilen başlıklar üzerine çevirilerinde karşılaştıkları zorluklara dair örnekler toplanmıştır. Bu örnekler doküman analizi yapılarak incelenmiştir.

Çevirmenlere zorluk yaşadıkları örnekleri bulmak üzere verilen başlıklar şunlardır:

- a) Kısaltmalar
- b) Ekran yazıları
- c) Altyazının bölümlenmesi
- ç) Okuma Hızı/Karakter Kısıtlaması
- d) Sansür
- e) Kültüre özgü öğeler
- f) Ara dilden çeviri
- g) Küçük ekranda izleme

Çevirmenlerden alınan örnekler çeviriyi yaptıkları mecraanın kurallarına bağlı olarak incelenmiştir. Çevirmenlerin görüşmelerde verdikleri yanıtlar da yaşadıkları sürece ve aldıkları kararlara ışık tutmaktadır. Bulgular ve Tartışma bölümünde sürece dair verdikleri yanıtlar da değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

3.4. Uygulama Süreci

Çalışma grubundaki çevirmenlerin önceden rızası alınarak yapılan görüşmeler online olarak Skype üzerinden gerçekleşmiş ve kayda alınmıştır. Görüşmeler ortalama 2-2,5 saat sürmüş olup görüşme sürerken bir yandan da deşifresi yapılmıştır. EK-1’de çevirmenlere yöneltilen sorular yer alırken EK-2’de görüşmelerde sorularıyla birlikte çevirmenlerden toplanan cevaplar bulunmaktadır. Bu cevaplar, görüşmelerden konuyla alakalı olarak özetlenerek yazılmış kısımlardır. Çevirmenlerle yapılan görüşmelerde sorular iki kısma ayrılmıştır.

Soruların ilk kısmında yani EK-1’de yer alan kısımda çevirmenlerin kişisel ve profesyonel geçmişlerini öğrenmek aynı zamanda bu çalışmanın araştırma sorularına yanıt bulmak üzere çevirinin ederi, çeviri için verilen süre, altyazı çevirisinde en çok zorlandıkları durumlar, mecra farkı, ara dilden çeviri yapmanın zorluğu gibi temalara odaklanan 12 soru yer almaktadır.

Soruların ikinci kısmı olan EK-3’te çevirmenlerin daha önceden belirlenen başlıklar dâhilinde temin ettiği çeviri örneklerine dair yine araştırma soruları çerçevesinde çeviriyi değerlendirmelerini isteyen ve çeviri sürecini irdeleyen 8 soru yer almaktadır. Çevirmenlerin bu sorulara verdikleri yanıtlar, araştırmanın Bulgular ve Tartışma bölümünde bulunan çeviri örneklerinin altında değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma kapsamında çalışma grubundaki çeviri koordinatörleri ve festival koordinatörleriyle yapılan görüşmeler online olarak Skype üzerinden gerçekleştirilmiş ve kayda alınmıştır. Görüşmeler ortalama 1-2 saat arasında sürmüştür. Bir yandan deşifresi yapılmıştır.

Çalışma grubundaki film festivallerinde çalışan üç çeviri koordinatörüne yöneltilen 12 soruda profesyonel koordinatörlük ve çevirmenlik geçmişlerinin ortaya konması amaçlanmış, film festivallerindeki uygulanan çeviri kurallarını detaylı olarak açıklamaları istenmiştir. Film festivallerindeki çeviri sürecine dair bilgi paylaşımı gerçekleştirilmiş olup araştırma sorularına dair cevapların pekiştirilmesi çeviri koordinatörleriyle yapılan görüşmelerin hedefleri arasındadır. Bu görüşmenin soruları EK-4’te, çeviri koordinatörlerinin verdikleri cevaplar EK-5’te bulunmaktadır.

Çalışma grubunda bulunan üç film festivali koordinatörüne toplam 10 soru sorularak film festivallerinde uygulanan teknik detayların belirlenmesi amaçlanmış olup çeviri

süreci bir de onların bakış açısıyla ortaya konmuştur. Profesyonel çalışma geçmişlerine dair bilgiler sorulup kendi iş tanımlarını yapmaları istenmiştir. Araştırma soruları kapsamında çevirinin ederi, sansür, altyazının kısıtlamalarına dair mesleki bilgilerinin aktarımı sağlanmıştır. Festival koordinatörleriyle yapılan görüşmelerin soruları EK-6’da, cevapları EK-7’de bulunmaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada nitel veri analizi yöntemi seçilerek doküman analizi yapılmıştır. Çevirmenlerin önceden verilen başlıklar altında temin ettiği örneklerden yola çıkılarak, çalıştıkları mecralardaki kurallar göz önünde bulundurup görüşmelerde kendilerinden elde edilen bilgiler yardımıyla ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir. Doküman analizi sonucu elde edilen, katılımcıların ifadeleri olan verilerin yorumları Bulgular ve Tartışma bölümünde yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde altyazı çevirisinde çevirmenlerden elde edilen örnekler ışığında karar alma sürecindeki zorlukları odağa alarak toplanan veriler bulunmaktadır.

Toplanan veriler tezin amacı gözetilerek Zamansal Kısıtlamadan Doğan Zorluklar ve Çeviri Öğelerinin Aktarımından Doğan Zorluklar başlıkları altında değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Her çeviri türü gibi görsel-işitsel çeviri de baştan sonra karar verme eylemiyle örülüdür. Altyazıdaysa kararlar iletişime dair hangi ipuçlarının gereksiz, hangilerininse görsel-işitsel metnin anlaşılabilirliği için gerekli olduğuna karar vermek anlamına gelmektedir. (Bogucki, 2020)

Altyazı çevirisi, kendine özgü durumlarından ötürü diğer çeviri türlerinden ayrılmaktadır. Okyayuz (2021), bunlara örnek olarak zamansal ve uzamsal kısıtlamaları, sözlü metnin yazılı metne aktarımı, işverenin temin ettiği kurallar listesine uyma zorunluluğunu göstermiştir. Bunun başlıca sebebi izleyicinin -diğer çeviri türlerinde alımlayan okuyucudur- çeviri metni okumak için kısıtlı bir zamanının olmasıdır. Öte yandan, altyazıyı alımlamaya çalışan izleyici aynı zamanda ekrandaki görsel-işitsel öğeleri de zihninde bir bağlama oturtmaya çalışıp metnin tümüne -yani görsel-işitsel metne- hâkim olmaya çalışmaktadır. İzleyicinin altyazıyı kısıtlı zamanda okumak zorunda olması, çevirmeni sadece metni ileten olarak görmemizi değil aynı zamanda zamanı verimli kullanarak ileten olarak görmemizi sağlamaktadır. Altyazı çevirisindeki en temel kural, zamanlamayı etkin kullanıp hem altyazının okunmasını hem de ekrandaki görsel-işitsel öğelerin alımlanmasını sağlamaktır. Zamanı kullanmadaki zorluk, özellikle erek kültürde yaygın ya da hiç kullanılmayan kısaltmaları çevirmede kendini göstermektedir. Bir diğer zorluksa, ekranda karakterler konuşurken bir yandan ekranda yazıların belirttiği ve izleyici için görsel-işitsel metni tamamlayıcı bir öğe olarak ekranda yer alması gerektiğinde çevirmenin geçireceği karar sürecidir ve sonucunda alacağı karardır. Burada hem karar sürecine hem sonuçta alacağı karara vurgu yapılmasının nedeni, altyazı çevirisinde karşılaşılan zorluklardan bir diğeri olan çevirmene çeviri için tanınan sürelerin -mecradan mecraya değişse de- çok dar vakitler olmasıdır. Temelde çevirmen iki türlü zaman kısıtlamasıyla karşı karşıyadır: çevirinin ekranda durma süresi ve çeviriyi gerçekleştirmesi için kendisine tanınan süre. Çevirmenin süreyi gözetirken dikkate alacağı diğer unsurlar; okuma hızı ve bunu sağlamak için yerleştirilen karakter kısıtlaması kuralı, ekrandaki yazıların etkin ve bütünlük içinde okunmasını sağlayan altyazının bölümlenmesidir. Çevirmenin zamanı iyi yönetmesini gerektiren bir diğer öğeyse kültüre özgü öğelerin çevrilmesidir. Kültüre özgü öğelerin çevrilmesi, hem araştırma hem de kültürün aşına olmadığı bir öğe olduğunda çevirmenin en anlaşılır sonuca en kısa yoldan varmasını

gerektirmektedir. Çevirmenin çeviri yaptığı mecralara göre kural listesinde sansürlenmesi gereken kısımlar belirtilmektedir. Bu da zaman zaman çevirmenin “O mayınlı bölgeye girmeden anlamı nasıl veririm?” sorununa daha derinlemesine inmesine yol açmaktadır. Ara dilden çeviri yapıldığında -ki bu dil büyük oranda İngilizce olmaktadır- çevirinin çevirisini yapmak durumunda kalan çevirmen ara dildeki çeviriyi çözümleyemediğinde -yani görsel-işitsel menin yorumunun yorumunu yapmaya çalıştığında- başka çözüm yolları bulmaya girişecektir. Bütün bu zaman alan altyazı çevirisine özgü kısıtlamalar çevirmeni pek çok karar almada zorlarken bir yandan da Türkiye piyasasının yaygın olarak altyazı çevirisine ödediği ücretler göz önüne alındığında çevirmen, hızlı üretmediği, hızlı düşünmediği, hızlı araştırma yapmadığı sürece geçimini sağlamakta zorlanacaktır.

Kendi içlerinde birbirleriyle ortak noktaları, geçişlilikleri olsa da bu kısıtlamalar ve yarattığı zorluklar iki ana başlık altında detaylı olarak incelenmiştir:

Çalışmanın bu bölümünde çevirmenlerden Zamansal Kısıtlamadan Doğan Zorluklar (Kısaltma, Ekran Yazıları, Altyazıların Bölümlenmesi, Okuma Hızı/Karakter Kısıtlaması, Çeviri için Verilen Süre, Çevirinin Ederi) ve Çeviri Öğelerinin Aktarımından Doğan Zorluklar (Sansür, Kültüre Özgü Öğeler, Ara Dilden Çeviri, Küçük Ekranda İzleme) olarak iki ana kategori altında 10 alt maddede (6’sı Zamansal Kısıtlamadan Doğan Zorluklar, 4’ü Çeviri Öğelerinin Aktarımından Doğan Zorluklar olmak üzere) yaşadıkları zorlukları tanımlayan bizzat çevirdikleri görsel-işitsel metinlerden çeviri örnekleri toplanmış ve bu örnekler çevirmenlerin kendi deneyimlerini anlattıkları görüşmelerde elde edilen bilgiler ışığında detaylı olarak irdelenmiştir.

4.1. Zamansal Kısıtlamadan Doğan Zorluklar, Bu Zorluklara Dair

Çevirmenlerden Toplanan Örnekler ve Çevirmenlerin Görüşleri

Bu bölümde çevirmenlerden toplanan çeviri örnekleri üzerinden doküman analizi yöntemiyle altyazı çevirisinin kendine özgü özelliklerinden biri olan zamansal kısıtlamanın çeviri sürecinde çevirmenlere nasıl zorluklar yarattığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılan diğer yöntem olan görüşmelerde ise çevirmenlerden bu örneklerde yaşadıkları zorlukları açıklamaları istenmiştir. Bu zorlukları açıklarken görüşmede her bir çeviri süreciyle ilgili olarak bazı sorulara

cevap vermeleri beklenmiştir. Analizler yapılırken çevirmenlerin görüşmelerde çeviri sürecine dair anlattıkları da göz önünde bulundurulmuştur.

4.1.1. Kısaltma

Çeviride kullanılacak kısaltma, erek kültürde bilinmediği, yaygın olarak kullanılmadığı ya da kaynak kültüre özgü bir kısaltma olduğu takdirde çevirinin diğer türlerinde açıklaması yapılabilirken bunun altyazı çevirisine uygulanması süre ve karakter kısıtlamasından ötürü mümkün olmamaktadır. Sonuçta çevirmen bir karar vermek zorunda kalır ve farklı stratejiler uygular. Ya erek kültürün o kısaltmayı kendisinin çözmesini bekler ya da kısaltma yerine sadece açılımını yazar, ki bu üç-dört kelimeden oluşan kurum isimlerinde işini çok zorlaştıracaktır. Uzun açılıma yer verdiğinde okunurluğu arttırmak adına cümlelerin geri kalanını çok hesaplı kullanmak ve diğer kelimelerden kısmak zorunda kalacaktır.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
It's a swindle. I pay lots of money for 15 years	İnsanı dolandırıyorlar. 15 yıldır hatırı sayılır bir para ödüyorum,
and when a tooth decays, ENPAS says,	Sosyal Güvenlik bir diş çürüğünde ne mi diyor?
"If you have it pulled, it's free. If you want to cure it, you pay."	"Çektirirsen bedava, tedavi edilsin istiyorsan cebinden verirsin."
- Did you have it pulled? - Sure.	-Çektirdin mi? -Herhâlde.
- I think it's very useful. - What?	-Bence çok işe yarıyor. -Nedir o?
ENPAS.	Kamu çalışanlarına sundukları güvence.

Çevirmen C, "Io La Conoscevo Bene/Onu İyi Tanırdım" (1965) adlı filmin çevirisini bir platform için ara dil olan İngilizceden yaptığını belirtmiştir. Filmin orijinal dili ise İtalyancadır. Çevirmene filmin çevirisi için en az beş gün tanındığından çeviri kararları, süre sorunu sebebiyle etkilenmemiştir. Çevirmen aynı zamanda kararlarının

etkilenmemesi adına çeviri için kısa süre tanıyan müşterilerle genelde çalışmayı kabul etmediğini eklemiştir.

Örnekteki çeviri sorunu ENPAS kısaltmasıdır. Seyircinin bu kısaltmayı çok kısıtlı bir sürede altyazıyı okuyarak bir yandan da görsel işitsel metne odaklanarak algılaması gerekmektedir. Çevirmen, izleyicinin sahneyi durdurup ya da sahneyi izledikten sonra kısaltmayı araştıracağını düşünmemektedir. İlk kullanımda Türkçedeki yakın bulduğu terimi yazan çevirmen, ikinci kez aynı terim geçtiğinde, aynısını yinelemek yerine terimi açıklayabilecek yeri ve zamanı olmuştur. Çevirmen, yer kısıtlaması yüzünden kitap çevirisindeki gibi açıklama, parantez, dipnot gibi detaylara yer veremediğine değinmiştir. Çevirmen, aynı çeviriyi farklı mecralara yaptığında da aynı kararı alacağını söylemiştir. İtalyan kültürüne özgü bir öge olduğundan ilk cue'da aynı da bırakabileceğini ya da kitap çevirisi olsaydı ENPAS'ın açılımını yazarak çevirebileceğini ancak yer kısıtlılığından dolayı altyazı çevirisinde bunu yapamadığını belirtmiştir.

Çevirmen yer kısıtlaması nedeniyle zorlandığını, çeviri türünün istediği çeviriyi ortaya koymasını bir nebze engellediğini dile getirmiştir. Burada zorluk olarak karşımıza çıkabilecek olan çevirmene verilen kısıtlı süre, çevirmenin görüşme sorularında belirttiği üzere çeviriyi alıp almama inisiyatifine sahip olmasından dolayı işini güçleştirmemiştir.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN	EREK METİN
Bu iş için bir ay bir eğitimimiz oldu Erzurum'da.	We had a one-month training for this job in Erzurum.
EKAT. Elektrik Kuvvetli Akım Tesisatlarında Çalışabilir belgesi.	We received a certificate to work in strong current installations.
Bir aylık bir eğitimden sonra bunu aldık.	We passed the training, got the certificate, and started work here.

Çevirmen D'nin çevirdiği Anadolu İnsanı (2023) adlı bu belgesel, Türkçeden İngilizceye bir televizyon kanalında gösterilmek üzere çevrilmiştir. Bu belgesel 45 dakikalık bir programdır. Çevirisi için çevirmene hafta sonu dahil beş gün süre verilmiştir. Çevirmen, beş iş günü (hafta sonu hariç) verilmiş olduğu takdirde daha ayrıntılı çözümler düşünebileceğini belirtmiştir. Bu iş günü süresi, çevirmenin aralıksız beş gün yoğunlaşarak iş yapmasını gerektirmektedir.

Bu çevirinin erek kitlesi Türkçe bilmeyip İngilizce altyazıları okuyarak programı alımlayacak olan izleyicidir. Örnek çeviride ilk karşılaşılan zorluk kısaltması geçen kuruluşun erek kültüre aktarılmasıdır. Yaygın olarak kullanılmayan bir kısaltma olmasından dolayı çevirmenin araştırma yaparak kısaltmanın anlamını doğrulaması gerekmiştir. Çevirmenin diğer bir karşılaştığı zorluksa ilk aşamada bir zorluk olacağı ön görülmesi de çeviri sürecinde ortaya çıkan deşifrenin eksikliği, bazen de şiveli konuşulması sebebiyle anlaşılmasısıyla birlikte çevirmenin defalarca dinleyerek deşifreyi de değiştirmesi gerektiğidir. Bu da çevirmene verilen sürenin en başta yeterli gibi görünse de sonrasında ortaya çıkan sebeplerle yetersizleşebileceğinin bir göstergesidir.

Deşifrenin zorluğu da belgeselde röportaj yapılan kişinin hızlı ve anlaşılması zor konuşmasından kaynaklanmaktadır. Çevirmen, deşifredeki farklardan biri olarak bahsi geçen belgenin tam adı “EKAT (Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri) Yüksek Gerilim Altında Çalışma İzin Belgesi” iken deşifrede “tesislerinde” yerine “tesisatlarında” yazıldığını belirtmiştir. Çevirmenin hem EKAT'ı duymakta hem de 3.22 saniyede izleyiciye ulaştırmasında zorlandığı ortaya çıkmıştır. Çevirmen, kısaltmayı kullanmadan ne anlama geldiğini metne katarak mesajı en kısa şekilde iletmeye çalışmıştır. Çevirmen vakti olduğu takdirde yabancı kaynaklardaki karşılığını araştırıp daha teknik bir isimle karşılayabileceğine dair ek bir strateji ortaya koymuştur. Diğer yandansa çevirmenin diğer altyazıya özgü çeviri sürecinde vermesi gereken kararlardan biri de çeviriyi bölümlenektir. Sadece en kısa şekilde anlatmaya çalışmaya vakit harcamamış bir yandan da satırını nereden bölmesi gerektiği üzerine de düşünmüştür. Çevirmen, “to work” ögesini bile hangi satıra koyması gerektiğine zaman harcamıştır.

Sonuç olarak çevirmen, eviri için verilen sürenin yetersizliğinin eviri sırasında anlaşılabileceğinin altını çizmiş; altyazıyı bölümlene, kaynak metni anlamaya çalışma, araştırma yapma süreçlerinde uzun vakit harcamıştır.

4.1.2. Ekran Yazıları

Görsel-işitsel çevirilerde diyalog olan anda ekranda başka bir metin de belirebilmektedir. Bu metin, gazete kupürü, tabela, ekrandaki TV’de beliren bir yazı, dkkn adı, karakter sıfatı ya da nvanı, görsel-işitsel metnin bağlamıyla alakalı olarak (plot-pertinent) karakterin üstündeki tişrtteki yazı vs. olabilir. Bu durum, metnin dilini bilen kişiler için bir sorun teşkil etmemektedir. Aynı dilde bir metni duyarken başka bir metni okuyabilmektedirler. Özellikle belgesel filmlerinde, konuşan kişinin belgesel için ne anlama geldiğini, neden o kişinin konuşturulduğunu göstermek adına konuşan kişinin niteliksel ya da ünvanının bilgisine yer verildiğinden ekran yazılarına sıkça rastlanmaktadır. Aynı anda hem ekran yazısı hem diyalog olduğu anlarda çevirmen yine bir karar vermek zorunda kalır. Ya diyalogdan kısıp bir boşluk yaratarak araya ekranda konuşan kişinin bilgi kartını yerleştirecektir ya da diyalogun daha önemli olduğu kararına varıp ekrandaki yazıyı çeviriye dahil etmeyecektir. Özellikle de anlam açısından yüklü olan diyaloglarda ekran yazısıyla akışın bozulmaması tercih edilir. Bu durumda yine eviri metin eksik bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Netflix (2022) kurallarına bakıldığında ekran yazısıyla diyalogun aynı altyazı biriminde olmaması gerektiği görülür. Film festivallerindeyse buna izin verilmektedir. İki durum da kendi içinde sorunlar barındırmaktadır. Film festivallerinde ekran yazısı ve diyalog aynı anda ekranda yer aldığında izleyicinin kafasında bir anlam karmaşasına neden olabilir her ne kadar ekran yazısı çevirmenlerin tercihinine göre parantez içinde ve/veya büyük harfle yazılsa da. Bu durumda anlam karmaşası izleyicinin aleyhine olurken kaynak metinde ileilmek istenen daha fazla bilgiye ulaşmak açısından da lehine olur. Netflix’teyse aynı birimde verilemeyen ekran ve diyalog altyazısı iki ayrı birime bölünecektir ve bu da iki birimin de ekranda durma süresini azaltacaktır. Dolayısıyla da izleyiciye iki bilgiyi birden sunmaya çalışırken iki bilginin okunma süresi azalacağından belki de izleyici iki bilgiden birine bile tam olarak ulaşamayacaktır.

ÖRNEK 1:

Diyalog arasında karakter tanıtımı:

KAYNAK METİN	EREK METİN
NSA: National Security Advisor	Ulusal Güvenlik
RAW Chief: Research and Analysis Wing Chief	Dış İstihbarat Şefi
New Delhi	

Çevirmen C, “Chor Nikal Ke Bhaga/Çal Kaç” (2023) adlı filmi bir dijital platform için çevirmiştir. Çeviri ara dilden yapılmıştır, orijinal dili Hintçe ve İngilizcedir. Ekran yazılarıysa sadece İngilizce olarak yer almaktadır. Dijital platform için çevirdiği bu görsel-işitsel metin için çevirmen kendi programına göre istediği şirketle çalışabildiği ve proje seçebildiği için yeterince zaman verilen işi seçmiştir. Bu yüzden çeviri kararı, çeviri için verilen süreden etkilenmemiştir.

Çevirmen, ekran yazıları olduğu gibi bırakıldığında seyirci için bir şey ifade etmeyeceğini, uzun uzun tanımı yapıldığıdaysa izleyici okuyamadan diyalog girileceğini belirtmiştir. Kısa ve öz ifade şart olmaktadır. Çevirmen, NSA için Ulusal Güvenlik, RAW Chief için Dış İstihbarat Şefi terimlerini kullanmıştır. New Delhi yer ismi olarak ekranda belirdiğindeyse buna zaman yetmediği için Yeni Delhi olarak çevirisini altyazıya ekleyememiştir.

Ekran yazılarından önce ve sonraki diyaloglar arasındaki süre çok az olduğundan ekran yazısının çok az ekranda durabilecek olması çevirinin zorluğu olmuştur. NSA ve RAW Chief, ünvan oldukları için de çevirmen, bu ekran yazılarını eklemenin önemli olduğunu düşünmüştür. NSA’nın uzun açılımı ulusal güvenlik danışmanıdır, ancak çevirmenin bunu uzun uzun yazması yer ve süre kısıtlılığından dolayı mümkün olmamıştır. Türkçe açılımını kısaltma olarak UGD yazdığında da izleyicinin bunu anlamayacağına kanaat getiren çevirmen, “danışman” kısmını çeviriden kaldırmak zorunda kalmış, anlamın bütünü verememiştir. RAW’un karşılığına ise yine uzun uzun Araştırma ve Analiz Kanadı diyemeyen, RAW olarak da bırakamayan çevirmen, anlaşılmayacağı için Türkçesine de AAK yazmadığını belirtmiştir. Çevirmen, bu kanadın ne iş yaptığını araştırarak dış istihbarat birimlerinden biri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Filmin bağlamında bu karakterin dış istihbarattan olduğunun bilinmesinin

önemli olduğunu düşünen çevirmen, karakterler arasındaki hiyerarşik dengeye göre bu çeviride karar kıldığını söylerken başka mecraya çevirdiğinde de aynı çeviri kararını alacağını not düşmüştür.

Sonuç olarak çevirmenin kararı, çeviri için verilen süreden etkilenmezken ekran yazılarının ekranda kısa durmak zorunda olmasından dolayı çevirmen ilk düşündüğü tam anlamı altyazıda verememiştir. Çeviriye ekran yazısının hangi kısmını yansıtmayı gerektiğini düşünmesi bu çevirinin zorluğu olarak karşısına çıkmıştır.

ÖRNEK 2:

Canan Balan Sinema Araştırmacısı ve Yazar	
Merhabalar.	Hello there.
Ben feminist sinema seyirciliği üzerine konuşacağım.	I'll talk about a feminist spectatorship of cinema.

Çevirmen D, bu videoyu film festivali kapsamında YouTube'a konmak üzere, Türkçeden İngilizceye çevirmiştir. Çevirmenin yaşadığı bu örnekteki zorluk ekranda yazı olması ve diyalogun da aynı anda girmesidir. Çevirmen, yer ve süresi olmadığından konuşan kişinin ünvanını çeviriye dahil etmemiştir. Videoda sinema üzerine bir söyleşi gerçekleştirilmektedir ve videodaki tüm konuşmacılar kadındır. Çevirmen, ünvanı çeviriye dahil etmekle etmemek arasında gidip gelirken hem eksik bilgi kalmamasına uğraşmış hem de bir yandan konuşan kadınların ünvanlarının altyazıya eklendiği takdirde okunur olup olmaması üzerine düşünmüştür. Her beş dakikada bir konuşmacı değiştiğinde yeni konuşmacının ünvanı ekranda belirdiğinden çevirmen bu kararı tekrar tekrar vermek zorunda kalmıştır. Öte yandan bir altyazı biriminde çevirmen, konuşmacının ünvanını sıkıştırabildiğindeyse diğer konuşmacıların ünvanı ekranda altyazı olarak çıkmadığında bir tutarsızlık oluşacak sürüncemesini de yaşamış, bu kararı tekrar tekrar alırken her seferinde kararının üstüne kafa yormuştur. Çeviri sürecinin ortasındayken başa dönüp tüm ünvanları sıkıştırırsam mı ikilemine de kapılan çevirmenin çeviride karar alma süreci uzamıştır.

Çevirmen D'nin diğer yaşadığı zorluksa bu 40 dakikalık, sürekli konuşmanın olduğu videonun yayın tarihinin üç gün sonra olmasıdır. Çevirmen bu süreçte hem kaynak metnin deşifresini hem spotunu hem çevirisini yapmak hem de zaman kodunu girmek zorunda kalmıştır. Teknik açıdan altyazı bölümlenmesi ve zaman kodunun girilmesi aşamasında ince ayarlarla altyazı üstünde oynamaya vakti olmamıştır. Çeviri için verilen süre her ince detaya giremeyen çevirmenin çeviri kararlarını etkilemiştir. Çevirmen bu videoyu farklı bir mecraya çevirdiğinde eğer bu videonun çevirisi için daha fazla süre verilirse ince zaman kodu ayarı yaparak konuşan kişilerin ünvanlarını da altyazıya sıkıştırılabileceğini eklemiştir.

Videonun parçalar hâlinde birçok çevirmene bölüştürüldüğünün altını çizen çevirmen D, çeviri için daha çok vakit verildiği takdirde videonun çevirisinin tutarlı olması için diğer çevirmenlerle haberleşip ünvanları ekleyip eklememe konusunda ortaklaşarak ilerlemeyi tercih edeceğini belirtmiştir.

4.1.3. Altyazının Bölümlenmesi

Bir altyazı birimi bir veya iki satırdan oluşmakta ve her satıra çalışılan mecraya göre bir karakter sayısı atanmaktadır. Bu genellikle 35 ila 42 arasında bir sayıya denk düşmektedir (Díaz Cintas ve Remael, 2021). Film festivallerinde kullanılan tablo ince (ı, i, l) ya da kalın harf (M, O, Ö) kullanımına göre bir satırda kullanılabilecek azami karakter sayısının değişmesine olanak vermektedir. Ancak dijital platformlarda 42 karakter sayısının üstüne çıkılamamaktadır. Bir yandan çevirmen, bu karakter sayısına bağlı kalmak zorundayken öte yandan da hem altyazı birimi içindeki iki satırı hem de cümle bir birimde bitmeyip iki birime ayrılmak zorunda kalındığında metni anlamlı yerinden bölmek zorundadır. Netflix (2022)'in kural listesinde satır ve birimlerin tam olarak hangi noktalarda birbirinden ayrılabilceğine dair bazı direktifler verilmiştir.

Öte yandan altyazı bölümlenirken diyalogların hızı arttığında altyazıyı bölümlenme işi daha da zorlaşır. Mükemmel senkron her zaman oluşmayabilir. Ancak meslek pratiğinde bir dereceye kadar teknik esnemeler yapılabilir. Özellikle de orijinal diyalog anlam olarak yüklüyse iletiden fedakârlık etmeden bilgiyi sıkıştırmak ya da silmek mümkün değilse bir dereceye kadar senkronun farklı olmasına izin verilebilir (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Aynı anda birden fazla karakter konuşuyorsa hangi bilginin erek metinde yer alacağına, hangi kısmın silineceğine de çeviriyi yapan ve düzenleyen karar verecektir.

Birkaç kişinin ardı ardına hızlıca konuştuğu, bir tartışma sahnesi ya da farklı yerlerde göründüklerinde birçok kare değişimi de olabilir. İzleyicinin kafasını karıştırmamak adına zamanlama olabildiğince net yapılmalıdır. Yoksa hangi sesin kime ait olduğu, kimin neyi söylediği anlaşılmayabilir. Böyle durumlarda altyazının doğru bölümlenmesi büyük önem kazanır (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Daha genel olarak bakıldığında cümleyi anlamlı yerinden bölmek, cümlelerin öğelerinden birden fazla kelime içerenleri ayırmamak olarak da yorumlanabilir. Ancak bu altyazı çevirisinde her zaman mümkün olmamaktadır. Çevirmen, cümleyi anlamlı yerinden bölmeye çalışırken, cümlelerin öğelerini birbirinden ayırmama çabası içindeyken satırları 42 karakteri aşmayan bir hâle de getirmesi gerekmektedir. Bir yandan da o altyazı biriminin okunurluk açısından ekranda durma süresini de aşmaması beklenmektedir. Çevirmen, bölümleme aşamasında başka bir kelime kullanarak ya da bazı kelimeleri silerek, bazılarının yerini değiştirerek ilk çeviriyi yaptığı anda verdiği kararından dönmek zorunda kalabilmektedir. Çevirmenin diğer bir uyması gereken kuralda dijital platformların kural listesinde yer alan iki satırdaki karakter sayısının birbirinden aşırı tezat olmaması gerektiğidir. Bir satır çok kısa, diğer satır çok uzun olmamalıdır. Bu da çevirmene ayrı bir zorluk oluşturmaktadır.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN	EREK METİN
An American film director says, "I want this flatbed truck	Amerikalı bir yönetmen der ki
to do a double mid-air somersault that produces an orange ball of fire	"Bu düz kasa kamyonetin havada çift takla atıp
in a 36-foot diameter."	10 metre çapında turuncu bir ateş topu çıkarmasını istiyorum."

Çevirmen E, White Noise (2022) filmine ait bu çeviride İngilizcedeki dilin kendi kurallarına göre yapılan altyazı bölümlemesini kendi çevirisine uygulamamıştır. Dijital platformun kuralı gereği cümleler olabildiğince aynı altyazı biriminin içinde başlayıp bitmelidir. Türkçe de buna olanak veren bir dildir. Eğer ki bu çeviri zaman kodları önceden belirlenmiş, çevirmenin değiştiremeyeceği bir formatta çevrilmesi beklenseydi altyazı birimlerinin okunurluğunu ayarlamak çok zor olacak, belki de

kısaltmaya gidemeyecek olan çevirmen altyazı birimlerine yarım cümleler yazmak zorunda kalacak ve ortaya şöyle bir bölümlene çıkacaktı:

-Amerikalı bir yönetmen der ki

“Bu düz kasa kamyonetin

havada çift takla atıp 10 metre çapında

turuncu bir ateş topu

çıkarmasını istiyorum.”

Örnekteki son altyazı biriminde dijital platformlarda uygulanan kurallardan olan iki satır arasındaki karakter dengesinin sağlanamadığını görmekteyiz. Bu da çevirinin yer ve karakter kısıtlamasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan çevirmen karakter dengesini tutturmak adına “10 metre çapında turuncu bir ateş topu” tamlamasını ortadan bölmeyi uygun bulmamıştır. Bu da karar aşamasındaki çevirmenin hem karakter dengesini tutturmak hem de uygun yerden satırları bölmeye çalışmak üzere zaman harcamasına yol açmıştır.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
The city is currently working to amend laws	Seul Belediyesi, Duty Free iştiraklerini korumak,
that will create new work opportunities, protect subcontractors,	istihdam koşullarını düzenlemek
and stabilize employment conditions.	ve iş imkânları yaratmak için yasa değişikliğine çalışıyor.

Çevirmen C, örnek çevirinin alındığı film olan Queenmaker’ı (2023) bir dijital platform için ara dil olan İngilizceden çevirmiştir. Filmin orijinal dili Korecedir. Filmin çevirisi için yeterince süre verilmiştir. Bu çevirideki bölümlene zorluğunun altyazı birimlerini ayırıp birleştirme yapılamayan bir formatta çevirmek zorunda kaldığı takdirde ortaya çıkacağını söyleyen çevirmen, kendi bölümlemesini yapmış, zaman kodlarını değiştirmiştir. Orijinal metin Korece de kendisine ileildiğinden o metni dili bilme de internet üzerindeki çeviri programları aracılığıyla çevirtip

elindeki çeviriyle karşılaştırma fırsatı bulmuştur. Çevirmen, “Duty Free Mağazası” yazarak açıklamalı çeviri yapmak istese de satırları doğru yerden bölümleyemeyeceğinden dolayı o kısmı çeviriye dahil edememiştir. Çevirmen burada satırları ve altyazı birimlerini doğru yerden bölebilmek adına cümlelerin öğelerinin yerlerini değiştirmiştir. Bir yandan karakter kısıtlaması zorluğuyla da karşılaşan çevirmen, “yeni iş imkânları” demek isterken “iş imkânları” demekle yetinmek zorunda kaldığına değinmiştir. Orijinal Korece metinde “yeni iş imkânları yaratmak” kısmının ilk altyazı biriminde yer aldığını söyleyen çevirmen, öznelerin yerini değiştirerek okunurluğu arttırıp altyazıların ekranda kalma süresini ona göre ayarladığını açıklamıştır. Çevirmen bu çeviriye başka bir mecra, mesela film festivaline yaptığı takdirde ekranda durma süresinde bir nebze serbestlik olduğundan orijinalindeki sırayla karakterin söylediklerini yazabileceğini eklemiştir.

4.1.4. Okuma Hızı/Karakter Kısıtlaması

Bireylerin duyma hızı, okuma hızından fazladır. Hedef izleyicinin, yaş ve eğitim gibi unsurlar açısından farklılaştığı göz önüne alınarak tüm izleyicilerin rahatlıkla okuyabileceği bir okuma hızı tayin etmek zordur. İzleyicinin maksimum okuma hızını belirlerken sadece altyazıların okunabilmesi için değil aynı zamanda izleyicilerin görüntüleri gözleriyle taraması ve ekranı okuyabilmesi için de bir zaman tayin edilmelidir (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Dijital platformların Türkçe dili ve diğer Latin alfabesi kullanılan ülkelerin kural listesinde yetişkinlerin saniyede okuma hızı olarak 17 karakter, çocukların saniyede okuyabileceği karakter sayısı olarak 13 belirlenmiştir. Altyazı programlarında bu terim CPS (Characters per second) olarak geçmektedir. Altyazı programları saniyede okunabilecek karakter sayısını aştığınızda uyarı vermektedir ve altyazıyı daha az karakterle anlatmanız gerektiğinin işaretidir. Yavaş konuşan film karakteri olduğunda bu büyük bir sorun teşkil etmezken tempolu filmlerde ya da hızlı konuşan karakterler söz konusu olduğunda izleyici aynı metni bildiği dilde duyduğunda anlayabilirken okuma hızı aynı olduğundan aynı metin altyazıya dönüştüğünde bu mümkün olmayacaktır (Díaz Cintas ve Remael, 2021). Bir diğer sorun da aynı anda birden çok karakter konuştuğunda, bir yandan da televizyon ya da radyo gibi bir cihazdan ses duyulduğunda altyazı çevirmeninin hepsini aynı anda altyazıya taşıyamamasıdır (Şahin, 2015). Çevirmeni asıl zorlayan kısım olabildiğince cümleyi özetlemesi

gerektiğinde ortaya çıkmaktadır. Aynı metin yazılı metin olarak basılsa ve okuyucunun metni sindirmesi için sonsuz zamanı olduğu düşünülüğünde aynı zorluk ortaya çıkmamaktadır.

Ancak filmin izleyicisi bir yandan altyazıyı okumaya çalışırken öte yandan sahneyi de anlamlandırması gerekirken, görsel sanatın ayrılmaz bir parçası olan oyuncuların jest ve mimiklerini de incelemeye çalıştığında altyazı yeterince özetlenmediğinde bu zevklerin bir kısmından mahrum kalacaktır (Díaz Cintas ve Remael, 2021). Aslında saniyede okunurluğu olan 17 karakter ekrandaki diğer öğeleri dâhil ederek yapılmış bir hesaplama değildir. Yani altyazı çevirmeni, saniyede okunacak karakter sayısını 17’den de az indirmesi gerektiğinin farkındadır.

Bunu göz önünde bulunduran çevirmen metni kısaltmada iki strateji kullanır: kısmi kısaltma (partial) ve silme/atlama (omission). Çeviri için tahsis edilen, kullanılabilecek yer ve zamanı değerlendiren çevirmen çevirisini kısaltırken metnin mesajının anlaşılmasındaki gereksiz hususları çıkaracak ve/veya olabildiğince gerekli olan bilgiyi başka şekilde aktaracaktır. Ne kadarının silinip ne kadarının silinmemesi gerektiği konusu filmin bağlamını incelemeyi gerektirir. Bu durum, filmde filme, sahneden sahneye değişiklik gösterecektir (Díaz Cintas ve Remael, 2021).

Szarkowska (2016) büyük çapta bir araştırma yürütüp sonucunda saniyede okuma hızının 9’la 17 karakter arasında olduğunu, ülkesine ve mecrasına göre değişiklik gösterdiğini keşfetmiştir. Örneğin Norveç’te 9-10, Polonya’daysa 15-17’dir. Bu büyük bir farktır. Ya izleyici zamanının çoğunu altyazıyı okuyarak geçirecektir ya da kısa bir süre altyazıya göz gezdirip çoğunlukla ekrana odaklanacaktır. Araştırma, izleyicilerin hem altyazıları okuyacak hem de filmi takip edecek kadar uzun süre kalmasının gerektiği gerçeğini su yüzüne çıkarmıştır. Bir yandan görsel olarak iletilen bilgi, bir çeviri kısıtlaması olarak karşımıza çıkarken, öte yandan görsel-işitsel çevirmenin altyazıları eksiltme yoluna gitmesini sağlayan ipuçları taşımaktadır (Akt. Bogucki, 2020).

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
There were times when I went hungry and cold. I saved some money and built a house.	Aç da kaldım, soğukta da kaldım. Ama para biriktirip kendime ev yaptım.

Orijinal dili Arapça olan *Suspended Wives/Bekleyen Kadınlar* (2021) filminin çevirisini çevirmen Türkiye'deki bir film festivali için ara dil olan İngilizceden çevirmiştir.

Filmin çevirmeni olan Çevirmen A, bu kadar dolu bir altyazı biriminin doğallığını çeviriye yansıtmakta zorlandığını belirtmiştir. Karakter ve sahne okuması yapan çevirmen, bu repliği söyleyen kadın karakterin derdini anlattığını, o dertleşmeyiye kelimesi kelimesine vermesinin mümkün olmadığını söylemiştir. Öte yandan çevirmenin alanı da kısıtlıdır. Günlük konuşma dilindeki doğallığı yakalamak için çevirmenin bu altyazı birimi üstünde on dakika kadar oyalanmasına sebep olmuştur. Ancak uzun uzun çevirdiğinde o edebi tada ulaşabileceğine inanan çevirmen yer kısıtlaması olmadığı takdirde, örneğin kitap çevirisinde geçtiğinde şu şekilde çevirebileceğini not düşmüştür: “Gerektiğinde aç kaldım, gerektiğinde soğukta kaldım, dışımdan tırnağımdan arttırıp para biriktirip ev sahibi olurdum”. Öte yandan zaman kısıtlaması olmadığı takdirde de iki altyazı birimine bölerek çeviriye istediği kıvama getirebileceğini ancak karakter çok hızlı konuştuğundan buna olanak vermediğinin altını çizmiştir.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN	EREK METİN
I feel I'm learning important things every day here.	Burası bilgi yuvası.
When you bite dead skin off your thumb, do you eat it or spit it out?	Ölü deriyi yer misiniz?
Chew it briefly then propel it swiftly from the tip of the tongue.	Çiğne, dilinle fırlat.

Çevirmen E, White Noise (2022) adlı filminden gösterdiği bu örnekte çok hızlı konuşulan bir sahne olduğundan dem vurmıştır. Bu sebeple en hızlı şekilde izleyicinin altyazıyı okuyup sahneyi alımlamasına olanak sağlayacak bir çeviri yapması gerekmiştir. Bunun için de cümlelerdeki mesajların en önemli kısımlarına karar verirken izleyicinin filmi anlamasına engel olmayacak şekilde fazlalık bulduğu kelimeleri çıkarmıştır.

4.1.5. Çeviri için Verilen Süre

Dünyadaki her şeyin hızlı yaşanıldığı, hızlı tüketildiği toplumumuzda çevirinin de zaman zaman projeye ve çalışılan şirkete göre çok hızlı bir şekilde tamamlanması istenmektedir. Avrupa Altyazı ve Seslendirme Çevirmenleri Federasyonu AVTE, görsel-işitsel metin çevirmeninin bir günde çeviriye sağlıklı bir şekilde odaklanma süresi için belgesel ya da 1 saatlik bölüm çevirisi (52 dakika) için bir hafta, uzun metraj (100 dakika) için 2-3 hafta verilmesini önermektedir (AVTE, 2023). Ancak şirketler, çevirmenleri çok kısa sürede çeviriye bitirmeye zorlamaktadır. Kantürk, yaklaşık 40 dakikalık dizi bölümü başına genellikle çevirmene 2 gün tanıdığını, nadirense bunun üç güne çıktığını dile getirmiştir. Çevirmenin çevirisini ideal koşullarda yapabilmesi için gereken sürenin şirketler tarafından tanınmadığını vurgulamıştır. Film festivallerindeyse film gösterim tarihlerinin önceden belli olduğunu, çevirmenin kendi programı doğrultusunda çeviri için kendisine yeteri kadar süre tanıdığını da eklemiştir (Kutsal Motor, 2021). ÇEVBİR'in Altyazı-Seslendirme çevirileri hakkında kamuoyu açıklamasında da dile getirdiği üzere 'bilgi birikimi, araştırma ve yaratıcı emek getiren çeviri sürecinin akıl almaz teslim tarihleriyle sıkıştırıldığı' su götürmeyen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (ÇEVBİR, 2021). Çevirmen, maalesef ki zaman zaman işi almakla aç kalmak arasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Bir günde 45 dakikalık bir dizi çevirisini bitirmesinin beklendiği durumlarla sıkça karşılaşmaktadır. Sonuçta ortaya ne kadar sağlıklı bir çeviri çıkacağı muammadır. AVTE'nin açıkladığı süreyi, çevirmenin iş hayatına uyarladığımızda sağlıklı olan haftada bir film çevirisi yapılmasıdır. Sonucunda da çevirmenin ayda dört film çevirerek hayatını kaliteli bir şekilde idame ettireceği bir ücret kazanması beklenmektedir. Çeviri için çevirmene verilen kısa süre çevirmenin çeviri sürecinde aldığı kararları da etkilemekte, yaşadığı zorlukları arttırmaktadır. Bunun sonuçlarından biri olarak çevirmenin araştırma süresi de kısılacaktır. Çevirmen daha kısa sürede kelime seçimine karar vermek zorunda

kalacak, beş günde yapılabilecek bir çeviriyi üç günde hatta bazı durumlarda iki günde bitiren çevirmen zihinsel yorgunluğuyla tükenme noktasına daha çabuk varacaktır. Akabinde yaptığı çevirilere de bu yorgunluk ve tükenmişlik ister istemez yansıyacaktır. Yani çevirmen, elinden çıkan bir tek çevirinin değil daha sonraki çevirilerinin de hakkını veremeyecektir.

Çevirmenlere altyazı çevirisinde verilen süreleri ve görüşlerini öğrenmek amaçlı şu sorular yöneltilmiştir:

1. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?
2. Verilen süre genel olarak yeterli mi?
3. Sizce ne kadar süre verilmeli?
4. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Çevirmenler çeviri için verilen sürenin mecradan mecraya değiştiğini belirtmiştir. Ayrıca süre konusunda diğer bir değişkense verilen görsel-işitsel metnin uzunluğu yani süresidir. Çevirmenler, film festivallerinde genellikle uzun süre önceden çevrilecek malzemenin ellerine ulaştığını, yani çeviri için yeterince vakitleri olduğunu söylemişlerdir. Dijital platformlara çalıştıklarındaysa bu durumun şirketten şirkete, projeden projeye değiştiğini vurgulayan çevirmenler 40-45 dakikalık bir dizi bölümü için iki gün verildiğinde genellikle bunu kabul etmemektedirler. Kısa sürede çok iş çıkarmaya çalıştıklarında yeterince araştırma yapacak vakit olmadığından, bu durumda günde 8 saat değil 10-12 saat mesai yapmaları gerektiğinden ortaya sağlıklı bir çeviri çıkmayacağından dem vurmushlardır. Çevirmenler 90-100 dakikalık bir filmin çevirisi için en az 5-7 gün verilmesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Çevirmenlerden biri kısa süre verildiğinde daha fazla zaman isteyerek çeviri için verilen süreyi uzattırdığına da değinmiştir. Aynı çevirmen aynı anda birden fazla iş teklifi geldiğinde çeviri süresi için daha uzun süre veren projeyi seçtiğini de eklemiştir. Kısa süre verildiğinde ortaya çıkan çeviride bunun önemli etkisi olduğunun altını çizen çevirmenler, kelime oyunları olduğunda bunlara yeterince kafa yoracak vakitleri olmadığını, ortaya daha sade ve basit bir çeviri çıkardıklarını iletmişlerdir.

4.1.6. Çevirinin Ederi

Çevirmenler yaptıkları çevirilerin karşılığını çoğunlukla alamadığından dolayı kendilerini daha fazla çeviri yükünün altına sokmak zorunda kalmaktalar. Bu sebeple teslim tarihi çok kısa olan çevirileri de kabul ettiklerini belirtmişlerdir.

Kantürk (2022), uluslararası platformlara çalışan çevirmenlerin durumunun oldukça vahim olduğunu, Türkiye’deki taşeronlarda çeviri bütçesinin ancak yüzde 5-8 kadarının çevirmenlere ulaştığının altını çiziyor (Gazete Nisan, 2022). Bu sebeple Kantürk (2021), ekranda izlenen görsel-işitsel çevirilerin çoğunluğunun ya ikinci iş olarak altyazı çevirisiyle uğraşanlar ya yeni mezunlar ya da öğrenciler tarafından yapıldığını iddia etmektedir (Kutsal Motor, 2021). Kazanması gerektiğinin çok altında kazanan çevirmen belli bir hayat kalitesine ulaşabilmek için daha fazla çeviri yapmak zorunda kalabilmektedir. Sonuçta da tükenmişlik sendromuyla mesleğinden soğuyabilme ihtimaliyle karşı karşıyadır. Çevirinin ederini alamayan çevirmen hem kısa teslim tarihi olan çevirileri kabul ettiğinde hem de arka arkaya soluk almadan yeni çeviriler alarak kendini zorladığından çeviri kalitesinde düşme olması kaçınılmaz bir hâle gelemektedir. Hem biriken yorgunluğu hem de çeviri yetiştirme koşuşturmacası çeviri sürecindeki dışsal etmenlerden biri olarak çevirmen için çeviri sürecini oldukça zorlaştırır. Kantürk, 2021 yılında bir serbest çeviri yapan altyazı çevirmeninin Türkiye piyasasındaki Türk şirketlere çeviri yaptığında kendisini aşırı zorlayarak ayda altı film çevirdiğinde asgari ücretin yarısını kazanabildiğini belirtmiştir. Serbest çalışmanın gereği olarak bu kazandığı ücretle sigortasını da kendisinin ödeme zorunluluğun da altını çizmiştir (Kutsal Motor, 2021).

ÇEVBİR (2021)’in yayınladığı Altyazı-Seslendirme çevirileri hakkındaki kamuoyu açıklamasında da belirttiği üzere Türkiye’deki işverenler, yerli platformlar ve yabancı platformlar için çeviri hizmeti sağlayan aracı kurumların çevirmenlere “ucuz işgücü” olarak bakarak çok düşük ücretler ve kabul edilemeyecek sözleşmeler dayattıkları görülmektedir (ÇEVBİR, 2021). ÇEVBİR, her yıl altyazı-seslendirme çeviri piyasası için rayiç önerileri getirmektedir. ÇEVBİR, tanım getirerek birçok alt kaleme ayırdığı rayiçleri, sınırlı gösterim ve çoklu gösterim olarak da ayırarak hem piyasada uzun süredir çalışanlar hem de yeni çevirmen adayları yeni şirketlerle ve mecralarla çalışmaya başlarken neyin hak ettiğinin altında olduğunu daha kolay fark edebilmesine olanak sağlamaktadır (ÇEVBİR, 2021).

Bu tez çalışmasında beş çevirmene çevirilerinde yaşadıkları zorluklar sorulmuş olup çevirinin ederinin o zorluklardan biri olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu beş çevirmenden dördü hayatını altyazı çevirisinden kazanırken bir tanesi son bir yıldır özel bir şirkette editör olarak çalışmaya başlamıştır. Çevirmenlere sorulan “Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?” soruları ışığında onlardan alınan yanıtlara bakıldığında çevirmenlerin çevirilerinden standart bir hayat yaşamak için gerekenden çok daha az kazandıklarından dolayı gereğinden fazla iş alıyor oldukları ya da eskiden almış oldukları ortaya çıkmıştır. Çevirmenler, kendi belirledikleri yaşam standardına ulaşmaları için ayda 300-400 dakika aralığında görsel-işitsel metin çevirmek zorunda kaldıkları konusunda hemfikirdirler. Çeviriden hak ettiğini kazanamayan çevirmenler daha çok çeviri alarak zaman zaman tükenmişlik sendromu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Beş çevirmenden ikisi yurt dışındaki şirketlere çalıştıkları ve döviz kazandıkları için gerektiğinde iş seçebildiklerini, gelen ucuz iş tekliflerini kabul etmediklerini söylemişlerdir. Beş çevirmenden biri altyazı çevirmenliğini bir yıl öncesine kadar hayatını geçindirmek için yaptığını dile getirmiş, tam zamanlı işe geçmesinin sebebinin düşük ücretler olduğunu, gereğinden fazla çeviri aldığı için yaratıcılığının köreldiğini, tükenmişlik sendromu yaşadığını anlatmıştır. Çevirmenler, yeri geldiğinde serbest çevirinin getirdiği gelecek kaygıları sebebiyle her işi kabul ederek hafta sonu bile ara vermeden çalıştıkları olduğunu belirtmişlerdir.

4.2. Çeviri Öğelerinin Aktarımından Doğan Zorluklara Dair Çevirmenlerden Toplanan Örnekler ve Bu Zorluklara Dair Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde çeviri öğelerinin aktarımına dair zorluklar olan sansür, kültüre özgü öğeler, ara dilden çeviri, küçük ekrandan izleme başlıkları altında çevirmenlerden örnekler temin edilmiştir. Çevirmenlerle yapılan görüşmelerde kendilerinden bu zorlukları yaşama süreçlerini açıklamaları istenmiştir. Yapılan analizlerde görüşmelerde sorulan soruların da cevapları bulunmaktadır.

4.2.1. Sansür

Türkiye’de yayın yapan dijital platformlar, film festivalleri, müzeler ve özel etkinliklerin gösterimlerinde görüntüye, sese ve çeviriye dair bir sansür uygulanmazken televizyon kanallarında ve bazı Türk platformlarında bu konuda sıkı

kurallar vardır. Çevirmen, çevirisinde hangi kelimeleri kullanamayacağını bilir, çevirisini ona göre düzenler (Kantürk, 2021). Bu kurallar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) ilkeleriyle belirlenir. RTÜK'ten ceza yememek adına kanallar, argo ve küfrü bipleme/sessize alma yoluyla, görüntüyüse flulama yoluyla sansür uygularken altyazıya da bunun aktarımının yapılması gerekmektedir (Yumurtacı, 2020). Şahin (2018) yürüttüğü araştırma sonucunda televizyon şirketlerine çalışan çevirmenlerin yasal sebeplerden ve işverenin talimatları doğrultusunda sansür uyguladıklarını belirtmiştir. RTÜK sansürü sadece “Türkçenin doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasının yanı sıra dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımından kaçınma” ilkesiyle değil aynı zamanda “Çocukların korunması ilkesini azami gözetmeyi, çocukların ve gençlerin fiziksel zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz etkileyen yayınlar yapmama” ilkesini gerekçe göstererek LGBTiQ+ terimlerinin de kullanılmasını yasaklamıştır. Dolayısıyla çeviride lezbiyen, eşcinsel, gey, biseksüel vb. sözcükler yerine çevirmenin başka bir kelime kullanması gerekmektedir. Bu kullandığı kelimenin de bir yandan asıl anlamını vermemesi öte yandan anlaşılabilirliği da sağlaması beklenmektedir. Çevirmen, bu durumda iki karşıt beklentiye karşılamaya çalışmaktadır.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN	EREK METİN
Do you fucking see how hard it is? You shoot me in the fucking face, you fucking faggot!	Gördün mü, ne kadar zormuş! Vur suratımdan i.ne herif!

Çevirmen B, Türkiye’de yayın yapan yerli bir platforma yaptığı “Jarhead” (2005) çevirisinde platformun kuralları gereği sansür uygulamak zorunda kalmıştır. Sansürün argo sözcüğün ya da küfrün bir harfi yerine nokta koyarak uygulandığı görülmektedir. Çevirmen aynı filmi film festivaline ya da başka bir dijital platforma çevirdiği takdirde böyle bir sansür uygulamayacağını belirtmiştir.

Örneklerin toplanıp görüşme yapılan çevirmenler çoğunlukla dijital platformlara ve film festivallerine çalıştıklarından dolayı bu mecralarda sansür mekanizmasının işlememesi sebebiyle sansüre dair örnek bulamadıklarını dile getirmişlerdir.

4.2.2. Kültüre Özgü Öğeler

Her kültürün kendine has özellikleri, deyişleri, terimleri, gelenekleri vardır. Bazı öğeler diğer kültürlerde karşılığını bulabilirken bazılarının açıklama verilerek netleştirilmesi gerekebilir. Yazılı çevirinin diğer türlerinde açıklama için gereken yeri bulabilen, dipnot gibi stratejilerden yararlanabilirken altyazı çevirisinde süre ve karakter kısıtlamasından dolayı kültüre özgü öğelerin en özet şekliyle izleyiciye ulaştırması beklenmektedir. Çünkü bir yandan da görsel-işitsel metnin sahneye ilintili olarak asıl iletmesi gereken mesaj, o kültüre özgü öğede saklı olmayabilir. Çevirmen, hem genel olarak repliklerin anlamını izleyiciye iletmeye çalışırken kültürel öğeyi de anlaşılır kılma çabasına girer. Aynı zamanda izleyici, sahneyi ve oyuncularını da okumaya çalışmaktadır. Çevirmen, bunu da gözetmek zorundadır. Çevirmenin, kültürel öğeyi yansıtmak, replikleri en özet şekilde izleyiciye aktarma ve sahne okumasına da izin verme olarak aynı anda üç hedefe yönelik çalışması, önünde büyük bir zorluk olarak belirmektedir.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN	EREK METİN
Rock Hudson.	Kayahan.

Çevirmen A, The Adventures of Priscilla, Queen of the Desert (1994) filminin çevirisini Türkiye’deki bir film festivaline yapmış olup İngilizceden Türkçeye çevirmiştir. Filmin çevirisi için çevirmene üç gün verilmiştir. Çevirmen, verilen sürenin yeterli olmadığını ve çeviri sürecinde aldığı kararları etkilediğini söylemiştir. Yoğun bir şekilde çalışarak, gereğinden az uyuyarak çevirisini bitirdiğini ifade eden çevirmen, Türkçede olmayan çok sayıda terim içeren söz konusu filmi çevirirken yerleştirme yapıp yapmamak arasında çok gidip gelmiştir. Filmden alınan çeviri örneğinde karakterler sessiz sinema oynamaktadırlar. Karakter eliyle kaya, taş şekli göstermektedir ve Rock Hudson’ın “Rock” kısmını anlatmada hem görsele uyan hem de kelime oyunu yapılması gereken bir sahne vardır. Çevirmen edebiyat çevirisi olduğunda dipnotla açıklanabileceğini ancak burada ekrandaki görselden ötürü ve altyazı çevirisinin anlık ekranda söyleneni ve ima edileni anlatması gerektiğinden Türkçede hangi kelimeyle karşılayacağı üzerine uzun süre kafa yorduğunu dile getirmiştir. Çevirmenin tam da bu nedenle kültürel arka planının olması gerektiğini de

eklemiştir. Çevirmen A, bu filmi başka bir mecraaya çevirdiği takdirde yine aynı çeviri kararını alacağını söylemiştir.

Bu çeviri örneğinde çevirmen, çeviri sürecinde üç zorlukla birden karşılaşmıştır.

Kelime oyununu erek kültüre aktarmak, görselle bütünleştirmek, çeviri için verilen sürenin yetersizliği.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
-A corkscrew... - A corkscrew. -That's right. Now say...	-Tirbuşon. -Tirbuşon. -Aferin. Şunu söyle:
'chichkovite-chochkovite- chervenotikvenicheta'.	-Keşkekçinin keşkekleşmemiş keşkek kepçesi. -Ne?
Chichkovite-chochkovite- chervenotikvenichkovcheta.	Keşkekçinin keşkekleşmemiş keşkek kepçesi.
Chichoviche chochoviche...	Keçekeşe keşçekeke...
-Chichkovite... -Chicho... -Not chicho.	-Keşkekçinin... -Keşek... -Keşek değil.
-Chichkovite. -Chichkovite. -Chichkovite. -Chi-chko-vi-te.	-Keşkekçinin... -Keşekçine... -Keşkekçinin... -Keşekçene...
Chochkovite- chervenotikvenichkovcheta.	Keşkekleşmemiş keşkek kepçesi.
-Chichkovite chochkovite chichkovite. -Not chich... -Chichkivite.	-Keşekçine keşçekçene keçeşe. -Hayır... -Keçekeşine.

Çevirmen D, Strah (2020) adlı filmi, bir film festivaline ara dil olan İngilizceden çevirmiştir. Filmin orijinal dili ise Bulgarcadır. Bulgarca orijinal metin çevirmene iletilmemiştir. Çevirmenin, çevirisinde baz aldığı ara dil olan İngilizce metnin çevirmeni bu örnek çeviride kültüre özgü bir öge olan tekerlemeyi İngilizceye aktarmamış, olduğu gibi Bulgarca bırakmıştır. Çevirmen D ise ara dilin metnin çevirmeniyle aynı stratejiyi izlememiş, çeviriye dahil etmeye karar verdiği tekerlemeyi seçmekte zorlanmıştır. Hem karakter sayısının yakınlığına dikkat ederek hem de fonetik benzerliği olan bir tekerleme seçmek istediğinden uzun ve detaylı bir araştırma süreci geçirmiştir. Örnek çeviride iki kişi karşılıklı olarak tekerlemeyi söylerken, ikinci

kişinin zaman zaman dili sürçmekte ve tekerlemeyi yanlış söylemektedir. Bu sebepten çevirmen bu dil sürçmesine de uygun düşecek bir tekerleme seçmeye özen göstermiştir. Çevirmenin elinde Bulgarca metin olmasa da tekerleme kısmında orijinal metni İngilizceye aktaran çevirmen tekerlemeyi orijinal bıraktığından çevirmen D, tekerlemedeki Bulgarca metni Google çeviriyle İngilizceye çevirttiğini, en azından anlamına da yakın düşecek bir tekerleme arayışına giriştiğini eklemiştir. Çevirmenin diğer bir önemseddiği tutumsa Bulgar kültüründe tekerlemenin bilinirliğiyle Türk kültüründeki bilinirliğinin de yakın olmasını sağlamaktır. Çevirmen D, araştırmaları sonucunda Bulgarca tekerlemenin de Bulgar kültüründe pek bilinmediği sonucuna varmıştır. Aynı zamanda tekerlemenin filmin gidişatını etkileyen sözleri olmadığını da keşfetmiştir.

Çevirmen D, bu çeviriyi film festivaline yaptığı için ve festivalin yazılı olmayan kuralları çerçevesinde aynı altyazı biriminde dört konuşma çizgisi kullanabildiğini ancak bu çeviriyi bir platforma yaptığı takdirde aynı altyazı birimine en fazla iki konuşma çizgisi koyacağından dolayı başka bir strateji kullanmak zorunda kalacağını düşünmektedir. Altyazının ekranda durma süresi ve okunurluğu göz önüne alarak aynı altyazı birimindeki dört konuşmayı iki konuşmaya indirgemek ya da ayrı altyazı birimlerine bölmesi gerekeceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak çevirmen, festival kurallarının bu çeviride kendi lehine olduğunu düşünmüş, tekerlemeyi kültüre özgülüğünü uyarlayanın yanı sıra söylenen replikleri altyazıya eksiltmeden sığdırmayı başarmıştır. Ancak bunu yaparken araştırma sürecinin çok vakit aldığıнын, ara dilden yapmanın getirdiği ekstra zorlukların da altını çizmiştir.

4.2.3. Ara Dilden Çeviri

Türkiye’de hem altyazı kurallarına hem de üçüncü bir dile hâkim çevirmen sayısı oldukça azdır. Öte yandansa bazı dillerin öğrenilmesi Türkiye şartlarında oldukça zordur. Bunlara örnek olarak Uzak Doğu ve Orta Asya dillerini gösterilebilir. Dolayısıyla bu filmlerin ara dilden -çoğuklukla da İngilizceden- çevrilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ara dilden yapılan çeviri de her zaman sağlıklı olmamaktadır. Çevirmen, kaynak dile hâkim olmasa bile o dildeki metni isteyebilir, o metinden yardım alarak ilerleyebilir. Tabii çevirmenin bilmediği bir alfabe söz konusuysa kaynak metinden yardım alma ihtimali de ortadan kalkacaktır. Çevirmen, ara dilden

çeviri yapmak zorunda kalacaktır. Bu da çevirinin çevirisini yapmak anlamına gelmektedir. Kaynak dile özgü öğeler önce başka bir erek kültüre, oradan da üçüncü bir kültüre uyarlanmaktadır. Bu durum da kaynak metinle ikinci erek metin arasında uçurum oluşmasına sebep olabilir. Çevirmen, ara dildeki çevirmenin kararlarına hapsolarak çeviri yapacaktır. Bir anlamda onun kararlarını tekrar etmek zorunda kalacaktır. Zaman zaman da ara dildeki çeviriyi sorgulayıp kaynak metni yorumlamanın, çözümlemenin yöntemlerini geliştirecektir. Bu da çeviri süresini uzatarak bir zorluk teşkil etmektedir.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
-How much do you get paid per day? -\$1 or \$2.	-Günde ne kadar kazanıyorsun? -20 bin, 40 bin.

Çevirmen B, “Ev Ödevi/Tonight’s Homework” (2021) filmini film festivali için çevirmiştir. Filmin dili Farsçadır, ara dil olan İngilizceden çevrilmiştir. Çevirmenin verdiği örnekler üzerinden konuşulduğunda Kore ya da İran filmlerinde meblağların dolar cinsinden ifade edilmesi çevirmenin çevirisinde kullanmayı tercih ettiği kültüre özgü öğelerin ara dilin kültürüne evrildikten sonra da çevirmenin erek kültürüne aynı şekilde aktarması çevirmenin tercih etmediği bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Para birimi dolara dönüştürülerek İngilizce altyazıda yer aldığındaki dünyadaki herkesin kafasında meblağın büyük ya da küçüklüğüne dair bir fikir oluşmaktadır ancak çevirmenin endişesi o kültürlerde para biriminin dolar olduğu gibi seyircide yanlış bir izlenim uyandırmaktır. Bu çeviride çevirmen meblağı duyabilmek için büyük çaba göstermiş, emin olmak için kur hesapları yapmıştır. Başka bir deyişle, çevirmen kolay yolu seçmeyip ara dildeki döviz aynı bırakmayarak çevirisi daha uzun sürecek olan yolu seçtikten sonra erek kültüre ulaşması gereken paranın değerinin karşılığını bulmaya çalışmıştır.

Ara dilden çeviri yapmak, çevirmenin az çok anlayabileceği bir dil konuşulup çevirmenin elinde orijinal metin olmadığında çeviri sürecini daha da uzatmaktadır.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
I married 3 times without asking for permission.	İzin istemeden üç kez evlendim ben.

Çevirmen A, bir film festivaline çevirdiği “Suspended Wives” (2021) filmini, hem dili bilmediği hem de metni çevirmene ulaşmadığından orijinali olan Arapçadan değil, ara dil olan İngilizceden çevirmiştir.

Sahne bu repliği söyleyen kadın yaklaşık yedi saniye konuşurken ekranda İngilizce altyazı iki saniye kaldığını söyleyen çevirmen, altyazı kaybolduktan sonra aynı karakterin konuşmaya devam ettiğini eklemiştir. Bu sahnede İngilizce metinde eksikler olduğunun farkında olan çevirmen bunun izleyicinin gözüne batmaması amacıyla bu altyazı birimini ekranda uzun tuttuğunu belirtmiştir. Çevirmen, “Belki de annemden, babamdan veya akrabalarımın izin almadım” gibi bir şey diyor olabileceğini düşünmüş ancak dili bilmediği için metne ekleme yapmamıştır.

Çevirmen A, ara dilden çeviri yaptığı elinde olmayan orijinal metnin ulaşmaması gibi bazı durumlarda yorum yapıp yapmamak, izleyicinin eksikliği duyup duymamasını sağlamak arasında gidip gelmiştir. Bu da çeviri kararı alma sürecini uzatmasına neden olmuştur.

4.2.4. Küçük Ekranda İzleme

Çevirmenler çoğunlukla dijital platformlara şirketler aracılığıyla çeviri yaparlar (BirGün, 2023). Bu şirketlerin de büyük çoğunluğu şirketlerin kendi programlarında/yazılımlarında çeviri yapılmasını ister. Çevirmen, çevirisini yaparken aynı anda ekranın yaklaşık altıda birlik olan kısmında filmi izler, sayfanın bir sütununu İngilizce (ya da orijinal metin, bazen ikisi de) ve bir sütununu da çeviri metin oluşturur. Filmin çevirisinden sonra, üstünde çevirisiyle son okumasını yaparken tekrar izleyebilir. Burada ekranı biraz daha büyütmesi mümkündür. Bu, programdan programa değişiklik göstermektedir. Film festivalleri için de benzer bir durum geçerlidir. Kendi bilgisayarında program kullanmadan çevirisini yapan çevirmen, aynı anda filmi, kaynak metni -bu ara dilden çeviri yapıldığında iki metin hâlini alır- ve erek metni yani çevirisini açar. Tabii ki çeviri şirketlerinin programlarından farklı olarak istediği zaman ekranı tam ekran yapabilir de. Ancak bu filmler çevrildikten

sonra film festivallerinde ya da sinemalarda büyük ekranda, dijital platformlar aracılığıyla büyük ekran televizyonlarda izlenebilirler. Çevirmenin, çeviriyi yaparken bunu uygulama şansı yoktur. Bu sebeple küçük ekranda göremediği ancak çeviriyi etkileyecek ayrıntılar olabilmektedir.

ÖRNEK 1:

KAYNAK METİN	EREK METİN
Would you like some more cake, John?	Biraz daha kek alır mısın John?

Nowhere Special/Alelade Bir Yuva (2020) filminin çevirisi için film festivali kapsamında Çevirmen A'ya bir hafta civarında bir süre verilmiştir. Normalde bu kadar sürede filmin çevirisinin rahatça yapılabileceğini belirten çevirmen, aynı zamanda koordinatörlük işi de yaptığından dolayı süre olarak sıkışık bir şekilde çalıştığına yer vermiştir.

Çevirmen, filmde küçük ekranda pasta olarak gördüğü şeyin büyük ekranda izlediğinde kek olduğunu fark etmiştir. Film festivali için bu filmi çeviren çevirmen, festivalin güzel yanının ilk gösterimde bu gibi teknik engeller dolayısıyla gözden kaçan ya da anlaşılmayan ayrıntıların büyük ekranda izleyince fark edildikten sonra diğer gösterimleri için düzeltilmesi olduğunu belirtmiştir.

Çevirmen, farklı bir mecraya örneğin dijital platforma yaptığında da muhtemelen aynı kararı alacağını söylüyor çünkü oraya çalıştığında da yine küçük hatta belki de daha küçük bir ekranda izlemesi gerekeceğini, buna ilaveten bazen de platformlara yapılan çevirilerde videoların flu da olabildiğini, bazı ayrıntıların seçilmesinin iyice zorlaştığını öne sürüyor. Bu çeviriyi platforma yaptığında büyük ekranda izlemesi de mümkün olmayacağından hatasını asla düzeltemeyeceğini de ekliyor.

ÖRNEK 2:

KAYNAK METİN (ORİJİNAL DİL)	KAYNAK METİN (ARA DİL)	EREK METİN
Mi amor, qué te gusta más, ¿el pantalón azul o este que brilla?	What do you like better, the blue trousers or these shiny ones?	Aşkım, kot pantolon mu güzel, bu parlak olan mı?
Este que brilla.	The shiny ones.	Parlak olan.

Çevirmen D, Girasoles Silvestres/Yabancı Çiçekler (2022) adlı filmi, film festivaline çevirmiştir ve çevirmesi için iki aylık bir süre verilmiştir. Çevirmen, film festivallerinde çevirmene ulaştırılan filmin görüntüsünün internetten izlenebilir versiyonu yollandığında çok kaliteli olmadığında çevirmenin sahneyi okuyup yorumlamasının zorlaşabildiğini belirtmiştir. Filmin orijinal dili İspanyolcadır, çevirmen hem İspanyolca hem İngilizce diyalog listesinden yararlanarak çeviri yaptığını eklemiştir.

Yukarıdaki örneğin geçtiği sahnede iki farklı pantolon deneyen anne, kızına “kot pantolon mu yoksa ‘brilla (orijinal dil-İspanyolcası / shiny (İngilizce çevirisinde kullanılan sıfat)’ pantolon mu?” diye sormaktadır. Çevirmen, kumaşın ayrıntısını ekranda geniş çekimde net olarak göremediğinden ve kamera pantolona zoom da yapmadığından “parlak / simli / lame / gümüş / parıltılı / pırıltılı / pullu” gibi sıfatlardan hangisiyle karşılaşması gerektiğine karar vermekte zorlandığını söylemiştir. En sonunda daha garanti bulduğu parlak kelimesiyle karşılamaya karar vermiş. “Es que brilla” tekrarını sağlayabilecek olan çeviriye de karar vermesi gerektiğini düşünerek “Parlak pantolon mu?” yerine “Parlak olan mı?” cümlesiyle karşılaşmıştır.

Sonuçta görsel-işitsel metinlerin ana odağı olan ekran görüntüsünün net ve büyük olması çevirmenlerin işlerini daha doğru yapmalarını sağlamaktadır. Aksi olduğu durumlarda bu, yanlış çeviriye yol açabilecek bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı altyazı çevirmenlerinin, görsel-işitsel çevirinin alt türü olan altyazıda karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktır. Bu zorlukları derinlemesine incelemek adına çalışmada sorular sorulara elde edilen veriler ışığında bulunan cevaplar şu şekildedir:

Çevirmenlerle yapılan görüşmeler ışığında verilen cevaplara bakıldığında çevirmenlerin altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtıp yansıtamadıkları konusunda farklı görüşte oldukları görülmektedir. Gelen cevaplar %50-70, %60-99, %70-80, %85-90 ve %80-90 şeklindedir. Bunun sebebi olarak kendilerinden edinilen çeviri örneklerinde verdikleri açıklamaların da kanıtladığı üzere çevirinin ederi, kısa sürede çeviri yapmak zorunda olmaları, kısa ve özlü yazma zorunluluğu, hızlı konuşmalar, kültürel öğeler, yer kısıtlılığını göstermişlerdir.

Çevirmenlere çevirileri için tanınan sürenin yeterli gelip gelmediği hususunda çevirmenlerin temin ettikleri çeviri örneklerinde de belirttikleri üzere festival çevirisi yaptıklarında yeterince süreleri olduğu görülmektedir. Görüşme sorularına verdikleri cevaplar, çevirmenlerin çalıştıkları şirkete veya mecraya göre verilen süre değişiklik göstermektedir. Dar zaman verildiğinde çeviri kararları bundan etkilenmektedir. Süreleri yeterli olmadığı ya da kısa olduğunda çeviri üzerinde yeteri kadar uğraşamadıklarını, araştırma sürelerinin kısaldığını, düşünme sürelerinin azaldığını, ara dilden çeviri yapıyorlarsa orijinal metne bakacak vakitlerinin olmadığını, son kez izleyemediklerini, kelime oyunları ile yeterince uğraşamadıklarını ve hata ihtimalinin arttığını dile getirmişlerdir.

Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre çevirmenleri en çok zorlayan altyazı kural ve koşullarının karakter kısıtlaması, metinsiz çeviri yapmak, ara dilden çeviri yapmak, kısa ve öz anlatmaya çalışmak, çalışılacak metnin formatı, görüntünün ulaşmaması ya da formatı, kelime oyunları, araştırma süreci olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çevirmenler, çevirilerinin yayınlanacağı mecranın aldıkları kararları etkilediği konusunda hemfikir olmuşlardır. Kararlarının mecradan mecraya değişmesindeki en büyük sebebin kurallarının farklı olmasıdır. Festivallerde daha özgür olduklarını, platformların kurallarının daha katı olduğunu dile getirmişlerdir.

Çevirmenler, görüşme sorularına verdikleri cevaplarda filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından fark olduğunu altını çizmişlerdir. Ara dilden çeviri yaptıklarında kaynak dili bildiklerinde orijinal metinle karşılaştırmalı gitmenin onlara çeviride zaman kaybettirdiği ortaya çıkmıştır. Orijinal dili bilmediklerinde ya da orijinal metne ulaşamadıklarında ara dilin çevirmenin kararlarına uymak zorunda kalmakta yani yorumun yorumunu yapmakta olduklarını açıklamışlardır. Bu durumlarda diğer bir geliştirdikleri stratejiyse dili bilen birine danışmaktır, ki bu da yine çevirinin daha uzun sürmesine sebep olmaktadır.

Görüşmelerde çevirmenlere sorulacak sorular iki ayrı grupta toplanmıştır. İlk grup sorularında çevirmenlere çeviri geçmişleri bağlamında genel sorular sorularak ne kadar süredir çeviri yaptıkları, ana gelir kaynaklarının altyazı çevirmenliği olup olmadığı, eğitimleri, çevirileri için genelde ne kadar süre verildiği, bu süreyi yeterli bulup bulmadıkları, verilen sürenin çevirilerine olan etkisi, altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştıkları zorluklar, altyazıya vermek istedikleri anlamın ne kadarını yansıtabildikleri, çeviri yaptıkları mecranın çevirilerini etkileyip etkilemediği, ara dilden çeviri yaparken yaşadıkları zorluklar ve altyazı çevirisiyle hayatlarını geçindirebilmek için ayda ne kadar çeviri yapmak zorunda oldukları sorulmuştur.

Bu çalışma için görüşme yapılan beş çevirmenin de yıllardır altyazı çevirisi alanında deneyimleri vardır. Çevirmenlerden biri hariç hepsi hayatını altyazı çevirisinden kazanmaktadır. Tek çevirmense bir yıl öncesine kadar hayatını altyazı çevirisiyle geçindirmektedir. Altyazı çevirmenlerinden biri hariç hepsi çeviri eğitimi almıştır. Çevirmenlerin tamamı altyazı çevirisi için onlara verilen sürenin mecradan mecraya değiştiği konusunda hemfikirdirler. Bu süre diziler için 1-2 günden filmler için 3 aya kadar genişleyebilen bir yelpazeye sahiptir. Çevirmenler, çeviri için onlara tanınan süreyi genellikle yeterli bulurken işleri verilen süreye göre de seçtiklerini, bazen pazarlık ettiklerini, film festivallerinde daha geniş süre tanınırken platformlara çalıştıkları bazı şirketlerinse çok kısıtlı sürede iş beklediklerini eklemişlerdir. Çevirmenler bir filmin sağlıklı olarak çevrilebilmesi için 5-7 gün arasında bir süreye ihtiyaç duyduklarının altını çizmişlerdir ve verilen sürenin çeviri kararlarını etkilediğinde hemfikirlerdir. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştıkları zorluk konusunda farklı fikirlere sahiptirler. Çevirmenler, kaynak metnin olmayışı (deşifre yaparak çevirme), internet ortamında izlenen linkin ileri geri sarma tuşunun olmayışı,

altyazı bölümlemesi, kısaltma, ara dilden çeviri, KNP (Key Names and Phrases) belgesindeki terimlerin yanlış oluşu, kelime oyunları, birleştirme, kendine özgü dili oturtmak, görüntünün temin edilmeyişi, doğal dili yakalamak, terim araştırması, karakter kısıtlaması, Türkçenin yetersizliği gibi zorluklar sıralamışlardır. Çevirmenler altyazıda kaynak metnin vermek istediği anlamın yüzde kaçını yansıtabiliyorlar sorusunda farklı görüştedirler. Yüzde 60 ile 99 arasında birbirlerinden farklılaşıyorlar. Çevirmenlerin hepsi, çeviri yaptıkları mecranın çeviri kararlarını etkilediğini ve filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk farkı olduğunu belirtmektedirler. Üç çevirmen şu anda kendilerini geçindirmek için kendilerini yoracak kadar yani gereğinden fazla çeviri almadıklarını söylüyor. Bunun ardındaki sebep olarak da ailesiyle yaşamaları ya da birikimleri olduğu gerçeği yattığını söylüyorlar. Bu üç çevirmenden biri eskiden gereğinden fazla çeviri alarak, almak zorunda kalarak birikim yaptığını ama bunun sonucunda da tükenmişlik yaşadığını itiraf ediyor. Diğer iki çevirmenden biri yine tükenmişlik sebebiyle tam zamanlı altyazı çevirisini bıraktığını söylerken, diğeryse hâlâ kendini zorlayacak şekilde çeviri yapmaya devam ettiğini belirtiyor.

Soruların ikinci kısmındaysa çevirmenlerden toplanan çeviri örneklerine dair detaylı cevaplar aranmıştır. Her çeviri örneğinin arka planını öğrenmek adına çevirdikleri metnin kaynak dili, varsa ara dili, hangi mecrada yayınlandığı, çeviri için ne kadar süre verildiği, bu sürenin çeviri kararlarını etkileyip etkilemediği, örnek çeviride karşılaştıkları zorluğun neler olduğu, altyazının kendine özgü niteliklerinden ötürü çeviri kararlarının ne şekilde değiştiği, başka bir mecra ya aynı çeviriyi yaptıkları takdirde kararlarının aynı kalıp kalmayacağı, farklı şekilde çevirmek isteyip de çevirememelerinin ardındaki nedenler sorulmuştur. Çevirmenlerden hem kaynak metinden hem ara dilden yaptıkları çeviri örnekleri toplanmıştır. Çevirmenlerden edinilen çeviri örnekleri arasında hem TV'ye hem dijital platformlara hem de film festivallerine yaptıkları çeviriler bulunmaktadır. Genel olarak örnek çevirilerde kendilerine az zaman verildiğinden dem vurmamışlardır. Dolayısıyla çeviri kararlarında küçük bir kısım süre kısıtlamasından etkilenmiştir. En çok zorlayan kararların ekran yazıları, kısaltma yapmalarını gerektiren durumlar ve ara dili anlama çabaları olduğunu belirtmişlerdir. Mecraların kendilerine özgü kurallarından ötürü aynı çeviriyi başka mecra ya yaptıklarında aynısını yapamayacaklarını da dile getirmişlerdir. Ancak bu her zaman ve her örnek için geçerli değildir.

Bu çalışmada altyazı çevirmenlerinin koşullarını ve film festivallerinin işleyişini öğrenmek amacıyla üç çeviri koordinatörü ve üç festival koordinatörüyle görüşme yapılmıştır. Çeviri koordinatörlerinin üçü de en az 15 yıldır düzenli olmasa da çeviri koordinatörlüğü yapmaktadır. Üçü de çevirmendir. Film festivallerinde kullanılan yazılı bir kural listesi olmadığı görüşünde hemfikirdirler. Kendilerinin koordinatörlük yaparken hangi kurallara dikkat ettiklerini madde madde açıklamışlardır. Çevirmene verilen çeviri süresinin değişken olmakla birlikte 1 haftadan 1 aya kadar geniş bir süre olabileceğini nadiren elde olmayan nedenlerle birkaç gün süre verildiğini belirtmişlerdir. Çevirmenler, altyazı çevirilerini Word'deki bir tabloda teslim etmektedirler ve gerektiğinde SRT dosyası olarak da filmin altyazıları istenebilmektedir. Film festivallerindeki çeviri sürecini, materyallerin temini, filmlerin uygun çevirmenlere dağıtılması, materyallerin çevirmene ulaştırılması ve çevirilerin son kontrolü olarak tanımlamışlardır. Çeviri koordinatörleri, festivallerde çeviriye sansür uygulanmadığını eklemişlerdir. Film ara dilden çevrildiğinde orijinal metni her zaman temin edilememektedir ve çevirmenden orijinal metinle karşılaştırması da beklenmemektedir. Çeviri koordinatörleri, çevirmenlerin filmi küçük ekranda veya kalitesiz görüntüyle izlemesinin bir zorluk oluşturduğu yönünde hemfikirdirler. Çeviri koordinatörlerinden ikisi çevirmenlerin hak ettiği ücreti kazandığını düşünürken bir tanesi bu fikre katılmamaktadır. Film festivallerinde çevirmenlerin rayiçlerinin ÇEVBİR tarafından (dolaylık olarak, birlik üyesi çevirmenler tarafından) belirlenmekte olduğunu da tekrarlamışlardır.

Çalışmada çeviri sürecini ve film festivallerinde altyazı çevirmenlerinin kısıtlarına etki eden altyazıya dair teknik detayları öğrenmek üzere üç festival koordinatörüyle görüşme yapılmıştır. Festival koordinatörü olarak çalışma geçmişleri 20, 30 ve 12 yıldır. Festivaldeki koordinatörlük işlerini farklı şekillerde tanımlamışlardır. Salon testleri, koordinasyon, görev dağılımı, materyallerin ekibe ulaştırılması, teknik prodüksiyonu sağlamak gibi ayrıntıları olduğunu belirtmişlerdir. Çeviri sürecinin materyalleri çeviri koordinatörüne iletmek, çeviri koordinatörünün çevirmenlere ulaştırması, çeviri koordinatörü tarafından çeviri kontrolünün yapılması ve sinema salonlarındaki laptoplara yüklenmesi olarak ilerlediğini açıklamışlardır. Çevirilere, çeviri koordinatörünün maddi hata düzeltme şeklinde bir müdahalesi dışında başka bir müdahale yapılmadığını eklemişlerdir. Altyazılara sansür uygulanmadığı konusunda hemfikirdirler. Festivallerde uygulanan yazılı bir kural tablosu olup olmadığı

konusunda verdikleri cevaplar farklılaşmaktadır. Biri yazılı kural tablosu yok, diğeri tüyoları içeren bir tane eskiden vardı derken, üçüncü koordinatörse bilmediğini ancak bunun çeviri koordinatörünün inisiyatifinde olduğunu belirtmiştir. Filmlerin Türkçe isimlerine dağıtımcılar, festival direktörleri/program kooordinatörleri, nadiren de olsa çevirmenlerin karar verebildiğini sözlerine eklemişlerdir. Altyazıların teknik özelliklerine bakıldığında bir koordinatör Segoe fontunu kullanırken diğeri ikisi Arial kullandığını söylemiştir. Üçü de beyaz altyazı olduğu, salon izin verdiğinde ve İngilizce altyazı da Türkçeyle birlikte elektronik olarak yansıtıldığında İngilizce altyazının sarı olabildiği, font büyüklüğünün salonun büyüklüğüne ve projektörün konumuna göre değişebildiği konusunda hemfikirler. Aynı şekilde hemfikir oldukları diğeri durumsa çevirinin ederinin ÇEVİRİ tarafından belirlendiğidir. Çevirmenin festivallere yaptığı altyazılarda hak ettiğini kazanıp kazanmadığı sorusunaysa farklı cevaplar vermişlerdir. Biri festivallerde çevirmenler de dâhil kimsenin hak ettiğini kazanmadığını dile getirirken diğeri “Hayır, kazanmıyorlar” demiştir. Üçüncü koordinatörse “ÇEVİRİ sayesinde artık kazanıyorlar” cevabını vermiştir.

Altyazı çevirmenlerinin karşılaştıkları zorlukları belirleyen etmenlerin detayları hem çevirmenlerin hem çeviri hem de festival koordinatörlerinin verdikleri cevaplar ışığında ortaya çıkmış, çevirmenlerin sadece metin içi zorluklarla değil teknik ve dışsal zorluklarla da bir yandan uğraştığı belirlenmiştir.

Bu çalışmanın kısıtları çalışma dâhilinde sadece Türkiye’den beş altyazı çevirmeninin çeviri örneklerine ve görüşlerine dayanması, üç çeviri koordinatörü ve üç festival koordinatörünün görüşlerinin alınmış olmasıdır. Çeviri koordinatörlerinin tamamının festivalde koordinatörlük yapıyor olması da başka bir kısıttır. Çalışmaya altyazı çevirisi yaptıran şirketlerden çeviri koordinatörleri de dahil edilebilseydi daha kapsayıcı ve detaylı bir çalışma ortaya çıkabilirdi.

Gitgide sayıca artmakta olan dijital platformlar ve bunların Türkiye piyasasına girişiyle ileride altyazı çevirisi alanı daha da genişleyecektir. Teknolojinin de gelişmesiyle makine çevirisi alanı da hareket kazanmaktadır. İleridebu alanda yapılacak akademik çalışmalarda makine çevirisi yapan ChatGPT, Google, Yandex gibi araçlar kullanılarak yapılan altyazı çevirileri incelenebilir ya da aynı metnin makine çevirisiyle yapılmış bir ya da birkaç versiyonuyla insan çevirisi versiyonu

karşılaştırılabilir. Özele indirgenerek de makine çevirisinin altyazıdaki kültüre özgü öğeleri nasıl çevirdiği insan çevirisiyle karşılaştırılarak incelenebilir.

Farklı mecralara yapılan çeviriler tek bir film üzerinden karşılaştırılabilir. Aynı filmin bir platforma yapılan çevirisiyle festivale yapılan çevirisinde iki mecranın da kuralları göz önünde bulundurularak ne gibi farklılıklar gösterdiğine bakılabilir.

KAYNAKLAR

- AVTE. (2023). Wannabe? <https://avteurope.eu/know-your-rights/wannabe/>
- Addou, M. (Yönetmen). (2021). *Suspended Wives* [Bekleyen Kadınlar] [Film]. IrisProd; Haut Les Mains.
- Bağcı, T. (2013). *Reflection of Culture in Audiovisual Translation: Translatability & Untranslatability in Subtitling*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Bannon, D. (2013). *The Elements of Subtitles* (3.baskı). Translation Studies Press.
- Baturay, M. (2019). *Turkish-English Subtitling Strategies in Turkey: The Case of the 2014 Istanbul Film Festival*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi
- Baumbach, N. (Yönetmen). (2022). *White Noise* [Beyaz Gürültü] [Film]. NBGG Pictures; Heyday Films; A24.
- Bays, C., Greenberg, R., Fryman, P., Heisler, E., Heline, D., Lord, P., Malins, G., Miller, C., Harris, C., Lloyd, S., Kang, K., Rhonheimer, J., Tatham, C. (Baş Yapımcılar). (2007-2008). *How I Met Your Mother* 3. Sezon. [Dizi]. Bays & Thomas Productions; 20th Century Fox Television.
- Bogucki, L. (2020). *A Relevance-Theoretic Approach to Decision-Making in Subtitling*, Palgrave Macmillan.
- Bruti, S. ve Di Giovanni, E., (Eds.). (2012). *New Trends in Translation Studies Vol.7, Audiovisual Translation across Europe An Ever Changing Landscape*, Revisiting audiovisual translation research. Peter Lang AG.
- Burton, J. (2009). *The Art and Craft of Opera Subtitling*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230234581_5
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crane, D., Kauffman, M., Bright, K.S., Borkow, M., Curtis, M., Chase, A., Malins, G., Calhoun, W., Silveri, S., Goldberg-Meehan, S., Reich, A. (Baş Yapımcılar). (1994-2004). *Friends*. [Dizi] Bright/Kauffman/Crane Productions; Warner Bros. Television.
- Çakıroğlu, K. (2019). *"The Big Bang Theory" (Büyük Patlama) Dizisinin Türkçe Altyazı Çevirisinde Mizah Aktarımı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- ÇEVBİR. (15.03.2021) Altyazı-Seslendirme Çevirisi ve Bağlantılı Diğer Hizmetler <https://cevbir.org.tr/altyazi-seslendirme-cevirisi-ve-baglantili-diger-hizmetler>
- ÇEVBİR. (07.06.2021) Altyaz-Seslendirme Çevirileri Hk. Kamuoyu Açıklamamız <https://cevbir.org.tr/genel/altyazi-seslendirme-cevirileri-hk-kamuoyu-aciklamamiz>
- Damar Yılmaz, M. (2017). *Altyazı Çevirilerinde Kültürel Öğelerin Aktarımı ve Çeviri Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Daniels, G., McGrath, D. (Senaristler) & Silverman, D. (Yönetmen). (28 Ekim 1993). *Halloween Special Treehouse of Horror IV* (5. Sezon, 5.Bölüm, The Devil and Homer Simpson kısmı). [Dizi Bölümü]. Brooks, J. H., Groening, M., Mirkin, D., Simon, S., (Baş Yapımcılar). *The Simpsons*. Gracie Films; 20th Century Fox Television.
- De Linde, Z. ve Kay., N. (1999) *Semiotics of Subtitling*, Routledge.
- Díaz Cintas, J. ve Anderman, G. (Eds.). (2009) *Audiovisual translation language transfer on screen* Palgrave Macmillan.
- Díaz Cintas, J. ve Remael, A. (2021) *Translation Practices Explained Subtitling Concepts and Practices*. Routledge.

- Elliott, S. (Yönetmen). (1994). *The Adventures of Priscilla, Queen of the Desert* [Priscilla Çöller Kraliçesi] [Film]. PolyGram Filmed Entertainment; Specific Films.
- Erdoğan, N. (2009). *Altyazı ve Dublaj Çevirileriyle İlgili Yöntem ve Tekniklerin Çeviribilim Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Erdoğan, Y. (Yönetmen). (2013). *Kelebeğin Rüyası* [Film]. Böcek Yapım; BKM Film.
- Gambier, Y. (2003) *Introduction, The Translator*, 9:2, 171-189. DOI: 10.1080/13556509.2003.10799152
- Guardini, P. (1998). Decision-making in subtitling, *Perspectives*, 6:1, 91-112. <https://doi.org/10.1080/0907676X.1998.9961326>
- Hristov, I. (Yönetmen). (2020). *Strah* [Korku] [Film]. ProFilm; Transformers; Sonus; Kinolight; Revo Films.
- Irmak, Ç. (Yönetmen). (2005) *Babam ve Oğlum* [Film]. Avşar Film.
- Ivarsson J. ve Carroll M., (1998). *Subtitling*, TransEdit.
- Jin-seok, O. (Yönetmen). (2023). *Queenmaker*. Insight Film; Studio Focus X; AStory.
- Kadelbach, P. (Yönetmen). (2013). *Unsere Mütter, unsere Väter* [Film]. TeamWorx.
- Kalender, D. (2019). *A Descriptive Study on the Translation of Wordplays in Subtitles of the TV Serial How I Met Your Mother*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi
- Kantürk, N. (01.07.2021). *Dizi ve Filmlerdeki Altyazı Krizi - Kriz Masası* [Video] YouTube. Kutsal Motor. https://www.youtube.com/watch?v=Plp_NgaEi34&ab_channel=KutsalMotor
- Kantürk, N. (30.09.2022). ÇEVİRİ üyesi çevirmenlerle söyleşi: “Çevirmenlerin örgütlenerek alandaki sorunların çözümüne odaklanması gerekiyor”. *Gazete Nisan*. <https://www.gazetenisan.net/2022/09/cevbir-uyesi-cevirmenlerle-soylesi-cevirmenlerin-orgutlenerek-alandaki-sorunlarin-cozumune-yonelmeleri-gerekliyor/>
- Karluk, E.N. (30.04.2023) Sinema Sektöründe Görünmeyen Sömürü. *BirGün*. <https://www.birgun.net/makale/sinema-sektorunde-gorunmeyen-somuru-433117>
- Kocaevli, G. (2019). *An Analysis of Turkish Audiovisual Translation (Subtitling) in a Pun-friendly Context: A Relevance Theoretical Approach Towards the American TV Show Modern Family*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kuşçu Özbudak, S. (2018). *Cultural Representation and Translation of Poetry Through Subtitling: The Case of Butterfly's Dream*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kuzgun, C. (2019). *Rendering Culture-Specific Items in Subtitle Translation: A Case Study of Dairy Philosopher: Istanbul*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Levitan, S., Lloyd, C., Morton, J. Corrigan, P., O'Shannon, D., Walsh, B., Zuker, D., Wrubel, B., Richman, J., Higginbotham, A., Lloyd, S., Ko, E., Tatham, C., Chandrasekaran, V., Pollack, J., Burditt, J. (Baş Yapımcılar). (2009-2010). *Modern Family 1. Sezon*. [Dizi]. Lloyd-Levitan; 20th Century Fox Television.
- Lorre, C., Prady, B., Aronsohn, L., Molaro, S., Kaplan, E., Ferrari, M., Goetsch, D., Holland, S. (Baş Yapımcılar). (2009-2010). *The Big Bang Theory 3. Sezon* [Dizi]. Chuck Lorre Productions; Warner Bros. Television.
- Lorre, C., Aronsohn, L., Tannenbaum, E., Tannenbaum, K., Ackerman, A., Burg, M., Koules, O., Foster, D., Gorodetsky, E., Beavers, S., Patterson, J., Reo, D. (Baş Yapımcılar). (2003-2015). *Two and a Half Man* [Dizi]. Chuck Lorre Productions; The Tannenbaum Company; Warner Bros. Television.

- Martinez, X. (2004) Film dubbing Its process and translation. Orero Clavero, Pilar, (Eds.) *Topics in audiovisual translation* (Benjamins Translation Library 56). (s. 3-7). Amsterdam: John Benjamins.
- Mendes, S. (Yönetmen). (2005). *Jarhead* [Film]. Red Wagon Entertainment; Neal Street Productions.
- Meyer, G. (Senarist) & Reardon, J. (Yönetmen). (8 Ekim 1992). Homer the Heretic (4.Sezon 3. Bölüm) [Dizi Bölümü]. Brooks, J. L., Groening, M., Jean, A., Reiss, M., Simon, S. (Baş Yapımcılar). *The Simpsons*. Gracie Films; 20th Century Fox Television.
- Mutchnick, M., Kohan, D., Burrows, J., Marchinko, J., Greenstein, J., Herschlag, A., Flebotte, D., Kinnally, J., Poust, T., Janetti, G., Malins, G., Wrubel, B., Quaintance, J., Martin, S., Barr, A. (Baş Yapımcılar). (1998-2020). *Will & Grace* [Dizi]. KoMut Entertainment; 3 Sisters Entertainment; 3 Princesses and a P Productions; NBC Studios; NBCUniversal Television Studio; Universal Television.
- Nejati, A. ve Nematollahi, M. (Yönetmen) (2021) *Mashgh-e emshab* [Ev Ödevi] [Film].
- Netflix. (27.04.2023). *Audio Description Style Guide v2.5*. <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215510667-Audio-Description-Style-Guide-v2-5>
- Netflix. (07.10. 2022). *Timed Text Style Guide: General Requirements* <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215758617-Timed-Text-Style-Guide-General-Requirements>
- Netflix. (22.12.2022). *Turkish Timed Text Style Guide*. <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215342858-Turkish-Timed-Text-Style-Guide>
- Neuman, L.W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, 7th Edition, Pearson.
- Newmark, P. (1993). *Paragraphs On Translation Topics in Translation; 1. Multilingual Matters*.
- Okyayuz, A.Ş. (2021). Çeviri Teknolojiler, Çeviride Teknoloji Kullanımı ve Çeviri Projeleri, *İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı*. (s. 212-256). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Okyayuz, A.Ş. (2016). Altyazı Çevirisi. Siyasal Kitabevi.
- O’Sullivan, C. ve Cornu, J.F. (2019). History of audiovisual translation. *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation* (L. Perez-Gonzalez, Ed.). (s.15-30). Routledge.
- Özer, G. (2015). *Film Altyazı Çevirilerinde Kültürel-Dilsel Öğelerin Aktarım Olanakları ve Sınırları*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi
- Pardo, B.S. (2013). *Translation Studies: An Introduction to the History and Development of (Audiovisual) Translation*. LINGUAX Revista de Lenguas Aplicadas.
- Pasolini, U. (Yönetmen). (2020). *Nowhere Special* [Alelade Bir Yuva] [Film]. RAI Cinema; Picomedia; Digital Cube; Eurimages.
- Pedersen, J. (2010). Audiovisual translation – in general and in Scandinavia, *Perspectives: Studies in Translatology*, 18:1. (s. 1-22). DOI: 10.1080/09076760903442423.
- Pedersen, J. (2020). Audiovisual Translation Norms and Guidelines, *The Palgrave Handbook of Audiovisual Translation and Media Accessibility*. (s. 417-436).

- Pedersen, J. (2011). *Subtitling Norms for Television, An Exploration focusing on Extralinguistic Cultural References*. Benjamins Translation Library.
- Perego, E. (2009). The Codification of Nonverbal Information in Subtitled Texts. *New Trends in Audiovisual Translation*. (Eds.) Jorge Diaz Cintas. 58-69.
- Pereira, A. M. (2005). *El subtitulado para sordos: estado de la cuestión en España*. Quaderns. Revista de traducción, 12, 161-172.
- Pietrangeli, A. (Yönetmen). (1965). *Lo La Conoscevo Bene* [Onu İyi Tanırdım] [Film]. New Line Cinema.
- Rietveld, J. (2008). *The Mind of a Subtiter: Translation Strategies Employed in Subtitling Crime and Comedy*, Master Thesis, Utrecht University.
- Reviers, N. (2012). Audio Description and Translation studies: A Functional text type analysis of the Dutch play Wintervögelchen. *New Trends in Translation Studies Vol.7, Audiovisual Translation across Europe An Ever Changing Landscape*. 193-208.
- Rosales, J. (Yönetmen). (2022). *Girasoles Silvestres* [Yabani Çiçekler] [Film]. Fresdeval Films; A Contracorriente Films; Oberon Media; Luxbox.
- Saçıntı, M.C. (Yönetmen). (2015). *Mandırâ Filozofu İstanbul* [Film]. Mint Prodüksiyon.
- Sayman, A.S. (2011). *The Quality of Audiovisual Translation in Turkey and the Course of the Production Process: An Empirical Study on the Subtitled and The Dubbed Versions of Will and Grace*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Singh, A. (Yönetmen). (2023). *Chor Nikol Ke Bhaga* [Çal Kaç] [Film]. Maddock Films.
- Szarkowska, A. (2020). *The Palgrave Handbook of Audiovisual Translation and Media Accessibility Subtitling for the Deaf and the Hard of Hearing*, 248-268
- Şahin, A. (2015). *Film Çevirilerinde Artı ve Eksileriyle Altyazı Yöntemi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 8, Sayı 37, 971-976.
- Şahin, M. (2018). *Surmounting censorship in subtitles in the context of Turkey*. Paralleles, Sayı 30 (2). 71-85. DOI:10.17462/para.2018.02.05
- TDK. (2023). *Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler*. <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/buyuk-harflerin-kullanildigi-yerler/>
- TDK. (2023). *Noktalama İşaretleri (Açıklamalar)*. <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>
- Utray, F., Pereira, A.M. ve Orero, P. (2009). *The Present and Future of Audio Description and Subtitling for the Deaf and Hard of Hearing in Spain*. Meta, 54(2), 248–263. <https://doi.org/10.7202/037679ar>
- Vanderschelden, I. (2002). *Subtitling wit: the case of Ridicule*, Studies in French Cinema, 2:2, 109-122. <https://doi.org/10.1386/sfci.2.2.109>.
- Von Bovary, G. (Yönetmen). (1930) *Zwei Herzen im 3/4 Takt* [Film]. Deutsches Lichtspiel-Syndikat.
- Yetkin, N. (2009). *Analyzing The Translatability in Subtitled Humor in the Turkish Cultural and Linguistic Context*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Yıldırım, R. (2018). *A Descriptive Study on the Translation of Idioms from English into Turkish in the Subtitles of Three Popular American Sitcoms*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Yumurtacı, G. (2020). *Televizyonda ve Dijital Platformda Durum Komedi: Jet Sösyete Örneği*, Beykoz Akademi Dergisi. 280-304.

EKLER

EK-1. Çevirmenlerle Yapılan Görüşme Formu

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?
2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?
3. Çeviri eğitimi aldınız mı?
4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?
5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?
6. Sizce ne kadar süre verilmeli?
7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?
8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?
9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?
10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarını etkiliyor mu?
11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?
12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

EK-2. Çevirmen A Görüşme Soruları ve Cevapları

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?

15.

2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?

Hayır. 1 yıl öncesine kadar öyleydi.

3. Çeviri eğitimi aldınız mı?

Evet.

4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?

Festivallerde süre daha rahat oluyor, ekstrem bir durum yoksa en az 1 hafta. Dağıtımıcının çevirmekten vazgeçtiği durumlarda daha az süre verilebiliyor. 45-50 dakika diziler için platformlarda 3 gün, film için 4 gün olabiliyor.

5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?

Festivallerde yeterli, dijital platformlarda değil. Bu yüzden festival çevirileri her zaman daha kaliteli olur.

6. Sizce ne kadar süre verilmeli?

90 dakikalık bir film için 6 iş günü olmalı. Bir günde görsel-işitsel metnin maksimum 15 dakikası çevrilmeli. Zaman kodu atarsak günde 10 dakikası çevrilmeli.

7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Çok etkiliyor. Süre olmazsa o kadar uğraşamayacağım deyip geçiyorsun. Araştırma süreni, düşünme süreni kısaltmış oluyorsun. Kelime oyununu vermek için çok kafa yormak gerekiyor mesela.

8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?

Karakter sınırlaması kesinlikle. Hem cümleyi platformlarda 42 karaktere sığdırmak ve ekranda altyazının belli bir süre durabiliyor olması.

9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?

Bazen evet bazen hayır. Yüzde 70 ben verebilirim ama genelde yüzde 50. Titiz çalıştığım için. Ekonomik boyutu da var. Çok çeviridense elimde olanı yetiştireyim diyorum. Borcun falan varsa iş havuzunu genişletmen lazım. Hızlı çeviri yapmak zorunda oldukları için hayat galesi, gelir azlığı sebebiyle diğer çevirmenlerin daha çok çeviri yapmaları gerekiyor.

10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarını etkiliyor mu?

Evet. Festivalde daha özgür çevirebiliyoruz, platformlarda o kadar özgür değiliz. Şapkalı harflerin kullanımı gibi. Film festivallerinde şapka kullanılan kelimelerde anlam değişiyorsa koyuyoruz.

11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Evet, çok oluyor. Bazen ara dilden çeviri yanlış olabiliyor, ekstra kafa patlatmak zorunda kalıyoruz. Ara dile çeviren çevirmen kelime oyunu olduğunda kendi diline, kendi kültürüne göre yerelleştirmiş olabiliyor. Çevirmen de ara dildekini aktarmak zorunda kalabiliyor. Hangi dil olduğuna göre orijinal metnine bakabiliyorum. Avrupa dilleriyse bakıyorum.

12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

Türkiye’de 10 film çevirerek insan hayatını geçindirebilir. Yurt dışına çalıştığımızda 5 film diyebiliriz euro kuru sebebiyle. Çevirmenin aylık 30 bin kazanması gerekiyor ki asgari düzeyde geçinebilelim, kira vs. ödeyebilelim. Evet, çok sefer 7 gün boyunca, pazar bile dinlenmeden çalıştığım çok oldu, hayatımı geçindirmek için fazla fazla çalışmışım.

Çevirmen B Görüşme Soruları ve Cevapları

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?

23 yıldır.

2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?

Evet.

3. Çeviri eğitimi aldınız mı?

Hayır.

4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?

İşverenin ne kadar sıkıştığına bağlı. 5-6 gün de olabiliyor, 1-2 gün de verilebiliyor.

5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?

İşverenler, koordinatörler benim çevirmen olarak hızımı, esnekliğimi bildikleri için ona göre süre verirler genelde.

6. Sizce ne kadar süre verilmeli?

Filmden filme fark var. 100 dakikalık belgeselse en az 3 gün gerek. 4-5 gün daha iyi. Kolay diyalogluysa daha kısa da sürebilir. Metnin olup olmadığıyla da ilgili. Eksik metin de olabiliyor, bu da çeviri süresini uzatıyor.

7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Evet. Çok kısa süre veriliyorsa, 1-2 güne yetişmesi gerektiğinde sağlıklı olmuyor. Videoya bile bakmadığım zamanlar oluyor. İşverenin sorumluluğunda oluyor. Orijinal metin Fransızcaysa Fransızcasından değil İngilizcesinden bakıp geçtiğim oluyor zaman darsa, asıl metne bakmadığım zaman karşılaştıramıyorum. Tabii bunlar çok istisnai durumlar ve çok acil çeviriler için geçerli.

8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?

Türkçenin fakirliği zorluyor. “Awkward” gibi sözcüklerde Türkçede hangisiyle karşılayacağımı bilemediğim zamanlar oluyor. Eski kelime kullandığımda izleyici anlayacak mı, yadırgayacak mı diye şüpheye düştüğüm oluyor. Metinsiz çevirdiğimde tam anlayamadığımda kelimeyi çözümlemek çok zaman alıyor.

9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?

Hayır, yansıtamıyor. Ancak bazen kısıtlamalar iyi de olabiliyor. Kısa özlü yazmak çeviriyi güzelleştiriyor da. Çevirinin anlamca fakirleştiği de oluyor. Biraz da metnin türüne bağlı. Kelimenin kendi anlamı, bir de çağrışımları da var. Hepsini aynı anda vermek mümkün olamıyor. Genel olarak bu tüm çeviri türleriyle alakalı da bir sorun.

Yüzde konusunda gelecek olursak buna cevap vermek zor. Metnin, daha doğrusu diyalogun, konuşmanın yüzde kaçını yansıtabiliyoruz diye düşünürsek, yüzde yüzün altında kalacağı muhakkak. Yüzde 60'la 99 arası diyebiliriz.

Ama öte yandan şöyle de bir gerçeklik olabilir. Yüzde 110-120'sini de yansıtabiliriz belki. Çünkü kaynak dildeki ifadede de nihayetinde bir duygunun, düşüncenin, vaziyetin kelimelerle yansıtılması. Peki bu yüzdeyi hesaplarken biz kaynak dildeki metni veya diyalogu değil de tasvir edilen o asli duyguyu, düşüncüyü, vaziyeti kıstas alırsak ne olur? Eminim ki bunları biraz daha iyi yansıtır kaynak dildeki metnin ötesine, yani yüzde 100'ün ötesine geçtiğimiz oluyordur.

10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarınızı etkiliyor mu?

Tabii ki evet. Müşterilerin beklentileri önemli oluyor bu konuda. Bazen kendi çeviri kararlarımdan taviz verdiğim oluyor mecburen. İtiraz ettiğim de oluyor onların beklentilerine, ortak yolu bulduğumuz da oluyor. Eski dil yazmak isterken yazamadığım oluyor. Festivallerde kendimi daha serbest hissediyorum.

11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Acayip fark oluyor. Ara dilden çevirirsen, orijinal dili bilmediğinde çok daha kolay çevirirsin. Sorgulamazsın çünkü. Yarım yamalak biliyorsan ya da daha az biliyorsan burada bir şey diyor ama bunu demiyor diyorsun, o yüzden çok fazla araştırma yapmak zorunda kalıyorsun.

12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

İstanbul'da şartlar yüzünden son yıllarda buna cevap vermek çok zor. Her ay aynı miktar kazanmak da zor. 45 bin kazanırsak ancak anlamlı bir ücret kazanmış oluruz. Aylık ortalama 400 dakika ve üzerini çeviriyorum. Vakit varsa çeviriyi alırım genelde. Üstümde geçim kaygısı olmadığı için öyle bir zorunlulukla yapmıyorum.

Çevirmen C Görüşme Soruları ve Cevapları

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?

2018'den beri. 5 yıl.

2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?

Evet.

3. Çeviri eğitimi aldınız mı?

Evet, üniversitede.

4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?

Çalıştığım ajansa göre değişiyor. Bazen film için bir hafta verilebiliyor ama 1 saat içinde redaksiyon teslimi de geldiği oluyor. Bir dizi bölümü için 2 gün verildiği de oluyor ama genelde tercih etmiyorum. Çeviri için kısa süre verilmesi durumunda gerekli araştırmayı yapmaktan kaçınıp zaman kazanmaya çalışmak yerine daha uzun süreler çalışarak durumu kotarmaya çalışıyorum, örneğin 8 saatlik değil, 10-12 saatlik mesai yapıyorum ama çevirimi kontrol etmeye zamanım olmayabiliyor, kalite de hâliyle düşüyor. Şu

anda yeterli bulmadığım sürelerdeki işleri seçmeme lüksüne sahip olduğum için bunları almayı tercih etmiyorum. Şirket tercihim bol süre verenden yana kullanıyorum. İşler durgun olduğu zaman diğer şirketlerden, yani az süre verenlerden de çeviri alabilirim. Düzenli çalıştığım bir yer var, çok sayıda çeviri almasam da bana yetiyor. Almak zorundaysam kısa süreliyi, süreyi uzatır mıyız diye sorup öyle alıyorum. O ay hiç iş yapmadıysam anca o zaman kabul ediyorum süresi az işleri. Büyük maddi kaygılarım yok ailemle yaşadığım için. Düzenli bir dizi olunca 2 ayın geliri de 1 ayda çıkabiliyor. Şirket içinde full time çalıştığımda çok kısa sürede işler halletmek zorunda kaldığım oldu ama onun dışında serbest çeviri yaparken tercih etmedim. Bir günde 45 dakikalık altyazı çevirisini bitirmemi istedikleri oluyordu. Şu anki özenimi tabii ki gösteremiyordum. Yaptığım işi tekrar izleyemiyordum. Bu hatalara neden oluyordu. İngilizce kalan bir cümle olmuş mesela ama kontrol için vaktim kalmadığından o hata öyle yayınlanmıştı.

5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?

Festivallerde yeterince vakit veriliyor. En çok iş almayı tercih ettiğim şirkette veriliyor. Daha az iş aldığım şirketle zaman pazarlığı yapıyorum, önce kısa veriyorlar, uzatır mısınız diyorum, uzatırlarsa alıyorum. Ona da açık oluyor bazı projeler.

6. Sizce ne kadar süre verilmeli?

Görsel-işitsel metnin bir günde en fazla 15 dakikası çevrilmeli. Günde 10 dakika çevirsek daha da iyi olur. Araya iş alabilirim. Bir yandan dublaj da yapmayı seviyorum çünkü. Elim dolu, alamam, demek istemiyorum. İki projeyi beraber yürütebileceğim süreler isterim.

90 dakikalık film için 1 hafta verilmeli en az. Fatura kesme süresi bile aslında katılmalı bir çevirmenin çalışma süresine, AVTE'nin de dediği gibi o da bir mesai.

7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Etkilemez sanıyordum ama etkiliyor sanırım. Teslim etmeden önce çeviriyi son kez izlemek için süre gerekli mesela. Araştırma süresi de önemli. Onun yerine almamayı tercih ederim çeviriyi eğer süre çeviri kararlarımı etkileyecek kadar kısaysa.

8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?

Eskiden ara dilden çeviri yapmak büyük zorluk olabiliyordu, referans aldığımız İngilizce çevirilerin kalitesi kötü olabiliyordu. Orijinal dildeki metin de her zaman elimizde olmuyordu. Artık genelde, en azından çalıştığım yerlerde, İngiliz çeviriler de daha iyi. Şu anda orijinal dildeki metne de hep erişimim

oluyor, dili bilmesem de buna danışıyorum. Dili bilenlere soruyorum veya sözlüklere başvuruyorum.

Altyazı çevirisinde edebiyat çevirisinde olduğu gibi uzun uzun anlatımlar yapamıyoruz. Cümleleri kısaltma, bazı şeyleri kısa ve öz ifade etme pratiğini kazanınca işiniz kolaylaşıyor ama bu da altyazı çevirisinin zorluklarından biri.

Bazen dublaj çevirmenleri ve altyazı çevirmenleri ortak bir terim listesi kullanıyor. Dublaj çevirisini yapan kişi o listedeki kelimelerin çevirisini sizden önce sisteme girdiyse onun bulduğu karşılığı kullanmak zorunda kalıyorsunuz. Bulduğu karşılık yanlışsa proje yöneticisine haber verip “ben şöyle yazıyorum” diyebiliyorsunuz ama o da bir zaman alıyor.

9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?

Hayır. %70-%80 yansıtabiliyoruz. Arada kaybolan şeyler tabii ki oluyor.

10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarını etkiliyor mu?

TV’ye hiç iş yapmadım, sansür mekanizmasına aşına değilim o yüzden ama tabii ki orada çok etkiliyor. Festivalde serbestiz daha çok. Bazı kurallar platform kurallarıyla aynı olsa da festival kuralları o kadar katı değil. Örneğin platformlara çeviri yaptığımda cümle sayıyla başlıyorsa o sayıyı yazıyla yazıyorum. Festival çevirilerinde böyle bir durum yok. Bir festival filminde İngilizce çeviride kısa bir açıklama vardı parantez içinde, Türkçesine de parantez içine o bilgiyi girdim ama platformlarda bunu yapamıyoruz kesinlikle. Farklı mecraya yaptığımda böyle farklılıklar olabiliyor çevirilerimde.

11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Evet. Çok iyi bir çeviri de olsa arada kaybolan şeyler mutlaka oluyor. Ara dile çeviri yapan kişi de belli çeviri kararlarıyla çeviriyi kısalttığı için bize geçen bilginin yorumunu yapıyoruz biz bu durumda ve orijinaline dönmek zorunda kalıyorsun bir yerde gerçekten böyle mi demiş diye. Ara dildeki metne yüzde 100 güvenemeyiz asla. Hem dublaj hem altyazı çevirisi varsa elimde ikisini de karşılaştırıyorum.

12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

300-360 dakika arası. Ailemin yanında yaşadığım için bir nebze daha rahatım o konuda. Bu daha fazla da olabilir başkaları için. Festivalleri içermiyor verdiğim cevap, platform işlerinde geçerli bu.

Şu an gereğinden fazla çeviri almak zorunda kalmıyorum, geçmişte yaptığım birikimin de etkisi var bunda. 1 ay sıkı çalışıp sonraki aylarda bir tık rahat çalışabiliyorum. İyi rayıçlere çalıştığım için öyle zor durumda kalmıyorum.

Çevirmen D Görüşme Soruları ve Cevapları

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?

15.

2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?

Evet.

3. Çeviri eğitimi aldınız mı?

Evet.

4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?

Mecradan mecraya, koordinatöre göre değişiyor. 3 ay süre de verilebilir festivallerde.

Televizyonda 45 dakikalık belgeselin hemen yayına girmesi gerekebiliyor, denetimden geçmesi de gerekiyor, çeviri için 3-4 gün veriliyor. Yayın akışı bunu gerektiriyor. Bunu 1 haftaya uzattırmaya çalışıyorum. Deşifreye de her zaman güvenmiyorum. Türkçeden İngilizceye TV için 22 dakikalık için de 3-4 gün veriliyor. Çalışma şekli bakımından aynı olduğu için. Kültür Merkezi'ne yaptıklarında dönemsel programlara altyazı çevirisi yapıyorum. Programları çok önceden belli oluyor. İşler çok öncesinden geliyor. En az 1 ay sürem oluyor. 3 ay da olduğu oluyor. Araya kendi işlerimi de sokabiliyorum. Daha iyi bir şey mi? Daha uzun vakit verildi diye daha iyi yapacaksın diye bir şey de yok.

5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?

Bazı işlerde yetmezken genelde yeterli buluyorum. Çalıştığım mecrayla alakalı bu durum.

6. Sizce ne kadar süre verilmeli?

90 dakikalık bir film için en az 5 gün verilmeli. 1 hafta da çok makul olur. İdeali ayda en fazla 3 film çevirmek.

7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Evet. Nadir de olsa bir iki gün sonraya çeviri yetiştirmemi istedikleri oldu. Makine çevirisini editleyelim mi yayına girsin diye teklif edip işverenin kabul ettiği o çevirinin o şekilde yayınlandığı oldu. Eskiden daha çok geliyordu böyle örnekler. Artık pek gelmiyor. Süper bir çeviri çıkmaz ama maddi hata da olmaz şeklinde çeviri oldu, ödemede fark olmadı. Şarkı gibi yerlerde makine çevirisi

kullanmadım. O örnekte etkiledi. Araştırmam gereken noktalar vardı, işveren açıkça mükemmel olmasa da olur dediği için bazı yerleri araştıramadım. Kelime oyunlarını kısa sürede çevirmek sağlıklı olmuyor.

8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?

En büyük zorluk metnin olmaması. Mesaim iki üç katına çıkıyor öyle durumlarda. Yanlış kötü imlalı deşifreler zorluyor. Deşifreye her zaman güvenemiyorum.

Film festivallerinde metnin yollandığı format beni zorlayabiliyor. Pdf olarak yollandığında mesela kopyala yapıştır yapılamıyor bazen. Senaryo olduğunda vesaire de öyle. Görüntü ayrı gönderilmediğinde, internet ortamında bir link atıldığında onu streaming etmek zor oluyor, zaman alıyor. Sistem ileri geri yapmana izin vermiyor, 10 saniye ileri geri yapılamadığında aynı yeri 10-20 kere geçtiğim oluyor. Teknik sıkıntılar zorluyor.

Altyazıda özet geçmeyi sevmiyorum. İnce bir ayarı var. Olabildiğince kaynak metne sadık kalmaya her detayı vermeye çalıştığım için kısıtlamak zor oluyor. Her kelime seçiminin bir sebebi var. En başta kısıtlamayı aklımda yapıyorum, uzun kelime yerine aynı anlama gelen kısa kelimeleri seçmeye çalışıyorum. Bazen çok zorlayan örnekler de oluyor. Bölünme yeri tutmayan, satırın yetmediği, daha kısaltamadığım çeviriler de oluyor.

9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?

Çevirinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle zaten bir derecede kayıplar oluyor. Altyazı çevirisindeyse hızlı konuşulan dillerde cümle atmaya bile gidilebiliyor. Anlam olarak bir önceki ya da bir sonraki cümleyle aynı olabildiğinde o cümleler atılabiliyor. Yüzde 85-90'ı yansıtılabiliyor. Kültüre aşina olmayan deyişler olduğunda buna yaklaşmak bile zor olabiliyor hem kültürel öge hem yer kısıtlılığı bakımından.

10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarını etkiliyor mu?

Üç nokta kullanmayı seviyorum. X festivalde süre kısıntım yoktu, 7-8 saniyeye çıkabiliyordum. YouTube gibi bir platforma yükleyeceklerdi. Kırpmana gerek kalmamıştı. Aynı cue'da ikiden fazla kişiyi konuşturabiliyorum festivallerde. Ama TV'de yapamıyorum. Aktarım azalmış oluyor aksi halde.

11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Tabii ki de oluyor. Orijinal dili biliyorsam ara dilden yapmak zor. Ara dilden yaptığında hiç tanımadığım bir çevirmenin kararlarına tabi oluyorsun, ona güvenmek zorundasın. Fonetik olarak anladığında ama ara dildeki çeviride o

kelimeyi görmediğinde bağlama daha oturan başka bir kelime bulmaya çalışıyorsun, işin süresi uzuyor orijinal metnin peşine düştüğünde ya da paranoyak oluyorsun böyle birkaç uyuşmayan şey gördüğünde diğer çevirilerde de mi hatalar vardı acaba şüphesine sebep oluyor. Bir ayağın havada gibi. Bize çok yabancı bir yerleştirme yapmış olabiliyor ara dile çeviren. Kaynak metin yoksa kendi kültürüne uydurmak yerine bambaşka bir şeye dönüştürmüş, kaynak metinden çok uzaklaşmış olabiliyoruz. Ara dilden çeviren 5 farklı çevirmene versen 5 farklı çeviri çıkar ve diğer 5 aktaran çevirmen de erek metne farklı çevirir. Çevirinin çevirisi, başkasının yorumunu yorumlamak çok bambaşka bir hal alıyor.

12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

Güç bela geçiniyorum. Türkiye şartlarında bir serbest çevirmen olarak iş akışının garantisi olmadığı için özellikle acil işlerde, iki güne yetiştir dendiğinde almam gerektiği oluyor. İlerisini düşünerek almak zorundayım. Refah düzeyim iyi olsa almam. Banyomu ertelediğim oluyor. Kendimi sıkıştırmak zorunda kalabiliyorum.

Çevirmen E Görüşme Soruları ve Cevapları

1. Kaç yıldır altyazı çevirisi yapıyorsunuz?

Dublaj çevirisiyle başlayıp altyazıya geçtim. 2004-2005'ten beri altyazı çevirisi yapıyorum.

2. Mesleğiniz, yani ana gelir kaynağınız altyazı çevirmenliği mi?

Evet.

3. Çeviri eğitimi aldınız mı?

Evet. İlk eğitimim başka bir alandaydı. Yüksek lisansım altyazı dublaj çevirmenliği idi.

4. Altyazı çevirisi için genelde ne kadar süre verilir?

Festivalde daha çok süremiz oluyor. 2-3 hafta bazen 1 ay oluyor. DVD'lerde 24 bölümdü sezonlar, çevirmek için 1 ay veriyorlardı. Günde 2 bölüm çevirdiğim oluyordu. Yurt dışında cue başına alıyorduk, daha çok kazandırıyor. 6-7 yıl sonra yurt içindeki araçlarla çalışmayı bıraktım. Çeviri için verilen süre değişiyor. Bazen 1 hafta olabiliyor, son zamanlarda ertesi gün sonuna ya da 2 gün sonraya istedikleri oluyor, ama onları almamayı tercih ediyorum. 2000 cue'luk iş için bu kadar süre verdikleri olabiliyor. Bunu 2-3 çevirmene bölüştürdükleri oluyor. Koordinasyon zayıf yoksa o şirketlere

yeterince zaman veriliyor. Sonra kontrole gidiyor. Çevirmene birkaç gün daha süre verseler daha verimli sonuç alınacak. Sürümden kazanmaya çalışıyorlar.

5. Verilen süre genel olarak yeterli mi?

Festivalde yeterli. Sinema çevirileri, yüksek profilli işlere yeterince veriyorlar. X platformuna direkt günde çevirmen metnin 15 dakikasını çevirecekmiş gibi süreyi ayarlıyorlar. 60 dakikalık görsel-işitsel metin 4 gün veriyorlar.

6. Sizce ne kadar süre verilmeli?

Film geldi, önce izlemem lazım. Film başına 5 gün, dizi başına 3 gün isterim ama ütopik gibi.

7. Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiler mi?

Etkiliyor. Çok uzun süre verdiklerinde çok üstünde oynuyorum sürekli. İsmimin yazması etkiliyor. Çeviri süresi azsa çok üstüne düşmeden yazıp geçiyorsun, kullanışlı olanı yazıyorsun, daha güzeli olabilir diyorsun süre daha uzun olsa. Noktalamalar gözden kaçır, imla vs. Ayrıntılı şekilde üstünden geçmeye vakit olmadığında hata ihtimali artıyor.

8. Altyazı çevirisi yaparken en sık karşılaştığınız zorluk ya da zorluklar nedir?

Kısaltma yapmak. İzleyicinin okuyabileceği hıza ulaştırmak çok zor. Birleştirme yapmak, kelime oyunları, terminoloji, araştırma yapmak... Bunlar çok zaman alan şeyler. Sözlükler hazırda dursa iyi oluyor. En önemli şey araştırma. Ve hızlı bir şekilde. Kendine özgü dilini oturtmak. Görüntü vermedikleri oluyordu eskiden, Torrent'ten indirmek zorunda kalıyordum. Satır bölümlemek de zor olabiliyor. Deneyimli ve deneyimsizi ayıran temel şey satır bölümleme oluyor. Doğal dili yakalamak da çok zor olabiliyor. QC yaparken dizilerde bölümler arasında, hatta bazen filmlerin kendi içinde bile tutarsızlıklara rastlayabiliyorum. Irk, din, LGBTQI+ gibi hassas mevzuların olduğu film ve dizilerde terimceye çok dikkat etmek gerekiyor. Eskiden kullanılabilen bazı kelimeler günümüzde kabul görmüyor ve çeviriye uygun kelimeyi bulmakta zorlandığım oluyor.

9. Altyazı çevirisinin kendine özgü nitelikleri sebebiyle çevirmenler vermek istedikleri tüm anlamı cümlelerine yansıtabiliyorlar mı? Ya da yüzde kaç oranında yansıtabildikleri söylenebilir?

İstersen yansıtabilirsin. En önemli kısımlarını almak gerekiyor. Asıl mesele bu. Kısaltayım derken kilit bilgileri atanlar da oluyor. Pratikte öğrenilen bir şey. Yüzde 80-90 yansıtılabilir. Birleştirme imkanı olmayan dosyalarda çok daha fazla kısaltmak gerekiyor.

10. Çeviri yaptığınız mecra alacağınız çeviri kararlarınızı etkiliyor mu?

Evet. Hepsinin kendine göre kuralları oluyor. Bazı kelimeleri kullanmamamı istiyorlar, ofansif şeyleri eklememeni istiyorlar, bazıları küfürleri yumuşatmamı istiyor. Platformun kendi içinde oynayan fragmanlarında küfürleri yazamıyoruz mesela ama filmde yumuşatmıyoruz. Uçakta gösterilen filmlerin altyazı çevirilerinde inanılmaz yumuşatmamızı istiyorlar. Eşcinsel, gey falan dendiğinde bile çıkarıyorduk. Bu anlattıklarım 10 yıl öncesiydi tabii. Platformlar hassas bu konuda. İzleyiciden çok şikayet gelebiliyor. DVD'ye çevrilmiş bir filmi platforma uyarlamamızı istiyorlar. O zaman kuralları farklı olduğu için değişiklikler yapıyoruz. Conform deniyor bunun adına. Satırlar uzun oluyor mesela, platformda daha kısıtlı bir alanımız oluyor. Üç nokta kuralı farklı olabiliyor. LGBT terimlerine mesela eskiden o kadar hassasiyetleri yoktu. Artık bunlara belli terimceyi uyguluyoruz.

11. Filmin orijinal dilini bilmekle ara dilden çeviri yapmak arasında zorluk açısından bir fark oluyor mu?

Olmaz mı? Dili bildiğin zaman kültürünü de daha iyi biliyorsun. Bazen template'larda güzel notlar olabiliyor. Ara dilden çeviri yaptığımızda İngilizceye çevirenin bilgisiyle sınırlı kalıyoruz. Bazen ara dildeki çeviriye inanmıyorum. Orijinal metni Google çeviriye yapıştırıp yardım alıyorum. Kendi dillerindeki atasözünü kelimesi kelimesine çevirmiş olabiliyor, o da anlam ifade etmiyor. Birilerine de sormak gerekiyor tabii dili bilmediğimde, o da bir zaman kaybı oluyor. Bir deyişi çeviren ara dildeki çevirmenin deyişi açıklaması gerekiyor. Uzak Doğu filmleri de zorluyor. İncil, Shakespeare çevirisi de zorlayan çevirilerden oluyor. Onların çevirisinde bazı çalıştığım yerler Copyright'lı olanları kullanma diyorlar.

12. Altyazı çevirisiyle hayatınızı geçindirmek için ayda kaç dakika çevirmeniz gerekiyor? Kendinizi geçindirmek için gereğinden fazla (sizi yoracak kadar) çeviri almanız gerektiği oluyor mu?

Dövizle kazandığım için daha iyi kazanıyorum. Şu an ayda 2 film yaparak hayatımı kazanabiliyorum. Yurt içiyle çalışırken ayda 24 bölüm falan çevirmek gerekiyordu durmadan çeviri yapmam gerekiyordu. O dönemde kendimi yıprattım, çok fazla çeviri aldım ve o yüzden çok yoruldum. Uzaklaştım. Eskisi gibi değil performansım. Nereye çalıştığına da bağlı. 1-2 dolar da veren var sonuçta. Herkes sürümden kazanmaya çalışıyor. Bir çeviri en son senden çıkmıyor. O da beni sıktı. En son iş benden çıkmayacaksa o işi almıyorum. Çeviriyi bıraktım, kontrole odaklandım. Hiç evden çıkmadan çalıştığım oldu kendi evimi alana kadar. İlk işe girdiğinde daha ucuza rayiç veriyorlar, ilk zamanlarda çok iş almaya mecbur kaldığım olmuştü.

EK-3. Çevirmenlerin Temin Ettiği Çeviri Örneklerine Dair Çevirmenlere Sorulan Soruların Olduğu Görüşme Formu

- 1- Çeviriyi ara dilden yaptıysanız hem orijinal dilini hem ara dilini belirtiniz.
- 2- Çeviriniz hangi mecra da yayınlandı? (Kısaca müze, festival, platform, TV, vb.)
- 3- Örnek çeviri için ne kadar süre verildi?
- 4- Verilen süre çeviri kararlarınızı etkiledi mi?
- 5- Çeviriyi yaparken karşılaştığınız zorluklar nelerdi?
- 6- Altyazı çevirisinin kendi özgü niteliklerinin, kısıtlılıklarının kararlarınıza etkileri neler oldu?
- 7- Aynı görsel işitsel metni farklı bir kural listesi olan başka bir mecra için çevirseydiniz aynı kararları mı alırdınız? Ortaya aynı çeviri mi çıkardı? Hem biçimsel hem içerik açısından değerlendirebilirsiniz.
- 8- Başka şekilde çevirmek isteyip de çevir(e)mediğiniz kısımlar oldu mu? Nedenleri nelerdir?

EK-4. Çeviri Koordinatörlerine Sorulan Sorular

1. Kaç yıldır çeviri koordinatörlüğü yapıyorsunuz?
2. Çevirmen misiniz? Evetse kaç yıldır?
3. Film festivallerinde uyguladığınız yazılı bir kural listesi var mıdır?
4. Yoksa şu başlıklar altında uyguladığınız kuralları açıklayınız?
 - a) Kısaltma
 - b) Ekran yazıları
 - c) Karakter sayısı
 - d) İtalikler
 - e) Büyük/Küçük harf kullanımı
 - f) Birden fazla karakter konuşmacı
 - g) Noktalama işaretleri
 - h) Font
 - i) Yabancı dildeki sözcükler veya diyaloglar
 - j) Altyazının bölümlenmesi
 - k) Sayıların yazılışı
 - l) Okuma hızı
 - m) Tekrarlar
 - n) Filmin ismi
 - o) Çevirmen ismi
5. Çevirmenlere genellikle bir film için ne kadar süre veriliyor?
6. Çevirmenler çevirilerini nasıl bir formatta teslim ediyorlar?
7. Film festivallerindeki çeviri sürecini açıklayınız?
8. Çevrilere film festivallerinde sansür uygulanıyor mu?
9. Ara dilden çeviri yapıldığında çevirmene orijinal metin temin ediliyor mu? Dili bilmeseydi de ondan yararlanması bekleniyor mu?
10. Çevirmenin görüntüyü küçük ekranda ya da kalitesiz görüntüyle izlemesi onlar için bir zorluk oluşturuyor mu?
11. Çevirmenler film festivallerinde sizce hak ettikleri ücreti kazanıyor mu?
12. Film festivallerinde altyazı çevirmenlerinin rayicini kim belirliyor?

KOORDİNATÖR 1'E SORULAN SORULAR VE CEVAPLARI

13. Kaç yıldır çeviri koordinatörlüğü yapıyorsunuz?

2008'den beri ara ara yapıyorum.

14. Çevirmen misiniz? Evetse kaç yıldır?

Evet. 2008'den beri.

15. Film festivallerinde uyguladığınız yazılı bir kural listesi var mıdır?

Hayır.

16. Yoksa şu başlıklar altında uyguladığınız kuralları açıkla mısınız?

- p) Kısaltma: Kolay okunması adına Amerika yerine ABD dense daha iyi. Çeviriyi düzeltirken bilinen bir kısaltmaysa çevirmen uzun yazdıysa, açıklamasını siliyorum, doktoru Dr. yapabiliyorum süre yoksa, hızlı konuşmalıysa. Anlaşıyorsa kısaltmayı açmıyorum. Hiç bizim kültürde bilinmiyorsa önce kendi kısaltmamı yaratmak adına açıklama yazıyorum, başka yerlerden kısıyorum bunu yazabilmek için. Sonrasında kısa halini kullanmaya devam ediyorum metin içinde tekrar geçtiğinde.
- q) Ekran yazıları: Kısa kelimelerden oluşuyorsa hepsi büyük harfle yazılıyor. Uzun cümle olduğunda hepsi küçük harflerle yazılıyor.
- r) Karakter sayısı: Karakter sayısı harflerin darlığına ve genişliğine göre tablonun alabileceği kadarıyla değişkenlik gösteriyor. Tablodan bir harf alt satıra taşınca perde buna izin veriyor. Ancak iki harf taşmasına izin vermiyorum.
- s) İtalikler: Dış sesler, anlatıcı, şiir, şarkı, kitaptan alıntı okuyorsa.
- t) Büyük/Küçük harf kullanımı: Cümlelerin baş harfi büyük, unvanlar büyük harf. TDK'deki kuralları uyguluyorum.
- u) Birden fazla karakter konuşmacı: Bir altyazı biriminde her satırda iki konuşma çizgisi olacak şekilde en fazla 4 kişiyi konuşturabiliyorum. Konuşma çizgisinden sonra boşluk koymuyoruz. Aynı satırda iki kişi konuştuğunda konuşmacıların replikleri birbirine girmesi diye ilk kişinin konuşmasından sonra birkaç space boşluk bırakıp 2. Kişinin konuşmasını yazıyorum tabii yer izin veriyorsa. Tek boşluk yine de bırakmamaya çalışıyorum.
- v) Noktalama işaretleri: TDK'yi baz alıyorum. Şapkeyi eş anlamlı olan kelimelerde kullanıyorum. Cümle bir sonraki cue'ya taşıyorsa cümlelerin sonuna üç nokta koyuyoruz ama diğer yarım başlayan cue'nun başına koymuyoruz. Ama çok konuşmalıysa, yer yoksa üç noktadan fedakarlık yapılabilir.
- w) Font: Times New Roman 12 punto.
- x) Yabancı dildeki sözcükler veya diyaloglar: Önemli bir konuşmaysa metne ekliyorum. Diyalogsa italik yazıyorum. Kültüre özgüyse aynı bırakılabilir. Çevirmen parantez içine "Almanca konuşuluyor" gibi bir not yazdıysa onu öyle bırakıyorum.

- y) Altyazının bölümlenmesi: Bağlaçlar ikinci satırın ya da devamındaki cue'nun başına gelmeli. Tamlamalar bölünmemeli. Birden fazla kelimeden oluşan bir öge varsa ayrılmamalı. Mümkün olduğunca cue kendi içinde başlayıp bitmeli, tek kelimesi bir sonraki cue'ya sarkmamalı.
- z) Sayıların yazılışı: Lafin gelişi deyiş falan değilse rakamla yazıyorum.
- aa) Okuma hızı: Cue dolu doluyorsa altyazı ekranda en az 5 saniye durmalı. Manuel yapıldığı için bazen bir tık altyazı ekrana geç gidebiliyor. Tek satırsa 2 saniye yetebiliyor. Hiçbir altyazı ekranda 1 saniye durmamalı. Zaman kodu olmadığı için oynatırken süreyi görebiliyoruz. Ben filmi izlerken çeviriyi okuyamıyorsam o cue'da bir sorun var demektir. Kısaltılması gerekiyor demektir, ona göre düzeltme yaparım.
- bb) Tekrarlar: Çevirmen hepsini yazdıysa silmiyorum. Bir tane yazdıysa launcher yanlışlıkla basmasın diye bir kere daha yazıyorum ve sola not düşüyorum. Çok kez söyleniyorsa aynı şeyi 2 cue'da yazarsa daha iyi oluyor. Senkron bozulmasın, launcher altyazıyı erkenden yollamasın diye not düşmek faydalı oluyor.
- cc) Filmin ismi: Filmin adını büyük harfle yazıyorum. Festival yöneticileri filmin ismine karar veriyor ve ben onu çevirmene iletiyorum. Filmin çeviri dosyası açıldığında karışıklık olmasın diye tablonun sol tarafına, ilk ya da ikinci satıra orijinal adını yazıyorum.
- dd) Çevirmen ismi: Çevirmen nasıl yazdıysa öyle bırakıyorum. "Almancadan çeviren: Xxx" şeklinde düzeltebiliyorum çevirmen o şekilde yazmadıysa. Bazen orijinal metinle filmin üstündeki İngilizce metin farklı olabiliyor. Seyirci niye bu kadar fark var diye eleştirmesin diye bunu not düşüyorum.

17. Çevirmenlere genellikle bir film için ne kadar süre veriliyor?

İstisnalar hariç (dağıtımçı sorun çıkarmazsa) bir haftayla bir ay arasında değişebiliyor. Nadiren benim elimde olmayan sebeplerle malzeme geç ulaştığında 2-3 gün vermek zorunda kalabiliyorum.

18. Çevirmenler çevirilerini nasıl bir formatta teslim ediyorlar?

Word'de önceden hazırlanmış bir tabloda. Online festival olduğunda zaman kodlu srt dosyası şeklinde de istenebiliyor. Word'deki tablo iki sütunlu. Sol tarafı geniş, orijinal ya da kaynak metni spotlayıp oraya yazıyoruz. Çevirmenin notlarını da oraya yazabiliyoruz. Not daha önemliyse dikkat çeksin diye metni silip notu bırakabiliyorum. Çevirmen yeterli not döşemediyse ben o notları ekliyorum. Karakterler ağır şiveli konuşuyorsa launcher anlamakta zorlanmasın diye kaynak dili de yapıştırdığım oluyor. Her cue'ya maksimum 2 satır yazabiliyoruz. Bir satırda karakter sayısı aşıldığında tablo kendiliğinden alt satıra geçiyor, yani karakter saymaya gerek kalmıyor. Cue'da iki satır varsa ilk satırların sonuna enter koyulmalı. Hazır olan tabloda cue sayısı yetmezse ek cue açıyoruz, hazır tablo fazla geldiyse boş cue'ları siliyoruz.

19. Film festivallerindeki çeviri sürecini açıklar mısınız?

Malzemeler festival genel koordinatöründen geliyor, ben de malzemeleri çevirmene Google Drive'dan yoluyorum. İstisnalar hariç bir hafta veriyorum. İlk deadline aşımıysa ek süre veriyorum, ikincisinde vermiyorum. Güvendiğim çevirmenlere çevirileri beni uğraştırmadığı için biraz daha esnek davranıyorum. Gelen çevirileri kaynak metinle karşılaştırarak okuyorum. Kontrolü yaptıktan sonra genel koordinatöre yolluyorum.

20. Çevirilere film festivallerinde sansür uygulanıyor mu?

Hayır.

21. Ara dilden çeviri yapıldığında çevirmene orijinal metin temin ediliyor mu? Dili bilmesede ondan yararlanması bekleniyor mu?

Her zaman temin edilmiyor. Ondan yararlanmasını beklemiyorum. Bazen çevirmen istediği için yolluyorum. Orijinal metin olduğunda çevirmen o dili bilene sorup metinden faydalanabiliyor.

22. Çevirmenin görüntüyü küçük ekranda ya da kalitesiz görüntüyle izlemesi onlar için bir zorluk oluşturuyor mu?

Evet.

23. Çevirmenler film festivallerinde sizce hak ettikleri ücreti kazanıyor mu?

Hayır.

24. Film festivallerinde altyazı çevirmenlerinin rayicini kim belirliyor?

ÇEVİRİ tarifesi baz alıyoruz. O tarifeyi kabul etmeyen festivallerle çalışmıyorum.

KOORDİNATÖR 2'YE SORULAN SORULAR VE CEVAPLARI

1. Kaç yıldır çeviri koordinatörlüğü yapıyorsunuz?

2005-2021 arasında yaptım.

2. Çevirmen misiniz? Evetse kaç yıldır?

Evet, 18 yıldır.

3. Film festivallerinde uyguladığınız yazılı bir kural listesi var mıdır?

Hayır, genelde ilk çalışmaya başladığım çevirmenlerin –bir araya gelip birlikte çalışmamızı takip eden süreçte- çevirileri üzerinden verdiğim, söz konusu kişinin neyi bilip neyi bilmediğine/anlamadığına göre değişen, bir nevi kişiye özel geribildirimlerle ilerledim.

4. Yoksa şu başlıklar altında uyguladığınız kuralları açıklayabilir misiniz?

a) Kısaltma

Karakter sınırlaması olduğundan ötürü, satırın taşıdığı yerlerde kilometre, doktor, santimetre, televizyon gibi kelimelerin, kurum ve kuruluşların herkesçe bilinen kısaltmaları (AB, WHO, ILO vb.) kullanılabilir.

b) Ekran yazıları

Ekrana çıkan yazılar, ekranda göründükleri şekle uygun olarak (küçük/büyük harf) tırnak veya italik kullanılmadan yazılır.

c) Karakter sayısı

Festivallerde genelde bir satırda 38-40 karakteri aşmayacak şekilde bir karakter sınırı uyguladık.

d) İtalikler

Şarkı, şiir, gazete, kitap, dergi, film, albüm isimleri; dış ses, kadrajda görünmeyen karakterlerin diyalogları, elektronik aletlerden gelen konuşma sesleri ve bazen de bir dildeki yabancı kelimeleri ayırmak için italik kullandık.

e) Büyük/Küçük harf kullanımı

Bunda genel olarak çok iyi olduğundan değil ancak bir referans olması için TDK'nın kurallarını uyguladık.

f) Birden fazla karakter konuşmacı

İdeali olmasa da mecbur kaldığımızda başlarına konuşma çizgisi koyarak aynı satırda iki karakteri konuşturduk. Ancak CPS'in sorun çıkarmadığı yerlerde olması gereken her satırda bir konuşanın olmasıdır elbette.

g) Noktalama işaretleri

Altyazı çevirisinin çok teferruatlı bir noktalamayı kaldırdığını düşünmüyorum. Anlam karmaşasının olabileceği durumlarda, elzem olanların dışında akışı duraklatacak veya yavaşlatacak noktalama işaretlerinin kullanılmasından yana değilim.

h) Font

Festivallerdeki tablolarda Times New Roman, 12 punto kullandık.

i) Yabancı dildeki sözcükler veya diyaloglar

Dilimize geçmiş ve zaten benimsediğimiz bir kelimeyse onu italikle normal diyalogdan ayırmamız gerekli değildir ancak görüntüdeki karakter o kelimeyi belli bir maksatla söylediye ve seyircinin de bunun yabancı bir kelime olduğunu bilmesi istenmişse onu italikle diğer diyalogdan ayırmak gerekir. İzleyicinin bazen bunun yabancı bir dildeki kelime olduğunu bilmesi yeterliyken bazen anlamını da bilmesi, filmin bağlamı açısından yararlı olur. Böyle durumlarda (karakter limiti aşılmıyorsa) çevirmen inisiyatif olarak tırnak veyahut köşeli parantez içinde yabancı kelimenin karşılığını ekleyebilir.

j) Altyazının bölünmesi

Altyazı satırları her zaman anlamlı yerlerden bölünmeli. Alt ve üst satırlar uzunluk açısından olabildiğince eşit olmalı. Tamlamalar ortadan bölünmemeli, çok asimetrik olmayacaksa var olan bir noktalama işaretinden de (virgül, noktalı virgül, nokta gibi) bölmek tercih edilmeli.

k) Sayıların yazılışı

1-10 arası rakamla, üstü yazıyla yazılmalı. Ancak görüntüde daha sayısal bir durum söz konusuysa (örneğin bir matematik dersindeyse) rakamlar kalmalı.

l) Okuma hızı

Manuel yaptığımız spotting'de satırlar ekranda genelde dört-beş saniye kalır. Orijinal dildeki diyalogdan cue dediğimiz her bir birime ister iki

kelime girsin isterse 20, bizim en fazla 40 karakter basabileceğimiz iki satırımız vardır. Bir altyazı programı kullandığımız ve zaman damgalı dosya oluşturduğumuz durumlarda da yetişkinler için saniye/karakter limiti 17 ila 20 arasında değişmektedir.

m) Tekrarlar

Görüntüdeki sesin bir şeyi defalarca tekrar ediyor olması bizim de onu aynı sayıda yazacağımız anlamına gelmez. Örneği aralarda fazla es girmeden dört-beş saniye içinde defalarca tekrarlanan bir kelimeyi biz iki kere yazabiliriz.

n) Filmin ismi

Gösterimi yapan kurum/kuruluş film için bir Türkçe karşılık düşündüyse o isim kullanılır. Bazen festivallerde bu başlığın, filmi detaylı bir şekilde bilmesinden ötürü çevirmenin önerisiyle belirlendiği de olur.

o) Çevirmen ismi

En sona "Çeviren: Falanca" şeklinde yazılır.

a) Çevirmenlere genellikle bir film için ne kadar süre veriliyor?

Çevirmenler için kendi programları doğrultusunda ve çeviri koordinasyon işleyişini de aksatmayacak bir şekilde ortak kararlaştırılan bir tarih verilir genelde. Malzeme akışının gecikmesi veya başka bir aksilik yüzünden programın sıkıştığı, daha hızlı iş çıkarılması gereken durumlarda –yine karşılıklı müzakere ve rıza sonucu- bu süre 3-4 güne kadar indirilebilir.

b) Çevirmenler çevirilerini nasıl bir formatta teslim ediyorlar?

Tablo veya zaman damgalı srt'lerle teslim ediyorlar.

c) Film festivallerindeki çeviri sürecini açıkla mısınız?

Gelen filmler dillere, genre'lara, çevirmenin programına göre ilgili çevirmenlere dağıtılır. Teslim tarihlerinde koordinatöre gönderilen çeviriler kontrol edilir ve festivaldeki gösterimlerine hazır hale getirilir.

d) Çevirilere film festivallerinde sansür uygulanıyor mu?

Hayır, herhangi bir sansür uygulanmıyor. Görüntüde ne varsa çeviride de o olmalı.

e) Ara dilden çeviri yapıldığında çevirmene orijinal metin temin ediliyor mu? Dili bilmesede ondan yararlanması bekleniyor mu?

Eğer dağıtımçı şirketler söz konusu metinlere sahipse ve festivale göndermişse, evet, bu metinler çevirmenlere gönderilir. Çevirmen filmin orijinal dilini bilmiyor olsa bile elinin altında olması, takıldığı yerde metne göz atması, o dili bilen bir meslektaşına danışması veya internette araştırması açısından bu önemli bir ayrıntıdır.

f) Çevirmenin görüntüyü küçük ekranda ya da kalitesiz görüntüyle izlemesi onlar için bir zorluk oluşturuyor mu?

Evet, bence oluşturuyor. Çözünürlük düştükçe görüntü daha karanlık ve kalitesiz bir hal alıyor. Detaylar anlaşılmıyor, bazen hangi sözü hangi karakterin söylediği bile anlaşılamayabiliyor. Bu da hatalara ve çevirmen açısından zaman kaybına yol açıyor.

g) Çevirmenler film festivallerinde sizce hak ettikleri ücreti kazanıyor mu?

Örgütlendikleri müddetçe, evet. Eskiye kıyasla büyük bir yol kat edildiğini söyleyebilirim.

h) Film festivallerinde altyazı çevirmenlerinin rayicini kim belirliyor?

Festivallere çalışan, meslek birliği üyesi çevirmenler.

KOORDİNATÖR 3'E SORULAN SORULAR VE CEVAPLARI

1. Kaç yıldır çeviri koordinatörlüğü yapıyorsunuz?

2007'den beri.

2. Çevirmen misiniz? Evetse kaç yıldır?

Evet, 1990'da başladım, bir ara verdim, 93'ten itibaren düzenli olarak devam ediyorum.

3. Film festivallerinde uyguladığınız yazılı bir kural listesi var mıdır?

Yazılı kural listesi pek çok kez gündeme geldi ama maalesef şimdilik yok. En başta İKSV çevirmenleri olarak bu işe kafa yormaya başladığımızda bu kuralları kendi içimizde konuşup kararlaştırmıştık. İtalik, büyük küçük harf kuralları vs. Ama yazıya dökülemedi. Kendi aramızda uzlaşmıştık. Genel olarak koordinatörler bu kuralları uyguladı.

4. Yoksa şu başlıklar altında uyguladığınız kuralları açıklayınız mı?

1. Kısaltma: Aynı kısaltma genelde aynı filmde birkaç kez geçer. İlkinde açıklamasını yazıp anlamı veririm, cümleyi başka yerinden kırpırım. Mesela ilkinde "Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)" yazıp diğerlerinde DSÖ yazarım. Bilinmeyen bir kısaltmaysa ilkinde açıklamalar yazılmalı.

2. Ekran yazıları: Ekran yazılarını italik yazıyoruz, büyük-küçük harf yazılmasına dair genel bir kural yok. Ekranda büyük harfle yazıldıysa ve kısaysa, bir iki kelimeyse ekrandakinin büyük küçüklüğüne uyuluyor. Çok önemli olduğunu düşünmediğimden çevirmen büyük-küçük harfle yazdıysa öyle bırakırım. Söz konusu olan ekran yazıları uzunsa ve yazıların tamamını çevirmen büyük harfle yazmışsa onları küçültebiliyorum.

3. Karakter sayısı: Çevirilerde kullandığımız tablonun belli bir stili var. Satır başına 39-40 karakter sığabiliyor. Satırda ince, zayıf karakterler kullanıldıysa 43'e kadar sığabiliyor aslında. Salon koordinatörü seanstan önce kontrolünü yapıp puntoyu küçültebiliyor. Bol konuşmalı filmlerde özellikle son harf yarım çıkmasın diye bu kontrol gerekli. Koordinatör olarak salon koordinatörünü uyarıyorum bu durumlarda. Çok istisnai bir durum bu.

4. İtalikler: Radyo, TV (elektronik aletlerden gelen sesler), şarkı, dış ses, anlatıcı, iç ses. Aynı cue içinde bir satırı ya da kelimeyi italik yapamıyoruz.

Program izin vermiyor. Böyle durumlarda italik yapılacak kısmı ayrı cue'ya koyuyorum. Telefon konuşmaları karşılıklı olduğunda aynı cue içinde ayıramayacağımız için onları hiç italik yapmıyoruz, yapamıyoruz.

5. Büyük/Küçük harf kullanımı: TDK kurallarını uyguluyoruz.
6. Birden fazla karakter konuşmacı: Cümle bir sonraki cue'da devam ediyorsa konuşma çizgisiyle başlayıp küçük harfle devam ediyoruz. Genelde bir cue'da iki karakter konuşuyor, ama üst üste, çok hızlı konuşmalar olduğunda, bazen üç veya dört karakterin konuşmasını da aynı cue'ya sığdırmak zorunda kalabiliyoruz, fakat bu çok ender rastlanan bir durum.
7. Noktalama işaretleri: Yarım kalan cue'ların sonuna üç nokta koyuyoruz. Alt cue'da devam ettiğinde başına üç nokta koymuyoruz. Festival çevirmenlerinin birçoğu buna uyuyor ama farklı mecralara çeviri yapanlar, o mecraların kurallarına alışık olduklarından yarım kalan cümlelerde üç nokta kullanmadan devam edebiliyorlar, ben de onları değiştirmiyorum. İki tür de kabul edilebilir. Amerikan sisteminden gelen virgöl kullanımı çok yaygın ama yanlış. Seslenilen kişinin adından önce virgöl konmaz. Ama tersi çok yaygın. Seslenilen kişinin ismi cümlelerin başındaysa ondan sonra virgöl koyuyoruz.
8. Font: Tabloya Times New Roman 12 puntoyla yazıyoruz. Altyazı perdeye yansıtılırken başka bir fontla ve puntoyla yansıtılabiliyor. Salonun teknik detaylarına göre değişebiliyor.
9. Yabancı dildeki sözcükler veya diyaloglar: Eğer anlaşılması gerekmeyen başka dilde bir konuşma varsa bunu çevirmiyoruz. Mesela o yabancı dil İspanyolcaysa İspanyolcasını altyazıya yazmıyoruz, ama tabloda sol sütuna launcher'a not düşüyoruz, "İspanyolca konuşuyor, bekle, basma" notunu düşüyoruz. Yabancı kelime veya diyalogu çeviride kullanılması gerektiğinde tırnak içine alıyoruz, program izin vermediğinden de zaten italik yapmamız mümkün olmuyor.
10. Altyazının bölümlenmesi: Yer yetiyorsa anlamlı bütünlüğü olan tamlamaları ayırmamak gerekiyor. Okumayı kolaylaştıracak şekilde yan cümlecikleri bölmeden tutabiliyorsak bir satıra yan cümlelerin tamamını koymak makul oluyor. Yoğun konuşmalı yerlerde bazen bu kuralı es geçmek zorunda kalabiliyoruz. Genelde tek satırda tek kelime bırakmayıp iki satırı dengeli bölmemiz gerekiyor ama sürprizi önceden vermemek, uzun es verdiğinde başka cue'ya atmak gibi istisnai durumlar haricinde.
11. Sayıların yazılışı: Binli sayılarda Türkçede nokta koyuyoruz, virgülle yazanlar oluyor, onları değiştiriyorum. Saatlerin yazımı da aynı şekilde. Türkçede saatlerin arasına nokta koyulur. 3 bin 400 şeklinde kullanımlar var, bunları düzeltiyorum: 3400 yapıyorum. 4 basamaklılarda çok sıfır yok, göz bunu algılayabilir. Sayıların yazımı bağlamına göre değişiyor. Ondan küçük diye yazıyla yazılmasını anlamlı bulmuyorum. Bazen yazıyla

yazmak yanlış olmasa da göze hoş gelmiyor. Genelleme yapmak zor olabilir bu konuda.

12. Okuma hızı: Okuma hızını kestirebilmek açısından çeviriyi yaptıktan sonra filmi izlerken içimizden kontrol amaçlı ortalama bir hızla okumak gerekiyor. Spotu sıkıştırdığımızda, cümleyi yarım bırakmadığımızda yani aynı cümle cue içinde bittiğinde okuma hızını tutturmak kolay oluyor. Festivallerde altyazı paneli filmin altında olduğu için göz alta doğru hareket ediyor, bu da okuma hızını fark ettirebiliyor. Akıcılığı sağlamak adına uzun cümleyi sonu noktayla biten kısa cümlelere dönüştürebiliriz. Bu sayede daha hızlı okunur oluyor.
13. Tekrarlar: Normal koşullarda aynı şey çok kez söylendiğinde, mesela 5 kez söylenen şeyi 2 kez yazıp bırakmak kafi ama launcher'ı düşünmek gerekiyor. Boşluğuna gelip bir sonraki satırı yanlış yerde ekrana yollayabiliyor. 3 veya 4. kez aynı kelimeleri söylediğinde sola not düşüp aynısını 5 kez söylüyor yazıyoruz, sağ tarafa da bir cue boşluk bırakıyoruz ki önceden bassa bile ekrana boş cue gitsin, önceden bir sonraki cue'yu yollamasın.
14. Filmin ismi: Filmin ismi büyük harfle yazılıyor. Dosyanın en başına filmin adını yazıyoruz. Filmin başında ön sahne oluyor filmin ismi çıkmadan, sonra filmin ismi ekranda belirince tekrar filmin ismi ekrana yollanıyor. Filmin ismine genellikle festivali düzenleyenler, danışmanlar, filmin seçim sürecinde rol alanlar karar veriyor, nadiren çevirmenin görüşü sorulduğu oluyor. Filmin adını çevirmene ben iletiyorum. Program belli olduktan sonra toplantılardan biri filmlere isim koymak üzerine oluyor. Filmlerin isimleri çoğunlukla o zaman belli oluyor. Çoğunlukla filmin orijinal adına yakın bir çeviri yapılarak isme karar veriliyor.
15. Çevirmen ismi: Çevirinin sonuna çevirmen adını yazmamışsa "Çeviren: Xxx" şeklinde yazıyorum ama bazen "Türkçeleştiren: Xxx" şeklinde yazanlar oluyor, onlara dokunmuyorum. "Fransızca aslından çeviren: Xxx" şeklinde uyarıyı filmin başına , "IKSV sunar" ibaresinin hemen altına yazmam isteniyor. Film başlamadan bunun ekrana gönderilmesi bekleniyor. "Özgün dilinden çeviren" ibaresi filmin sonuna yine konabilir.

5. Çevirmenlere genellikle bir film için ne kadar süre veriliyor?

Çok değişken. Normal koşullarda birçok filmin malzemesi çok önceden geliyor. Aralıkta gelmeye başlıyor. Şubat'ta çok film gelmiş oluyor. Aylar öncesinden verilebiliyor. Bazı filmlerin malzemelerinde süre kısıtlaması oluyor. Bazen çevirmenin filmi izlemesi için 24 saatliğine bile link açılabilir. Bazı filmler de son dakika gelebiliyor. Bazen bazı çevirmenler son anda filmi bitiremeyeceğini söylediğinde başka çevirmene paslamam gerekebiliyor. O durumlarda çevirmene verilen süre mecburen kısaltılmış oluyor.

6. Çevirmenler çevirilerini nasıl bir formatta teslim ediyorlar?

Word formatında bir tablomuz var. Festivalde altyazıyı ekrana yansıtmakta kullandığımız programda o tablo çalışıyor.

7. Film festivallerindeki çeviri sürecini açıklar mısınız?

İKSV’de bu işlere bakan film trafiğiyle uğraşan arkadaş malzemeleri temin ediyor, film listesini bana atıyor. Film listesine bakarak notlar alıyorum, filmin türü, içeriği, dili ne diye filmleri araştırıyorum. Malzemeler gelmeden bazı filmler için çevirmen isimleri belirlemiş olabiliyorum. Malzemesi tamamlanan film bana geliyor. Tekrar malzemeyi açıp metin zor mu kolay mı, metinler hangi dillerde geldi diye bakıyorum. Bazen orijinal dilindeki metni gelmemiş olabiliyor. Bazen çeviriyi kime vereceğimi yeniden planlayabiliyorum. İdeal durumda çeviri ne kadar erken teslim edilse o kadar iyi oluyor, bir deadline veriyorum ama çeviri her zaman zamanında gelmeyebiliyor. İdeal durum benim ya da asistanımın çevirileri filmi izleyerek kontrolden geçirmesi ama bunu zaman kısıtından dolayı her film için yapamıyoruz. Deneyimli çevirmenlerinkini imla hataları gibi noktalara bakarak sadece okuyorum. Bazı çevirmenlerinkini filmle kontrol etmek gerekiyor. Özellikle yeni çevirmenlerinkini. Bir ara redaktör grubum vardı. Onlara da belli bir para ödeniyordu. O sistem çok başarılıydı. Koordinatör ve asistanının başka görevleri oluyor. Daha koordinasyona yönelik şeyler oluyor. Yazışmalar oluyor. Launcher ayarlamak büyük bir yük. Bütçe kısıtlamaları yüzünden bu grubun uygulamasını kaldırmak zorunda kaldık. Asistanım daha deneyimliyse o da kontrol yapıyor. Yeniye sadece son okumaları veriyorum. Film sayısı çok fazla, hepsine yetişmemiz çok zor oluyor. En yoğun ayımız mart ayı oluyor. Ortalama 150 çeviri oluyor. Bazen dağıtımclar bazı filmleri bize çevirebiliyorlar bazen son anda belli oluyor. Son anda onların yolladığı çeviriler tabloya oturtulup festival formatına sokuluyor. Elektronik altyazı yapıyoruz bazı dağıtımclar filmlerine de. Gösterim çizelgesi belli olduğunda her seansa bir altyazı operatörü ayarlamamız gerekiyor. Launcherları eğitme sürecimiz oluyor. Bu işi genelde asistanım yapıyor. Son yıllarda launch toplantısı yapmıyorum, herkesin kısıtlarına göre kendim dağıtıyorum. Hazır olan çevirileri, kontrolü tamamlanmış olan filmleri festival başladıktan sonra salon koordinatörüne yolluyorum günbegün. Eskiden topluca yüklüyorduk. Çevirmenler ilk seanstan sonra değişiklik yaptıklarında karmaşa yaşandığından festivalde her gün başında ya da önceki günden çeviriyi yollamaya başladım. Her gün launcherlara da seansları olduğunu bir gün öncesinde hatırlatıyorum.

8. Çevrilere film festivallerinde sansür uygulanıyor mu?

Hayır. Ne kelime ne de başka türlü olarak, filmlere de uygulanmadığı gibi çevrilere de sansür uygulanmıyor. “Fuck, fucking”lerde çeviride gereksiz şekilde çevirmen ana avrat düz gittiye, o bağlamda üslup anlamında çevirmenin yanlış kullandığını düşündüysem onu düzeltebilirim. Bu da sansüre bağlı yapılan bir değişiklik değil.

9. Ara dilden çeviri yapıldığında çevirmene orijinal metin temin ediliyor mu? Dili bilme de ondan yararlanması bekleniyor mu?

Evet, temin ediliyor. Dile göre çevirileri vermeye çalıştığım için kadromda İngilizce haricinde dil bilenler belli, o dillerden biriye onlara vermeye çalışıyorum. O metinleri talep ediyorum. Bazen orijinal dilinde metinleri olmayabiliyor. Mecburiyetten İngilizcesinden çevirtmem gerekebiliyor. Tüm o dili bilen çevirmenlerin eli dolu olduğunda bunu yapabiliyorum. Orijinal metinden yararlanması için directmiyorum.

10. Çevirmenin görüntüyü küçük ekranda ya da kalitesiz görüntüyle izlemesi onlar için bir zorluk oluşturuyor mu?

Çok ciddi zorluk oluşturan durumlar olmuyor değil. Korsana düşmesin diye görüntüyle oynandığı olabiliyor. Çok eskiden cep telefonu ekranı kadar küçük ekranda izleyip çevirdiğimiz zamanlar olmuştu. Salonda aynı filmi izlediğimizde şaşırdığımız oluyordu. Bazen o ekranın üstündeki altyazıdan çevirmemiz gerekiyordu, o da çok zorluyordu. Şimdilerde temiz linkler gönderiyorlar, öyle çok sorun olmuyor. Bazen flulaştırabiliyorlar. Geçmişe nazaran çok büyük ilerleme var. Nadiren çevirmeni zorlayan, çeviride neyi yazacağına karar veremediği öyle sahneler vardır.

11. Çevirmenler film festivallerinde sizce hak ettikleri ücreti kazanıyor mu?

Evet, Türkiye koşullarında altyazı çevirisi alanında yurt içi piyasada en yüksek ücretleri film festivallerinde kazanıyorlar. Daha iyisi de olabilir ama ekonomide bir ilerleme olması gerekiyor. Daha iyisi o yüzden çok zor.

12. Film festivallerinde altyazı çevirmenlerinin rayicini kim belirliyor?

Dolaylı olarak ÇEVBİR belirliyor. Çeviri koordinatörleri ÇEVBİR üyesi olduğu için festivallerde bu tarifenin kullanılması için yol hazırlıyorlar. Koordinatör değişirse, bizden birileri olmazsa ÇEVBİR rayiçlerinin kabullenilmesi havada kalan bir süreç olabilir.

EK-6. Festival Koordinatörüne Sorulan Sorular

1. Kaç yıldır festival koordinatörlüğü yapmaktasınız?
2. İşinizi tanımlar mısınız?
3. Film festivallerinde çeviri süreci nasıl başlar, nasıl devam eder?
4. Çevirilere kim müdahale eder?
5. Çevirilere sansür uygulanır mı?
6. Yazılı bir altyazı çeviri kural listesi var mıdır? Bu kural listesine kim karar verir?
7. Filmlerin Türkçe isimlerine kim karar verir?
8. Altyazıların (ya da üstyazıların) teknik özellikleri nelerdir?
9. Çevirinin ederine kim karar verir?
10. Sizce altyazı çevirmenleri film festivallerinde hak ettiğini kazanıyor mu?

FESTİVAL KOORDİNATÖRÜ 1'E SORULAR SORU VE CEVAPLARI

11. Kaç yıldır festival organizatörlüğü yapmaktasınız?

2003'ten beri.

12. İşinizi tanımlar mısınız?

Filmlerin çevirisiyle başlıyoruz. Filmlerin malzemelerini hazırlıyoruz. Filmlerin kopyaların sisteme yüklüyoruz. Bakımlarını yapıyoruz. Ses sistemini kontrol ediyoruz, programı yapıyoruz, gösterimleri koordine ediyoruz. Elektronik altyazı sistemini kuruyoruz. Salon koordinatörlerini ayarlamak da işin bir parçası. Salon koordinatörleri, launcher salona geldiğinde hazır bulması için altyazıları hazırlarlar, programı açarlar. Filmin testini yaparlar. Salon onların sorumluluğundadır, kapıların açılma kapanmasını belirlerler.

13. Film festivallerinde çeviri süreci nasıl başlar, nasıl devam eder?

Program koordinatörü çeviri ihtiyacı olan filmlerin diyalog listelerini edinir, filmin izleme linklerini çevirmenlerin kullanabileceği boyuta küçültür. Drive'a yükleriz, çeviri koordinatörü de çevirmenlere çevirileri paylaştırır. Koordinatör kontrol, redaksiyonu yapar, Drive'a yükler, salondaki gösterime hazırlanır ve en son gösterim salonlarındaki laptoplara yüklenir.

14. Çevirilere kim müdahale eder?

Çevirilere bir müdahale olmadı çalıştığım sürede. Benim çalışmadığım birkaç festivalde olmuştu. Çeviri koordinatörü müdahalesinin sınırlarını çizer. Ahlaki, ideolojik bir müdahale değildir. Çok kontrol edilebilir bir şey değil. Programa uygun hale gelmesi için karakter sayısını tutturabilme adına teknik müdahaleler yapar, dilbilgisi namına hatalı gördüğü yerleri değiştirebilir. Anlam kayması varsa buna müdahale edebilir.

15. Çevirilere sansür uygulanır mı?

Hayır. Sansür olsa salonun buna tepkisi olur. Çeviride sansür yapılırsa bunun farkına varan seyirci festivalden birilerine bildirirdi.

16. Yazılı bir altyazı çeviri kural listesi var mıdır? Bu kural listesine kim karar verir?

Yok. Karakter sınırlaması gibi, kullanılan programa uygun formatta çevirmenin teslim etmesi gibi sözlü kurallar var. Word tablosunda, en fazla iki satır sığdırmak koşuluyla.

17. Filmlerin Türkçe isimlerine kim karar verir?

Çoğunlukla festivalin program koordinatörü ve o filmin dahil olduğu bölüm koordinatörü. Bazen bizim fikirlerimizi aldıkları oluyor, bazen de çevirmenlerden fikir aldıkları oluyor. Dağıtımıcılar yayın hakları onladaysa isim verebiliyor, onlar genelde bizim önerdiğimiz isimleri kabul etmiyor.

18. Altyazıların (ya da üstyazıların) teknik özellikleri nelerdir?

Segoe karakterini kullanıyoruz. Salon koşullarına bağlı büyüklüğü. Perdenin büyüklüğüne (enine), altyazı perdesine, projeksiyonun ekrana mesafesine bağlı. Her salonda farklı olabiliyor. LED ekranlar kullanıyoruz bazı

festivallerde, perdeye göre daha başarılı. İstanbul Film Festivalinde LED kullanılmış. İstanbul dışındaki festivallerde LED ekran teknolojisinin ekipmanına ulaşım zor. Antalya ve Adana'da mesela. İstanbul'dan getirmenin maliyeti de iki katına denk geliyor, o yüzden şimdilerde tercih edilmiyor. Altyazılar beyaz renkte yansıtılıyor. Sarıyı çok ender kullanırız. Filmin üstünde beyaz İngilizce altyazı varsa, ekrana ikinci altyazı gömme ihtimalimiz varsa onu sarı yapabiliyoruz ama çok nadiren karşılaştığımız bir durum bu. Filmin üstündeki orijinal altyazıyla uyumlu bir altyazı olmasına önem veriyoruz. Altyazı perdesini koyacak yer olmayabiliyor, bazen böyle çözümlere başvurmak zorunda kalabiliyoruz.

19. Çevirinin ederine kim karar verir?

ÇEVİRİ meslek örgütünün belirlediği rayiçlere uygun çalışıyoruz.

20. Sizce altyazı çevirmenleri film festivallerinde hak ettiğini kazanıyor mu?

Meslek örgütünün kararlarına uyuyoruz. Festivalde çalışan kimse hak ettiğini kazanmıyor, onların parçası olan çevirmenler de. Bir zincirin parçası gibi düşünebiliriz.

FESTİVAL KOORDİNATÖRÜ 2'YE SORULAR SORU VE CEVAPLARI

1. Kaç yıldır festival koordinatörlüğü yapmaktasınız?

92 yılında Ankara'da başladım. 30 yıldır diyebiliriz. Gönüllü olarak başlayıp profesyonel olarak yaparak devam ettim. Festivallere dışarıdan hizmet veren bir yapı oluşturdum. Festivaller geçici oldukları için çalışanlarını 12 ay istihdam edemiyorlar. Fatura kesmek gibi sebepler de mevcut böyle bir yapıya ihtiyaç duyulmasının.

2. İşinizi tanımlar mısınız?

Festivallerin teknik prodüksiyonunu yapıyorum. Altyazı koordinasyonunu yaparız (hem çeviri hem festival sırasında salonlara kurduğumuz teknik cihazlar ve elemanlarla birlikte). Genellikle altyazıcı olarak bilindim ama işim ağırlıklı olarak film festivallerinde filmlerin teknik anlamda gösterimini sağlamak. Program koordinatörleri, festivalin gösterim planlamasını yaparlar, buna da dahil olurdum, olmamız da gerekirdi. O zamanlar işlem 35 mm'lik filmin gösterimi için filmin bobinlerinin vesaire hazırlanması, gösterime hazır hale getirilmesiyle başlıyordu. Ardından salonun ilan edilen seans saatinde başlaması da bizim sorumluluğumuzdaydı. Sinema salonundaki yer gösterici de dahil salon koordinatörleri izleyicilerin filmi sağlıklı bir şekilde izlemesini sağlarız. Doğru, iyi yapılmış çeviri de filmin seyirciye ulaşmasının en önemli maddelerinden biridir. O filme emek vermiş herkes adına doğru kriterlerle salonda gösterilmesini sağlamak da bizim en önemli işlerimizden biri.

Sinemalar ticari işletmeler. 35 mm’lik zamanda da dijital dönemde de lamba diye bir şey vardı. O lambanın ömrünün uzaması için yüzde 50 enerjiyle çalıştırılır, film daha karanlık görünür. Gündüz sahnesi gece gibi görünebilir. Seyircinin de fark etmediği, işletmenin de umursamadığı bir şeydir bu. Daha az para harcamaktır amaçları sadece sinemanın. Teknik ekibin işi ses ve ışık gibi temel özelliklerin perdeye doğru yansıtılmasını sağlamaktır. Yaptığımız iş organizasyonel de bir iş.

3. Film festivallerinde çeviri süreci nasıl başlar, nasıl devam eder?

Filmlerin belirlenmesiyle başlar. Sonrasında filmlerin festivallerde gösterilecek kopyaları edinilir. Diyalog listesi istenir. Program koordinatörleri bunları temin eder. Çeviri koordinatörünün burada önemli bir görevi vardır, hangi filmi hangi çevirmenin çevireceğine karar vermek. Her Fransızca bilen Fransız filmi sağlıklı şekilde çevireceği söylenebilir mi? Filmin türü çevirmenin usta olduğu alana göre çeviri koordinatörü çeviriyi dağıtır. Film bittikten sonra ekrana çevirmenin adı gönderilir. O sırada da salondan alkış geldiği olur, iyi bir izleyici bunu da ayırt eder, bunun keyfi de ayrıdır. Malzemeyi dağıtılır, bir teslim tarihi verilir, çeviri yapıldıktan sonra koordinatöre gönderilir. Salonda gösterilecek programda denir, programda önceden açılarak teknik kriterlere uygun olup olmadığına bakılır. Belirli teknik kuralları olan bir iş. İki satır içerisinde belli vuruş sayısına göre anlamı yitirmeden diyalog dizimini bozmadan zamanlamaya uyarak yapılması gerekir. Çeviri koordinatörü son okumasını yapar. Koordinatör, çevirmense bunu bir editör gözüyle okuması beklenir. İmla hatalarına bakılması gerekir. Çevirmen her zaman doğru tabiri yakalayamayabilir. Bu gibi bir durum varsa koordinatör bunları düzeltebilir. Bu doğru bir müdahaledir. Çevirmene danışılarak yapılır düzeltmeler. Çevirmenler kendi çevirdikleri filmin seanslarına altyazıyı ekrana yollamak için girebilirler, girmeyebilirler de. Kendileri giriyorsa fark ettiği hatayı bir sonraki seansa düzeltip doğrusunu yollayabilir. Başka çevirmen altyazıyı bastıysa da bunu haber verebilir ve yine sonraki seans için düzeltilebilir. Büyük çaplı işlerde İstanbul Film Festivali, !F gibi işlerde çeviri koordinatörü çevirinin son halini salon koordinatörüne gönderir. Salon koordinatörü salondaki bilgisayara yükler. Altyazı operatörü salona geldiğinde doğru çeviri dosyası önünde açık olur.

4. Çevirilere kim müdahale (çeviride değişiklik yapma hakkı) eder?

Bizim yaptığımız işlerde sansürden bahsedemeyiz. O işleri yapmayı reddederiz. Bunlar başımıza geldi mi? Evet. Talep edenler oldu. Argo, küfür vs. belli hassasiyetler barındıran filmlerde dili yumuşatma gibi talepler geldi. O film gösterilmek üzere seçiliyorsa Türkçede çevirmen onu yansıtmalıdır. Çevirmene bunu iletmem bile böyle bir talebi.

Müdahale meselesine, negatif değil de, tematik durumlar olduğunda, mesela Bodrum’da denizcilik üstüne ufak bir festival yapılır, onlar mesela çeviriye

müdahale etmek için değil de denizcilik terimleri yerinde kullanılmış mı diye kontrol etmek isterler. Müdahale böyle kısıtlı anlamda yapılır. Çevirmene bu bilgi verilir. Öneri olarak gelir, çevirmene iletilir, çevirmen doğru bulursa değişikliği yapar. Gerekli olduğu zaman işi yapanla koordine eden taraf arasında konuşularak değişiklik yapılır.

5. Çevirilere sansür uygulanır mı?

Film festivallerinde sansür uygulanmaz. Çevirmen de, çeviri koordinatörü de, ekip de yazılı olmasa bile bir ruhun parçası haline geliyoruz hepimiz.

6. Yazılı bir altyazı çeviri kural listesi var mıdır? Bu kural listesine kim karar verir?

Festivaller için bir zamanlar vardı. Bunun iki amacı vardı, İKSV'nin hazırladığı bir şeydi. Yeni alınacak çevirmene deneme çevirisi gönderilirken bu metin de yollanırdı, o metin de teknik olarak altyazı çevirisini anlamasını sağlamaya yönelikti, ikinci olarak da çevirmene tüyo olarak verilen uyarılar yazardı. “Fuck” gördüğünüz her yere sıklamak kelimesini yazmayın gibisinden tüyolardı bunlar. Bu işin icat edildiği yıllardı. Artık çok büyük deneyimler var. Bu deneyimler bir şekilde hocalardan öğrencilere aktarıldı. Eskilerde festivallerde çeviriler simultane gibi yöntemle seslendirildi. Şanslılarsa kadınları bir kadın, erkekleri bir erkek seslendirirdi. Teknolojiyle bu süreç buna evrildi. O dönüşüm esnasında o yıllarda eski çevirmenler ah oh gibi ünlem seslerini de çevirirdi eski çevirmenlere. Üç nokta, konuşma çizgisi gibi kurallar geldi zaman içinde. Eskiden İKSV film festivalini teknik olarak İtalyan bir ekip yapardı, sonra Yunanlarla çalışıldı. Bu sebeple kırık bir Türkçeyle yapılmış çeviriler oldu. Türkçe bilen Yunanlara yaptırılan çeviriler olmuştu. O metin, bu işler nasıl yapılır diye bir manifesto olarak hazırlanmıştı.

7. Filmlerin Türkçe isimlerine kim karar verir?

Birkaç ihtimal var. Türkiye’de filmin dağıtımıcısı varsa dağıtımıcı karar veriyor. İşin doğrusu çevirmenin önermesi olur. Festivalde oynadıktan sonra dağıtımıcı satın alırsa o isimle gösterebilir. Filmi seçenler koordinatörler filmi izleyerek seçtikleri için filme onlar isim bulabiliyor. Emin değillerse çeviri koordinatörüne, çevirmene sormaları söylenebiliyor. Festivalin basılı malzemeleri çıkmamışsa isimle ilgili açık bir alan ve zaman varsa böyle bir durum gerçekleşebilir. Şimdilerde işler hızlı ilerliyor. Eskiden bu kadar hızlı ilerlemezdi bu yüzden çevirmene sormaya zaman kalabiliyordu.

8. Altyazıların (ya da üstyazıların) teknik özellikleri nelerdir?

Çeviri yapılırken uyulması gereken karakter sayısı vesaire var. Salonun büyüklüğü, projeksiyonun koyulduğu yerle perde arasındaki mesafesi (atım mesafesi) ve bu cihazın özellikleri de bunu belirliyor. Rahat bir okuma yaratması için salondaki perdenin en uzunluğunun üçte biri kadar olmalı. Perde sağdan sola 6 metreysen, altyazı 2 metresini almalı, en arkadan da rahatlıkla

okunabilirliği böyle sağlıyoruz. O uzunluk da altyazının büyüklüğünü belirler. Tiyatro ve operada da benzerdir. Renk, beyazdır. Bazen şöyle de olur. Bir filmin üstüne film Fransızcaysa hem İngilizce hem Türkçe (yani double) altyazı yapılır. Kullanılan program buna olanak tanıyor. İstedığınız dili üste ya da alta alabilirsiniz. Diğer dille rengini farklılaştırabilirsiniz. İngilizceyi sarı, Türkçeyi beyaz yapabilirsiniz. Seyircinin okumasına göre karar verilir o an. Font Arial. Göz yormayan, sade bir font olduğu için seçilir. Buna izin vermemek lazım. Projektörün koyulacağı yerin doğru seçilmesi altyazının okunurluğu açısından önemlidir.

9. Çevirinin ederine kim karar verir?

Bunun tarihsel bir süreci var. O sürecin içinde bizzat bulundum. İşveren olarak da çevirmenin tarafında bulunup katkı sağladım. ÇEVBİR olmadan olmadan ADME vardı, onların ilk toplantılarında bulundum. Çeviri 90'larda gönüllülük işiydi. Bunun karşılığında çevirmene film izleme hakkı verilirdi. Film festivaline çeviri yapıldığında bu ayrıcalıklı bir iş olarak görülürdü. İKSV'de gösterilen film, Ankara Film Festivalinde gösterilecekse çevirmene sorulmaz, çeviri ona gönderilirdi. Bu profesyonel bir işe dönüştüğünde bu ücreti başta festival kendisi karar veriyordu. Çevirmen kabul ediyorsa yapıyordu. Sonra o çeviriyi festival istediği yere gönderebiliyordu. Buna ilk itirazı ben yapmıştım, bu çevirmene ait olan bir hak. Bu emeğin üstünden başkaları para kazanıyordu. Kendimce ilkeler belirlemiştim. Bir çeviri başka festivalde gösteriliyorsa diğer festivalden de o çevirmene para öderdim. Filmin gösterim sayısı kadar hakkını satın alabiliyoruz. Üçüncü yerlere devretme hakkı yoktur. Festivallerle yaptığım sözleşmede bu maddeyi kattım. İKSV buna direndi. Festivallerde daha önce gösterilip gösterilmediğine bakarım filmin çevirisi hazırsa o çevirmenin bilgilerini alır onunla iletişime geçer çevirisini satın alırdım. Çevirinin ederinin nasıl hesaplanması gerektiğine dair şeyler sonra konuşulmaya başlandı. Çevirmenlerin kendi arasında bir tarife belirlenmesi gerektiğine karar verildi. ÇEVBİR'in belirlediği bir tarife var. Her yıl ÇEVBİR'in tarifi e-mailıma geliyor. Ona göre ödeniyor.

10. Sizce altyazı çevirmenleri film festivallerinde hak ettiğini kazanıyor mu?

Çeviri genel olarak fakir bir iş. Çok nitelik gerektiren bir iş ama eder anlamında maalesef pek değer görmüyor. Kitap çevirmenliğine göre bir tık fazla kazandıran bir alan. Diyelim ki 4 filmi sağlıklı olarak çevirebiliyorsa çevirmen standart ve mutlu hayatını sürdürebiliyor mu? Çevirmen bununla ölçmeli iyi kazanıp kazanmadığını. Şu koşullarda bunun olması mümkün değil. Ayda film başına 15 bin kazanıyorsa anca o standarda ulaşabileceği söylenebilir. Şu durumda film başına 6 bin alabilmeleri bile çok zor. Sistemsel bozukluk Türkiye'nin mental yapısıyla ilgili bir sorun. Kıymetsizleştirme söz konusu. Kıymetin olduğunda ederin yüksek olur. O yüzden altyazıcı derlerdi, teknik

prodüksiyon yerine. 30 yılım bu mücadeleyle geçti. Festivallere bunu öğrettik en azından.

FESTİVAL KOORDİNATÖRÜ 3'E SORULAR SORU VE CEVAPLARI

1. Kaç yıldır festival koordinatörlüğü yapmaktasınız?

Yaklaşık 12 yıldır. Prodüksiyonda başladım. Sahada mekan koordinatörlüğünden festival koordinatörlüğüne geçtim.

2. İşinizi tanımlar mısınız?

Tüm süreçte aktif olarak görev alıyorum. Festival direktörüyle birlikte görev dağılımının yapılması, materyallerin edinilip ekibe ulaştırılması, operasyon yönetimi gibi sorumluluklarım var.

3. Film festivallerinde çeviri süreci nasıl başlar, nasıl devam eder?

Programdaki filmlerin materyalleri mesleği çevirmenlik olan çevirmenlere dağıtılmak üzere çeviri koordinatörüne ulaştırılır. Çeviri koordinatörü, genre'ına göre çevirmenlerden filme en uygun olduğunu düşündüğüne malzemeleri iletir. Filmin orijinal dili İngilizce olmadığında genellikle altyazılar İngilizce referans metninden çevrilir. En son çeviri, çeviri koordinatörünün kontrolünden geçer.

4. Çevirilere kim müdahale eder?

Çevirmen, çevirisini bitirdikten sonra koordinatöre yollar. Çeviri koordinatörü sadece maddi bir hata bulduğu takdirde çeviriye müdahale eder.

5. Film festivallerinde çevirilere sansür uygulanır mı?

Çok uygulandığını düşünmüyorum, daha özgür olduklarını düşünüyorum. Vizyon filmlerinde, televizyonda daha çok sansür uygulanıyor, bazı mecralarda bazen sansür noktalama işaretleri kullanılarak yapılıyor. Belki festivale göre değişiyor olabilir ama benim çalıştıklarımda böyle bir sansür söz konusu değil. Seyirci de bu duruma alışmıştır zaten. Salonlarda çoğunlukla festivalleri takip eden sinefil kitle oluyor.

6. Yazılı bir altyazı çeviri kural listesi var mıdır? Bu kural listesine kim karar verir?

Belli bir kural listesi olup olmadığını bilmiyorum ama ÇEVİRİ'i referans alıyoruz kendimize. Çevirmenlere danışıyoruz. Çeviri koordinatörünün inisiyatifinde olduğu söylenebilir.

7. Filmlerin Türkçe isimlerine kim karar verir?

Genelde Türkiye dağıtımçıları karar verir bazen festival direktörünün fikrini de alırlar. Mesela "Alev Almış Bir Genç Kızın Portesi" filminin ismi için festival

direktörünün fikrinin alındığına bizzat tanık olmuştum. Dağıtımçıların içerisindeki isme karar verme sürecini bilmiyorum.

8. Altyazıların (ya da üstyazıların) teknik özellikleri nelerdir?

Altyazıların büyüklüğü yansıtmaya göre değişiyor. Kullandığımız font Arial ama rakamı, projeksiyonun konumlandığı yere, salonun büyüklüğüne göre değişiyor. Launcher, aynı zamanda fırlatıcı da deriz, elektronik altyazı sistemiyle bir yandan filmi izleyip klavyeyle izleyicilerin izleyebileceği şekilde senkronu sağlayan teknisyendir. Ayrıca altyazıların film festivalinde filmlerin akışı sırasında ekrana yansıtılmasında bir yazılım programı kullanılıyor.

Altyazıların rengi beyaz oluyor. Double olduğu zaman yani filmin orijinal dili İngilizce olmadığında, filmin kopyasının üstünde de İngilizce altyazı gömülü bir şekilde bulunmadığında launcher iki altyazıyı ekrana aynı anda yansıtıyor. O durumlarda ekranın altına kurulan perdeye İngilizcesi sarı, Türkçesi beyaz olarak yansıtılıyor.

Şimdilerde festivallerde perde kullanımı yerine LED ekrana geçiliyor. LED daha sağlıklı bir sistem ama daha pahalı. LED kullanımında seyircilerin hissetmeyeceği kadar milisaniyelik senkron kaybı olabiliyor. Bu profesyonel birinin fark edebileceği bir şey. LED ekranlar, IKSİV'nin düzenlediği İstanbul Film Festivali ve Tiyatro Festivalinde kullanılmaya başlandı. Bir de ARTER'in salonunda kullanılıyor.

9. Çevirinin ederine kim karar verir?

ÇEVİRİ bize yıllık planladıkları rayici yolluyor aynı zamanda internet sitelerinden de açıklıyorlar. Son yıllarda çevirmenlerin haklarını koruyan bir kurum olarak çevirmenlerin hak ettiklerini kazanması için çalışmalar yapıyorlar. Kendi çalıştığım film festivali Ayvalık Film Festivalinde de o tarife uygun ödeme yapıyoruz. Bu durum çeviri koordinatörüne de bağlı olabilir. Hem launch hem de çeviri ücretinden onların belirledikleri tarifiyi uyguluyoruz.

10. Sizce altyazı çevirmenleri film festivallerinde hak ettiğini kazanıyor mu?

Yaklaşık 2016-2017'ye kadar, yani ÇEVİRİ her yıl tarife açıklamaya başlamadan önce bu soruya “hayır” cevabını verirdim. Çünkü her yıl festivallerle çevirmenler arasında bir tür pazarlık gerçekleşirdi. Orta bir karara varılırdı. O durum çevirmenlerin her zaman lehine olmazdı. ÇEVİRİ'nin belirlediği tarifeler, festivalin çeviri koordinatörünün de tarifiyi uygulama kararıyla çevirmenlerin hak ettikleri parayı almasını sağlıyor.

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı : Kantürk, Nüket

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çeviri ve Kültürel Çalışmalar (Türkçe)	2023
Lisans	İstanbul Üniversitesi İspanyol Dili ve Edebiyatı	2019
Lisans	İstanbul Okan Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık	2008
Lise	Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2008-2023	İstanbul Modern Sanat Müzesi	Altyazı Çevirmeni ve Teknisyeni
2009-2023	Film Festivalleri	Çeviri Koordinatörü
2020-2023	İstanbul Medipol Üniversitesi	Akademisyen
2014-2020	İstanbul Gelişim Üniversitesi	Akademisyen

